

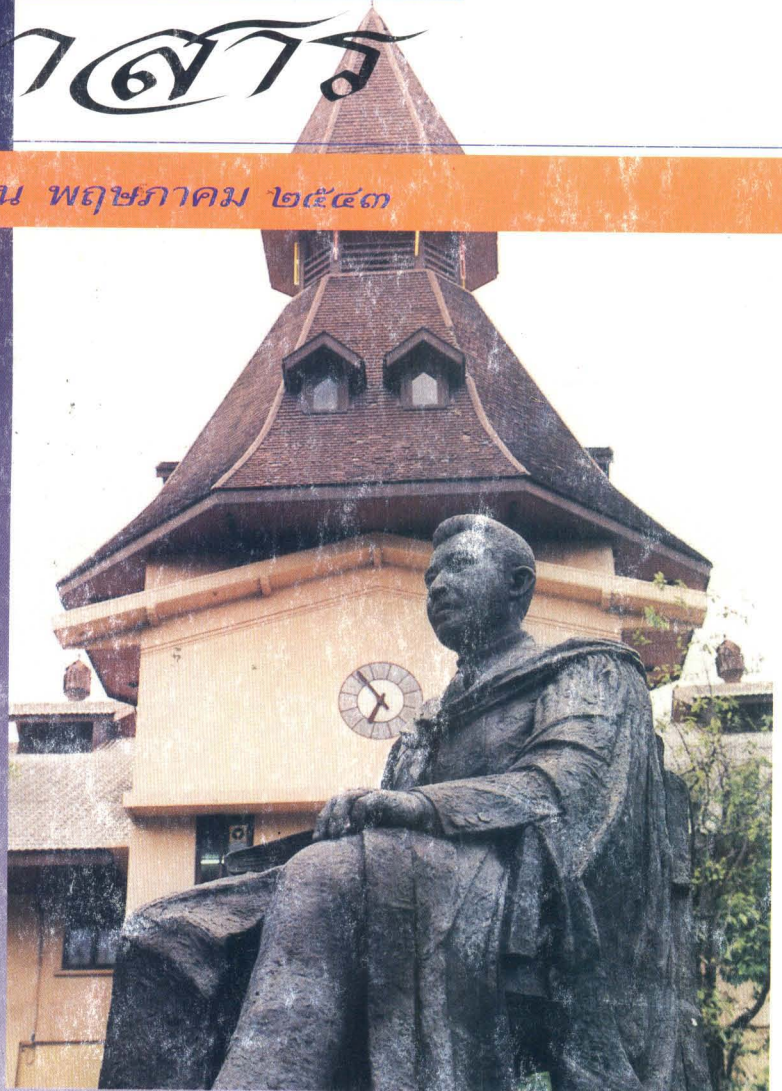
ฉบับพิเศษ

หนังสือสาร

ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๕ เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๓

ISSN 0125-0957

คนตีศรีศตวรรษ

เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตภาพ
รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ฉบับที่
5

รัฐสภา

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการ
ในวงงานรัฐสภา และอื่นๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภา

ส่งที่บรรณาธิการหนังสือรัฐสภา กองการประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โทร. 2450063, 2450066

สำนักงานหนังสือรัฐสภา

ฝ่ายผลิตเอกสารรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
34 อาคารธนาคารทหารไทย (ชั้น 5 C)
ถนนพญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
โทร. 2450063, 2450066

บอกรับเป็นสมาชิก

ส่งเงินล่วงหน้าในนามผู้จัดการรัฐสภาสาร
ไปยังฝ่ายผลิตเอกสารรัฐสภา กองการประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โดยส่งเช็คไปรษณีย์หรือธนาคาร
สั่งจ่าย ณ ที่ทำการไปรษณีย์รัฐสภา กรุงเทพฯ 10300
กำหนดออกเดือนละหนึ่งฉบับ อัตราค่าบำรุง ปีละหนึ่งร้อยแปดสิบบาท

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในหนังสือรัฐสภาสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียน
แต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการแต่อย่างใด

ရွှေကျောင်း

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ **ชวนพิมพ์** 469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 2803542, 2810541, 2813180, 2822114, แฟกซ์ 2813181 นายจีโรจน์ ศรีสงคาม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2543

รัฐสภาสาร

ISSN 0125-0957

ที่ปรึกษา

นางศิริลักษณ์	ปั่นบำรุงกิจ
นางพรพิมล	ถิรคุณโกวิท
นางสุภารัตน์	วสะภาคย์

บรรณาธิการ

นายศุภพงศ์ ชจรศิลป์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางปรียาวดี พระทอง

ผู้จัดการ

นางบุษราคัม เชาวนศิริ

เหรียญนิยม

นางสาวสุนทร รักเมือง

กองบรรณาธิการ

นางอัจฉรา	จูยืนยง
นางสาวอารีวรรณ	พูลทรัพย์

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ	เรื่องสอน
นายก่อเกียรติ	ผ็อย
นายวิทยา	องค์อศิวชัย

ฝ่ายธุรการ

นางอำไพ	กันเกษแก้ว
นางภรณ์	คงสมจิตต์
นางสาวอาภรณ์	เนื่องเศรษฐ์
นางสาวโสภี	คำมัน

บทบรรณาธิการ

วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2543 เป็นวาระชาตกาล 100 ปี ของรัฐบาลรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างอเนกอนันต์ แก่ประเทศไทยและราษฎรไทย กล่าวคือ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ทั้งยังได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ และเสียสละอย่างยากจะหาผู้หนึ่งผู้ใดเสมอเหมือน

ยิ่งกว่านั้นยังได้สร้างสรรค์ผลงานสำคัญในด้านต่างๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ทั้งในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม

ตลอดระยะเวลากว่า 6 ทศวรรษ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบใหม่ รัฐสภาไทย มีนักการเมืองผ่านเข้ามาทำหน้าที่หลายตา รุ่นแล้ว รุ่นเล่า ในจำนวนนั้นมีนักการเมืองดี ๆ หลายท่านซึ่งทำให้สภาดำรงความเป็นสภาอยู่ได้ ดังภาษิตไทยที่ว่า “ที่ประชุมใดไม่มีคนดี ที่ประชุมนั้นไม่ใช่สภา”

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า นักการเมืองไทยผู้มีความดีถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็น “รัฐบุรุษ” ยังมีอยู่จำนวนน้อย ขณะนี้ ปรีดี พนมยงค์ นับเป็น “รัฐบุรุษ” ผู้หนึ่งในจำนวนที่อยู่น้อยนี้ ท่านไม่เพียงเป็นรัฐบุรุษของไทยเท่านั้น หากยังได้รับยกย่องว่าเป็นรัฐบุรุษของโลกด้วย ดังที่นิตยสาร ASIA WEEK ฉบับขึ้นสหัสวรรษใหม่ ได้ยกย่อง ขณะนี้ ปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐบุรุษผู้หนึ่งผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในรอบหนึ่งศตวรรษ

นับเป็นศรีสง่าแก่รัฐสภาไทยยิ่งนัก ที่ครั้งหนึ่งเคยมีรัฐบุรุษเช่นท่านผู้นี้เข้ามาทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น เมื่อถึงวาระชาตกาลสำคัญของ ขณะนี้ ปรีดี พนมยงค์ “รัฐสภาสาร” จึงถือเป็นมงคลสมัยในการประกาศเผยแพร่กิตติคุณ ชีวิต ความคิด และผลงานของท่านให้เป็นที่รับทราบภายในหมู่ชาวรัฐสภาและสาธารณชนทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิต่างที่ต่อผู้ที่อุทิศตนทำงานเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชนรุ่นหลังในการที่จะช่วยกันสร้างสรรค์ชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าสืบไป

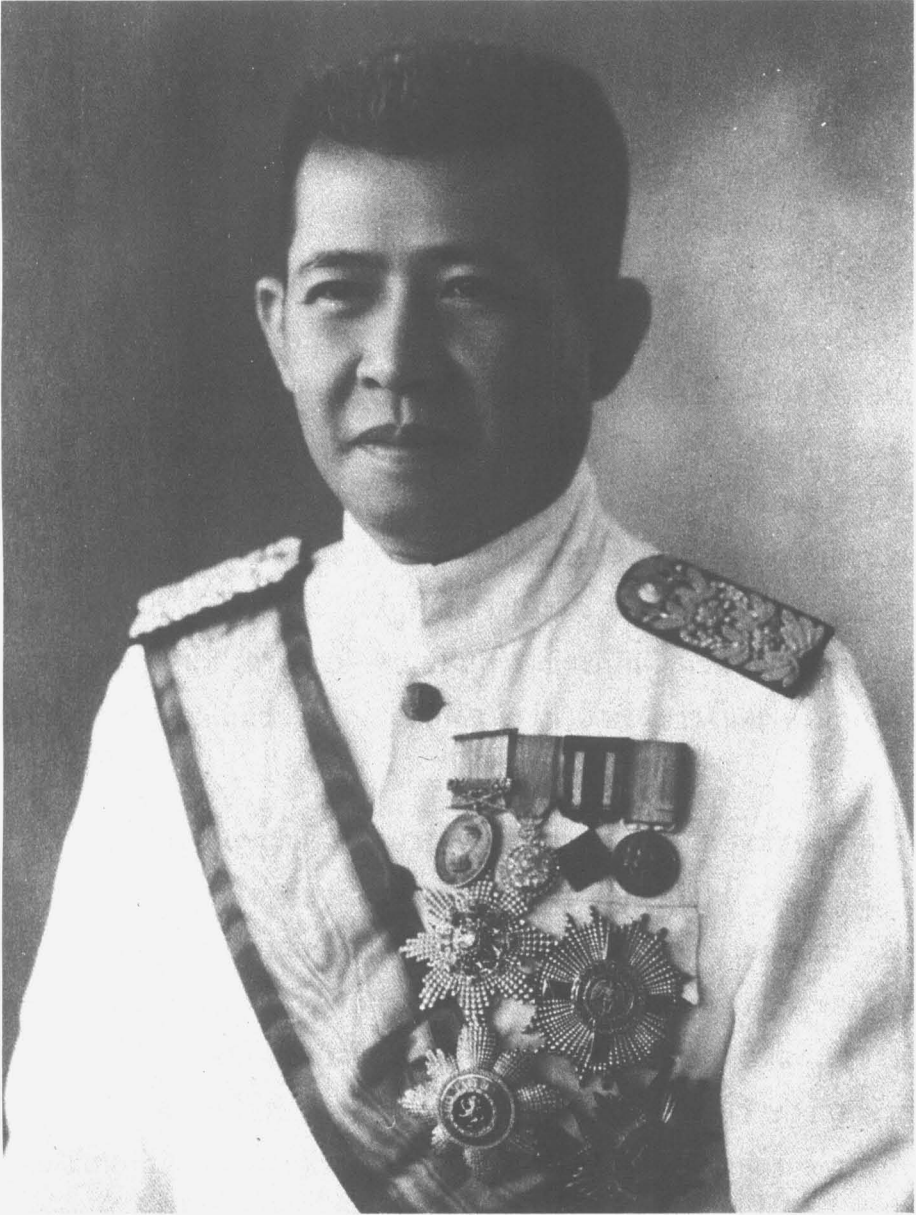
บรรณาธิการ

สารบัญ

การเริ่มมีจิตสำนึกอกวิวัฒน์ของข้าพเจ้า	ปรีดี พนมยงค์	1
ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน	ปรีดี พนมยงค์	6
ปรีดีทรรศน์		13
สุนทรพจน์ หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์)		
วันเสาร์ที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479		
เนื่องในวันบรรจบครบรอบปีที่ 4 แห่งระบอบรัฐธรรมนูญ		19
สุนทรพจน์ของนายปรีดี พนมยงค์		
แสดงในสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 7 พฤษภาคม 2489		22
บทกวี คำกลอนอาเศียรพาท		
ชาตกาล 100 ปี รัษฎบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์		
11 พฤษภาคม 2543	อมรา อยู่มั่น	25
บทกวี	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	29
ศาสนธรรมแห่งการอกวิวัฒน์	พระไพศาล วิสาโล	31
คนดีศรีแผ่นดิน	ศ.นพ. ประเวศ วะสี	38
เบื้องหลังการเสนอชื่อปรีดี พนมยงค์		
กับบุคคลสำคัญของยูเนสโก	สุลักษณ์ ศิวรักษ์	42
เศรษฐกิจ ประเทศไทย และ IT	ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ	46
นายปรีดี พนมยงค์ ทนายความคดี “พลาตีสัย”	ดร. ปรีชา สุวรรณทัต	50
บทกวี คนดี ศรีอยุธยา	ทวีปวร	63
ปฏิทินชีวิตนายปรีดี พนมยงค์		66

ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ระหว่าง พ.ศ. 2484-2488

การริเริ่มการมีจิตสำนึกของข้าพเจ้า

-1-

ในปี พ.ศ. 2454 ข้าพเจ้าอายุได้เพียง 11 ปี ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและเด่นชัดในเรื่องวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเลและลูกหลานชาวจีนในเมืองไทย ซึ่งเป็นประชากรจำนวนประมาณร้อยละ 25 ของประชากรทั้งประเทศ สิ่งนั้นคือการที่ชาวจีนทุกคนตัดผมเปียทั้งหมดที่ได้ไว้เปียมาหลายศตวรรษ เขาต่างอธิบายถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่นี้ต่อประชาชนในประเทศที่เขาทั้งหลายมาอาศัยอยู่ว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยก่อน ซึ่งเป็นผู้กำหนดไว้ผมเปียที่ไม่น่าดูนี้ ได้ถูกล้มล้างไปแล้ว โดยการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐอันมี ดร. ชุนยัตเซนเป็นผู้นำ และเป็นผู้แนะนำให้ชาวจีนทุกคนเปลี่ยนทรงผมใหม่เป็นทรงสั้นตามแบบชาวยุโรป (ในยุคสมัยนั้น) ทั้งนี้ชาวจีนจะได้ไม่ถูกชาวต่างชาติล้อเลียนว่า “มีหางที่หัว”

ที่โรงเรียนตัวอย่างในพระนครหรืออยุธยา ซึ่งข้าพเจ้าได้ศึกษาชั้นมัธยมอยู่นั้น ครูวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ได้อธิบายสาเหตุที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ประเทศเอกราชส่วนใหญ่ในโลกมีรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นด้วยความยินยอม และเห็นชอบของรัฐสภา โดยประชาชนจะเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา สำหรับประมุขแห่งรัฐของแต่ละประเทศเอกราชนี้อาจมีฐานะเป็นกษัตริย์ ซึ่งสืบสันตติวงศ์ หรืออาจเป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งก็คือสามัญชนซึ่งได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระยะเวลาอันมีกำหนดไว้ ครูข้าพเจ้ากล่าวเสริมว่า ในบรรดาประเทศที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ล้าหลัง 3 ประเทศ (ได้แก่จีน รัสเซียและสยาม) นั้น ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในประเทศจีนนั้นได้ถูกล้มล้างไปแล้ว ยังคงเหลืออยู่แต่ประเทศรัสเซียและสยาม และยังไม่ทราบว่า ประเทศใดใน 2 ประเทศนี้จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองก่อนกัน

นับแต่นั้นมา ข้าพเจ้าได้เริ่มให้ความสนใจกับการอภิวัฒน์ประเทศจีน ซึ่งนำโดยชุนยัตเซน โดยเฉพาะในเรื่องสงครามระหว่างกองทัพฝ่ายจักรพรรดิจีนกับกองทัพฝ่ายสาธารณรัฐ ในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์ยังไม่แพร่หลายในสยาม โดยเฉพาะในจังหวัดบ้านเกิดของข้าพเจ้า บิดาข้าพเจ้า

เห็นว่าข้าพเจ้ากระหายใคร่รู้ข่าวสารต่างๆ มากนัก จึงนำหนังสือพิมพ์เก่าของญาติข้าพเจ้าคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนายทหารแห่งกองทัพบกมาให้ข้าพเจ้าอ่าน ทำให้ข้าพเจ้าได้รับรู้ที่ละเล็กที่ละน้อยว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นมีข้อเสียหรือข้อบกพร่องอย่างไร ชาวจีนจึงได้ต่อต้านการปกครองระบอบนี้ และเปลี่ยนมาเป็นการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ

ประมาณเกือบ 1 ปีต่อมาใน ร.ศ. 130 มีข่าวใหญ่แพร่ไปทั่วทั้งประเทศ คือรัฐบาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจับได้ว่ามีคณะภิกษุสามเณรทำงานใต้ดิน เพื่อล้มล้างระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จากเหตุนี้เองนักภิกษุสามเณรมากกว่าร้อยคนถูกจับและถูกศาลพิเศษตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิตบ้าง ประหารชีวิตบ้าง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลดโทษประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิต และลดโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็น 20 ปี ส่วนผู้ที่ถูกจำคุก 20 ปี ให้ออกรอลงอาญาไว้

เป็นที่แน่นอนว่ารัฐบาลไม่สามารถจับกุมสมาชิกทุกคนของคณะภิกษุสามเณรดังกล่าวได้ (เช่น นายบุญเอก ซึ่งทำงานเป็นลูกจ้างประจำสถานทูตฝรั่งเศส และได้เข้าร่วมคณะภิกษุสามเณรโดยมิได้แจ้งให้ท่านทูตทราบ เป็นต้น)

ผู้ก่อการสำคัญในการอภิวัฒน์ครั้งนี้คือ ร้อยโทเหรียญ ศรีจันทร์ อายุ 18 ปี ได้ชักชวนเพื่อนสนิทคือ ร้อยตรีจรูญ ษตะเมษ อายุ 24 ปี และร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์ อายุ 18 ปี (มีตำแหน่งเป็นเลขานุการกลุ่ม) มาเข้าร่วมขบวนการด้วย

นายทหารหนุ่มเหล่านี้ค่อยๆ ชักชวนนายทหารจากหน่วยต่างๆ มาเข้าร่วมขบวนการด้วย โดยเฉพาะนายทหารจากกองพันที่หนึ่งรักษาพระองค์ ต่อมาพวกเขาได้รู้จักกับนายแพทย์ท่านหนึ่งซึ่งยินดีรับตำแหน่งหัวหน้ากลุ่ม ท่านผู้นี้เป็นพี่ชายของร้อยโทเหรียญ คือร้อยเอกนายแพทย์ เหล็ง ศรีจันทร์ ซึ่งเป็นแพทย์ประจำเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ดังนี้ คณะภิกษุสามเณรจึงมีส่วนคล้ายกับขบวนการอภิวัฒน์จีน คือมีนายแพทย์เป็นหัวหน้ากลุ่ม ร้อยโทจรูญ ณ บางช้าง จบจากโรงเรียนกฎหมายได้เข้าร่วมขบวนการนี้ด้วย โดยมีตำแหน่งเป็นกรรมการฝ่ายการเมืองของกลุ่ม นักเรียนกฎหมายบางคนได้เข้าร่วมในขบวนการนี้เช่นกัน

ระหว่างที่มีการพิจารณาคดีที่ศาลพิเศษ ผู้พิพากษาท่านหนึ่งได้กล่าวเตือนร้อยตรี นายหนึ่งจากกองทหารรักษาพระองค์ว่า ไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ จำเลยได้อธิบายต่อผู้พิพากษาอย่างกล้าหาญว่า เขารักชาติยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ และตัวเขาเองอยู่ในกองร้อยที่อยู่

ใกล้ชิดในหลวงที่สุด ย่อมทราบดีกว่าบรรดาพลทหารและพลเรือนว่า มีอะไรเกิดขึ้นบ้างในราชสำนัก อันทำให้เขาได้ตระหนักว่า ความสุขสำราญและความหรรษาพุ่มเฟิยของราชสำนักนั้น นำชาติไปสู่หายนะ ทำให้เขาได้เกิดจิตสำนึก และผลักดันให้เขาเข้าร่วมขบวนการอภิวัฒน์ครั้งนี้

-2-

คนหนุ่มสาวส่วนหนึ่งรวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วย มีความเห็นอกเห็นใจอย่างยิ่งต่อผู้ที่ถูกลงโทษทางการเมืองเหล่านี้ พวกเราได้พูดคุยกันถึงเรื่องนี้อยู่บ่อยๆ ทั้งในโรงเรียนมัธยมและโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งข้าพเจ้าได้ลงทะเบียนในปี พ.ศ. 2460 ต่อมาภายหลังการอภิวัฒน์ในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลประชาธิปไตยของเราได้คืนยศให้แก่นักโทษการเมืองเหล่านี้ตามยศเดิมที่มีอยู่ก่อนที่ถูกคำพิพากษา อันเป็นเครื่องยืนยันถึงความเห็นอกเห็นใจที่เรามีต่อนักอภิวัฒน์รุ่นนั้น

ระหว่างที่ข้าพเจ้าศึกษาวิชากฎหมายนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า มหาอำนาจต่างชาติถือสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือประเทศสยาม ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางทฤษฎีหรือทางปฏิบัติ คนในสังกัดมหาอำนาจเหล่านี้ ไม่ต้องขึ้นศาลไทย เพราะคดีที่มีคู่ความเป็นคนสังกัดต่างชาติเหล่านั้น จะต้องให้ศาลกงสุลหรือศาลคดีระหว่างประเทศตัดสิน ทั้งนี้เป็นไปตามสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคระหว่างชาติมหาอำนาจกับประเทศสยาม ในศาลคดีระหว่างประเทศ คำพิพากษาของผู้พิพากษาชาติยุโรปจะมีน้ำหนักมากกว่าคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาชาวสยาม ข้าพเจ้าไม่พอใจการใช้อำนาจอธิปไตยเช่นนี้เลย ข้าพเจ้าจึงได้ตัดสินใจที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของชาติอันสมบูรณ์โดยมีอำนาจอธิปไตยของตนอย่างเต็มเปี่ยม ขณะเดียวกัน ข้าพเจ้าได้สังเกตความเป็นไปของราชสำนักรวมทั้งการบริหารงานภายใต้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และตั้งความปรารถนาไว้ว่า จักต้องก่อตั้งระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศของข้าพเจ้าให้ได้ แม้ในตอนนั้นข้าพเจ้ายังไม่ทราบว่าทำได้อย่างไร

ในปี พ.ศ. 2461 มีรายงานข่าวหลายกระแสที่ลงในหนังสือพิมพ์ที่กรุงเทพฯ เกี่ยวกับการอภิวัฒน์บอลเชวิคในรัสเซีย สิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจในเวลานั้นคือ การล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระเจ้าซาร์ เหตุการณ์นี้ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคำพูดของครูข้าพเจ้าที่โรงเรียนมัธยมที่ว่าระหว่างรัสเซียและสยามประเทศใดจะล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ก่อนกัน

ในเมื่อประเทศรัสเซียล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ ข้าพเจ้าก็มีความหวังอย่างแรงกล้าว่าเหตุการณ์เช่นเดียวกันนี้คงจะเกิดขึ้นในประเทศสยาม

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้พูดคุยกับเพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่งอย่างลับๆ เพื่อหาวิธีที่จะทำให้เราได้บรรลุจุดประสงค์นี้ ด้วยเราตระหนักถึงบทเรียนของบรรดานักปฏิวัติที่ถูกจับกุมในปี ร.ศ. 130 ว่า เกิดจากบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผู้ทรยศได้เปิดโปงแผนการดังกล่าวต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม เรายังไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถตั้งขบวนการปฏิวัติให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดได้

-3-

ในปี พ.ศ. 2462 ข้าพเจ้าสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม แต่เนื่องจากข้าพเจ้ามีอายุเพียง 19 ปี ซึ่งถือว่าอายุน้อยเกินไป จึงไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาและยังไม่สามารถเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา (กำหนดอายุขั้นต่ำ 20 ปี) ข้าพเจ้าต้องรออยู่ 2-3 เดือนจึงได้เป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมพอใจในผลสอบของข้าพเจ้า จึงให้ทุนข้าพเจ้าไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส เพื่อจะได้กลับมาช่วยงานกระทรวงในด้านกร่างกฎหมายตามแบบฉบับของประเทศฝรั่งเศส

ข้าพเจ้าเดินทางไปถึงประเทศฝรั่งเศสเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2463

ข้าพเจ้าได้ศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศสที่โรงเรียนมัธยมในเมืองก็อง* เป็นเวลา 1 ปี จึงได้เข้าเรียนในคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยในเมืองนี้ และได้รับประกาศนียบัตร BACHELIER EN DROIT กับ LICENCE EN DROIT

ต่อมา ข้าพเจ้าได้ย้ายไปศึกษาที่คณะนิติศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยปารีส และในปี พ.ศ. 2470 ข้าพเจ้าก็จบการศึกษาระดับปริญญาเอก (สาขานิติศาสตร์) นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงสาขาเศรษฐศาสตร์ด้วย

นับตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2332 ปารีสกลายเป็นต้นกำเนิดแห่งการปฏิวัติ ประชาธิปไตยในหลายๆ ประเทศในยุโรปและเอเชีย การปฏิวัติทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติคงสืบทอดอยู่ในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนักศึกษาอยู่ที่นั่น มาร์ก เองเกิลส์และเลนิน นักปฏิวัติผู้ยิ่งใหญ่เคยใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น ชาวเอเชียหลายคนที่ปรารถนาเอกราชที่สมบูรณ์ของชาติและต้องการนำชาติตนให้พ้นจากการปกครองแบบอาณานิคม ต่างอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสในยุคสมัยนั้น โดยเฉพาะเหิงยง-ไอ ก็อค (โฮจิมินห์) โจวเอินไหล เฉินยี และนักปฏิวัติชาติอื่นๆ

สำหรับตัวข้าพเจ้านั้น นอกจากข้าพเจ้าจะรู้จักมักคุ้นกับเพื่อนๆ ชาวไทยด้วยกัน และเพื่อนชาวฝรั่งเศสแล้ว ข้าพเจ้ายังได้รู้จักกับนักอภิวัดน์ชาวเอเชียกลุ่มหนึ่ง และต่อมาพวกเราได้ก่อตั้งสมาคมเพื่อความสมานฉันท์และพันธมิตรแห่งเอเชีย

ด้วยความตั้งใจที่จะรับใช้เพื่อนร่วมชาติ ด้วยความปรารถนาที่จะได้รับบูรณภาพในดินแดนและเอกราชอันสมบูรณ์ของชาติ ที่จะทำให้ประเทศชาติได้ประสบผลสำเร็จในการบำรุงเศรษฐกิจให้รุ่งเรือง ตลอดจนการนำชาติให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าจึงได้ก่อตั้งแกนกลางอย่างลับๆ ขึ้นเป็น “คณะราษฎร” ร่วมกับนักศึกษาไทยบางคน เราได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการอภิวัดน์ประชาธิปไตยในประเทศของเรา ซึ่งต่อมาก็ได้เสริมด้วยความรู้ทางทฤษฎีและทางปฏิบัติเกี่ยวกับการอภิวัดน์ ซึ่งเราได้เรียนรู้จากฝรั่งเศส

เมื่อได้เตรียมการอย่างค่อยเป็นค่อยไปในระยะเวลา 5 ปี หลังจากที่ข้าพเจ้าเดินทางกลับจากประเทศฝรั่งเศส ในที่สุดคณะราษฎรก็ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อ แต่อย่างไรก็ดี คณะราษฎรได้ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเห็นชอบตามคำร้องขอของคณะราษฎร

ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้แทนราษฎรเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน

-1-

ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย”

คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึงหมู่คนหรือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่

คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”

ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าการที่ปวงชนจะมีความเป็นใหญ่ในการแสดงมติได้ ก็จำเป็นที่คนทุกคนซึ่งรวมกันเป็นปวงชนนั้น ต้องมี “สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ชน” อันเป็นสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกันกับหน้าที่ มิให้เกิดความเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและหมู่คนอื่นหรือปวงชนเป็นส่วนรวม ถ้าชนส่วนมากซึ่งเป็น “สามัญชน” ถูกตัดสิทธิมนุษยชนโดยให้มีหน้าที่แต่อย่างเดียว สามัญชนก็มีลักษณะเป็นทาส จึงไม่ใช่ประชาธิปไตย ถ้าสามัญชนมีสิทธิมนุษยชนอย่างเดียว โดยไม่มีหน้าที่มนุษยชน แบบการปกครองก็เกินขอบเขตของประชาธิปไตย

-2-

ความหมายของคำว่า “รัฐธรรมนุญ”

คำว่า “รัฐธรรมนุญ” ประกอบด้วยคำว่า “รัฐ” หมายถึงบ้านเมืองหรือแผ่นดิน กับคำว่า “ธรรมนุญ” หมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ

รัฐธรรมนุญจึงหมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการปกครองแผ่นดินหรือรัฐ

บางครั้งเรียกกฎหมายชนิดนี้ว่า “ธรรมนุญการปกครองแผ่นดิน” หรือ “ธรรมนุญการปกครองราชอาณาจักร” บางประเทศเรียกว่า “ธรรมนุญ” ตามภาษาของเขาซึ่งแปลเป็นไทยว่า “กฎบัตร” และ “กฎหมายวางระเบียบปกครองรัฐ”

มีผู้เข้าใจผิดว่าประเทศใดที่มีรัฐธรรมนูญ ประเทศนั้นก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันที่จริงนั้นรัฐธรรมนูญเป็นเพียงระเบียบการที่เขียนเป็นกฎหมายว่าประเทศ (รัฐ) นั้นๆ ปกครองกันแบบใด แทนที่จะปล่อยให้ผู้มีอำนาจปกครองกระทำตามความพอใจของตนโดยไม่มีข้อกำหนดไว้

รัฐธรรมนูญแต่ลำพังยังไม่เป็นแบบการปกครองประชาธิปไตยเสมอไป อาทิบางประเทศปกครองตามแบบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเผด็จการของตน เช่นประเทศอิตาลีสมัยมุสโสลินีที่เป็นจอมเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญ ประเทศสเปนและโปรตุเกสปัจจุบันที่ปกครองแบบเผด็จการก็มีกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญที่กำหนดระเบียบการปกครองประเทศทั้งสองนั้นตามแบบเผด็จการ รัฐบาลถนอม ประกาศปกครองตามแบบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า “**รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร**”

ฉะนั้นจะต้องพิจารณารายละเอียดในตัวบทของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับใดให้ถือมติปวงชนเป็นใหญ่และให้สิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน รัฐธรรมนูญนั้นก็จะเป็นประชาธิปไตย ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับใดถือตามความเห็นชอบของอภิสิทธิ์ชนและจำกัดสิทธิมนุษยชนที่ประชาชนพึงมีได้ รัฐธรรมนูญนั้นก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย

-3-

ความเป็นมาของ “สิทธิและหน้าที่มนุษยชน” และอภิสิทธิ์ชนกับมวลชน

(1) ในยุคดึกดำบรรพ์ตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ขึ้นในโลกนั้น มนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่คนซึ่งมีหัวหน้าปกครองอย่างแม่พ่อปกครองลูก ไม่มีการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน เช่นแม่พ่อปกครองลูกนั้น พ่อแม่มิได้เบียดเบียนลูก ชนในหมู่มนุษย์นั้นมีเสรีภาพเสมอภาคกัน และมีสำนึกในหน้าที่ว่า หมู่คนของตนจะดำรงอยู่ได้นั้น แต่ละคนจะต้องใช้เสรีภาพมิให้เป็นที่เสียหายแก่คนอื่นและแก่หมู่คน สิทธิและหน้าที่มนุษยชนจึงเป็นไปตามธรรมชาติประจำอยู่กับมนุษย์ตั้งแต่มีมนุษย์ขึ้นมาในโลก ปวงชนของหมู่มนุษย์นั้นจึงมีแต่สามัญชนจำพวกเดียว แบบการปกครองเป็นไปอย่างประชาธิปไตยสมบูรณ์

หมู่มนุษยชนนี้ยังมีซากตกค้างอยู่บ้างในสมัยพุทธกาล เช่น สักกะชนบท และในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ไปตรวจราชการภาคอีสานก็ได้ทรงพบว่าชนบทหนึ่งซึ่งมีซากหมู่มนุษยชนนี้แต่ปัจจุบันหมดไปแล้ว

(2) กาลต่อมาได้มีการปกครองแบบทาสขึ้น คือ ชนส่วนน้อยจำนวนหนึ่งในหมู่คนใช้อำนาจถือเอาแผ่นดินเป็นที่ตั้งหมู่มนุษย์นั้นเป็นของตน และถือว่าชนส่วนมากเป็นทาสยชนหนึ่ง

ของตน ซึ่งตนมีอำนาจเขียนตีเช่นฆ่าได้เหมือนสัตว์พาหนะ ชนจำนวนน้อยนั้นเป็นเจ้านายยิ่งใหญ่ เป็น “อภิสิทธิ์ชน” ซึ่งมีอำนาจและสิทธิ์เด็ดขาดเหนือชนส่วนมากที่เป็น “สามัญชน” สามัญชน จึงมีสภาพตามที่ภาษาไทยเดิมเรียกว่า “ข้า” ซึ่งภาษาบาลีเรียกว่า “ทาส” ซึ่งแผลงเป็นภาษาไทย ว่า “ทาส”

ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นต้องการเสรีภาพและความเสมอภาคอันเป็นสิทธิของมนุษย์ชน แม้ “อภิสิทธิ์ชน” มีอำนาจเขียนตีเช่นฆ่า แต่มนุษย์ก็ต้องการหลุดพ้นจากการถูกกดขี่บีบคั้น เรา ย่อมเห็นได้ว่าสัตว์เดรัจฉานที่คนจับมาใช้งานก็พยายามดิ้นรนที่จะเป็นอิสระ อภิสิทธิ์ชนจึงคิดวิธี เพิ่มเติมประกอบอำนาจของตนขึ้นมาอีกวิธีหนึ่ง คือทำให้ “ข้า” เป็น “ทาส” หลงเชื่อว่าเจ้าใหญ่นายโตที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ นั้นได้ก็เพราะเป็นคนมีบุญ ผู้ที่พระเจ้าบนสวรรค์ได้ส่งเทวดาให้มาจุติเกิด เป็นมนุษย์เพื่อปกครองปวงชน

(3) ครั้นต่อๆ มา ได้มีการปกครองแบบศักดินาขึ้น คืออภิสิทธิ์ชนได้ปรับปรุงแบบการปกครองทาสให้ทำงานเพื่อประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนได้ผลยิ่งขึ้น ตามเครื่องมือหัตถกรรมที่พัฒนาขึ้นและตามการบุกเบิกและหักร้างถางพงในแผ่นดินกว้างใหญ่ให้เป็นที่นากว้างขวางขึ้น จึงจำต้องให้ “ข้า” หรือ “ทาส” ออกไปอยู่ห่างไกลจากเคหสถานของ “อภิสิทธิ์ชน” ผู้เป็นเจ้าของอภิสิทธิ์ชน จึงต้องมีบริวารช่วยควบคุมข้าทาส

และตั้งให้บริวารเหล่านี้มีฐานันดรศักดิ์อันดับต่างๆ ซึ่งแต่ละคนมี “ศักดิ์” คัดตามเนื้อที่นา ฐานันดรศักดิ์นี้จึงเรียกว่า “ศักดินา”

ส่วนสามัญชนซึ่งเป็นคนจำนวนมากนั้นในสภาวะคงมีสภาพเป็น “ข้า” แต่มีคำใหม่เรียกว่า “ไพร่” โดยที่สามัญชนเข้าใจสภาวะของไพร่ว่าเป็น “ข้า” ชนิดหนึ่ง ฉะนั้นจึงเรียกสามัญชนในสมัย ศักดินาว่า “ข้าไพร่” ซึ่งมีความเป็นอิสระดีกว่าทาสบ้าง แต่ทาสก็ยังไม่หมดสิ้นไปในสมัยศักดินา ความหลงเชื่อว่าอภิสิทธิ์ชนเป็นเทวดาที่มาจุติยังโลกมนุษย์ก็ยังคงฝังอยู่ในจิตใจของสามัญชน

(4) ต่อมาในประเทศยุโรปได้มีผู้คิดทำเครื่องจักรกลชักกำลังไอน้ำได้สำเร็จ จึงได้มีนายทุน เจ้าของโรงงานสมัยใหม่ที่ใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่ผลิตสิ่งของและพาหนะขนส่ง ฯลฯ แทนแรงคน และแรงสัตว์พาหนะ นายทุนเจ้าของโรงงานจำเป็นต้องจ้างลูกจ้างที่มีความรู้ความสามารถใช้ เครื่องจักรกลสมัยใหม่ ในการนั้นจำเป็นต้องให้คนงานมีเสรีภาพจึงจะมีกำลังใช้เครื่องมือสมัยใหม่ ให้ได้ผลอย่างยุโรปตะวันตก โดยมีรัฐธรรมนูญเขียนเป็นกฎหมายให้สามัญชนหมดสภาพเป็น “ข้าไพร่” และให้มีสิทธิมนุษยชนเสมอภาคกับนายทุน แต่ในทางปฏิบัตินั้นนายทุนได้เปรียบ เพราะอาศัยทุนใช้จ่ายเพื่อใช้สิทธิมนุษยชนของตนได้มากกว่าสามัญชน

นายทุนยุโรปส่วนที่สมทบทุนไว้ได้มหาศาลจึงเป็นนายทุนยิ่งใหญ่ที่สุดจึงเรียกว่า “จักรวรรดินิยม” นั้นได้แผ่อำนาจไปยังอเมริกา ญี่ปุ่น แล้วก่อให้เกิดนายทุนจักรวรรดินิยมอเมริกันและญี่ปุ่นขึ้น พวกนายทุนมหาศาลเหล่านี้ได้แผ่อำนาจเข้ามายังประเทศด้อยพัฒนาซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย รัชกาลที่ 5 ได้ทรงประกาศยกเลิกการปกครองทาส แต่การปกครองแบบศักดินายังมีอยู่ชนชาวไทยปัจจุบันจึงมีฐานะและวิถีครองชีพต่างๆ กันมากมายหลายชนชั้นวรรณะตามวิถีศักดินาและวิธีนายทุนสมัยใหม่ เราเห็นได้แก่นัยน์ตาของเขาเองว่า ภายในปวงชนปัจจุบันนี้มีคนไร้สมบัติต้องเป็นลูกจ้างของนายทุน, ชาวนา, ชาวประมง, ชาวสวน, ชาวไร่, ช่างฝีมือ, ผู้ทำมาหากินโดยแรงงานของตนเอง บุคคลส่วนมากดังกล่าวแล้วอดคัดค้าน ส่วนน้อยมีรายได้พอทำมาหากิน, มีคนผู้มีทุนน้อยรายได้พอทำพอกิน มีคนชั้นกลางรายได้ปานกลางพอมีเก็บสะสมได้ มีนายทุนรายได้ค่อนข้างมาก มีนายทุนใหญ่มหาศาลรายได้มากมายล้นเหลือเนื่องจากอาศัยทุนมหาศาลสมัยใหม่และรับช่วงทุนมหาศาลศักดินา

เราอาจจัดชนจำพวกปลีกย่อยต่างๆ ภายในปวงชนไทยตามจำนวนส่วนข้างน้อยและส่วนข้างมากเป็น 2 ประเภทใหญ่

ก. “อภิสัทธีชน” คือชนจำนวนส่วนข้างน้อยที่สุด ได้แก่นายทุนยิ่งใหญ่มหาศาลเนื่องจากสะสมทุนสมัยใหม่และรับช่วงสมบัติศักดินา มีฐานะดีที่สุดยิ่งกว่าคนจำนวนมากในชาติ อภิสัทธีชนหมายความรวมถึงสมุนที่ต้องการรักษาอำนาจและสิทธิอภิสัทธีชนไว้

ข. “สามัญชน” คือชนจำนวนส่วนมากที่สุดของปวงชน ประกอบด้วยชนทุกฐานะและอาชีพที่ไม่ใช่ประเภทอภิสัทธีชน

-4-

หลักสำคัญในการพิจารณาว่า

รัฐธรรมนูญฉบับใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

(1) รัฐธรรมนูญทุกฉบับที่กำหนดแบบการปกครองขึ้นใหม่ ต่างจากการปกครองแบบเก่าย่อมมีทั้งตัวบทถาวรและตัวบทเฉพาะกาลในระยะหัวต่อระหว่างสองระบบนั้น ซึ่งเมื่อพ้นระยะเวลาชั่วคราวนั้นแล้วก็เหลือแต่บทถาวรของระบบการปกครองใหม่ แม้รัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้จะไม่มีหมวดมาตราที่ระบุเจาะจงว่าเป็นบทเฉพาะกาล แต่ในตัวรัฐธรรมนูญนั้นเองก็ต้องมีบทบาทย่างหนึ่งเขียนไว้ซึ่งลักษณะเป็นบทเฉพาะกาลหรือบทชั่วคราวนั่นเอง รัฐธรรมนูญแบบเผด็จการซึ่งผู้มี

อำนาจทำอะไรได้ตามชอบใจตนนั้นจึงเขียนรัฐธรรมนูญตามชอบใจได้โดยไม่คำนึงถึงความสมควรว่าจะมีบทบาทเฉพาะกาลในระยะหัวต่อระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ไว้ ฉะนั้นสามัญชนจึงต้องพิจารณารายละเอียดที่เป็นบทถาวรของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับว่าเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

(2) รัฐธรรมนูญต่างๆ ย่อมมีรายละเอียดมากน้อยต่างๆ กัน

วิธีร่างรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยถาวรฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งพระยามโนปกรณ์ประธานอนุกรรมการได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงเห็นชอบด้วยและทรงพอพระทัยมากนั้น ได้ถือหลักบัญญัติรายละเอียดไว้เท่าที่จำเป็นสำหรับแบบการปกครองประชาธิปไตยเป็นจำนวนเพียง 68 มาตรา เพื่อมิให้เป็นที่น่าเบื่อหน่ายแก่สามัญชนที่จะต้องอ่านในเรื่องที่รู้อยู่แล้ว ประธานอนุกรรมการฯ ได้ให้ความเห็นไว้ตอนหนึ่งในการอภิปรายเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ถึงความไม่จำเป็นของรายละเอียดบางประการที่ไม่ต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะไม่ทำให้เกิดขึ้นหรือเลวลง ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ให้หรุๆ เพราะไม่เขียนก็รู้อยู่แล้ว

จึงขอให้สามัญชนหาโอกาสอ่านรายงานการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2475 เพื่อทราบตัวอย่างของความไม่จำเป็นต้องเขียนพ่วงเพื่อยไว้ในรัฐธรรมนูญ

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่าในหมวดสภาผู้แทนราษฎร ว่าผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ อยากรทราบความประสงค์ของท่านประธานอนุกรรมการว่าพระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณใหม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตอบว่าผู้ที่เป็นสมาชิกสภานี้ก่อนที่จะเข้ามารับหน้าที่ต้องปฏิญาณและตามประเพณีราชาภิเศกก็มีการปฏิญาณอยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่าควรบัญญัติไว้

พระยาราชาวงษ์สัน กล่าวว่าในประเทศเดนมาร์กเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณเหมือนกัน เพราะในโอกาสบางคราวต้องทำการเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน แต่ความคิดของเรานี้ก็เพื่อวางระเบียบว่าสิ่งใดที่เป็นแบบธรรมเนียมอยู่แล้ว เราไม่ยากพูดมากนัก ตามความคิดเดิมการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ประสงค์ไม่ให้อาวเกินไป สิ่งใดที่มีการพิจารณาแล้วเห็นว่าเหมือนกัน ฉะนั้นจึงไม่บัญญัติไว้ เพราะความคิดเช่นนั้นเราวางไว้ เห็นว่าไม่เป็นไร ทั้งเห็นความสะดวกกว่าการบัญญัติเช่นนี้จะดีกว่า

นายหงวน ทองประเสริฐ ตอบว่าความจริงเห็นด้วย แต่ธรรมเนียมนั้นไม่ซับซ้อนบังคับ อีกประการหนึ่งสิ่งนี้เป็นคราวแรกไม่เคยใช้มา

พระยามนชาตราช กล่าวว่ ประเทศอื่น ๆ ที่จะผลัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน เขามีในธรรมนูญ พระยาราชวังสัน ตอบว่ ธรรมนูญบางฉบับได้บัญญัติไว้ว่าจะปฏิญาณอย่างนั้น ของเรากลับว่พระเจ้าแผ่นดินต้องทรงปฏิญาณต่อหน้าเทวดาทั้งหลายและพระพุทธรูปเป็นต้น เรออยาก จะเจียบเสีย

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่ ขอเรียนถามว่ควรแก้ไขอย่างไรหรือไม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ตอบว่ไม่เห็นจำเป็นเพราะไม่ทำให้ดีขึ้นหรือเลวลง มื่ออยู่แล้วจะไปล้างเสียทำไม ถ้าแม้ว่ความข้อนี้ตัดความหรือเพิ่มสิทธิก็ควรอยู่ การที่บัญญัติไว้ เช่นนี้เพื่อเขียนไว้ให้หรุๆ ถึงไม่เขียนก็รู้อยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่ เพื่อความเข้าใจของราษฎรทั้งหลาย ให้ลงมติว่จะ สมควรหรือไม่

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่ ข้าพเจ้าขอแกลงให้ที่ประชุมทราบเท่ว่ที่นายหงวน ทองประเสริฐ ได้ร้องให้เติมร่างว่พระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณนั้น การที่ไม่เขียนไว้นี้ไม่ใช่ เป็นการยกเว้นที่พระองค์จะไม่ต้องทรงปฏิญาณ ขอให้จดบันทึกข้อความสำคัญนี้ไว้ในรายงาน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กล่าวว่ เนื่องจากหลวงประดิษฐมนูธรรมได้กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าขอแกลงว่ได้เคยเฝ้าและทรงรับสั่งว่พระองค์ได้ทรงปฏิญาณเวลาเสวยราชสมบัติและ เวลาขึ้นรับเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณชั้นหนึ่งก่อน ความข้อนี้เมื่อพระองค์เองทรงรับสั่งเช่นนี้ เพราะฉะนั้นรับรองได้อย่างที่หลวงประดิษฐมนูธรรมว่เป็นพระราชประเพณีที่เดียว

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่เป็นที่เข้าใจว่ พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิญาณตามนี้ แต่นี้เป็น รัฐธรรมนูญสำคัญอย่างยิ่ง เท่ว่ที่ได้จดบันทึกรายงานยังน้อยไป ถ้าอย่างไรมีไว้ในธรรมนูญจะดียิ่ง

หลวงประดิษฐมนูธรรม ตอบว่ สมาชิกแทนราษฎรต้องเห็นชอบในการอัญเชิญพระมหา- กษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์หรือในการสมมติรัชทายาท ถ้าองค์ใดไม่ปฏิญาณเราคงไม่ลงมติให้

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่ องค์กรต้อๆ ไปอาจไม่ปฏิญาณ

พระยาราชวังสัน ตอบว่ ตามหลักการในที่ประชุมต้อๆ ถ้ามีคำจตในรายงานแล้ว เขาถือ เป็นหลักการเหมือนกัน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ แกลงให้สมาชิกลงมติตามมาตรา 9 ว่ การสืบราช สมบัติทำนว่ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎมณเฑียรบาล หรือให้เติมคำว่ “จะต้องปฏิญาณ”

ประธานสภาฯ กล่าวว่ บัดนี้มีความเห็น 2 ทาง คือ ทางหนึ่งเห็นว่าควรคงตามร่างเดิม อีกทางหนึ่งว่ควรเติมความให้ชัดยิ่งขึ้น

ที่ประชุมลงมติตามร่างเดิม 35 คะแนน ที่เห็นว่าให้เดิมความให้ชัดเจนมี 7 คะแนน เป็นอันตกลงว่าไม่ต้องเติมความอีก

วิธีร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ได้ถือหลักร่างไม่ฟุ่มเฟือย ตามวิธีตั้งที่พระยามโนปกรณีกกล่าวไว้ แต่เพราะเหตุร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 กำหนดให้มีรัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทน จึงต้องมีบทบัญญัติรวม 96 มาตรา มากกว่าฉบับ 10 ธันวาคม 2475 เพียง 28 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มี 188 มาตรา ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 แบบหนึ่ง 224 มาตรา แบบสอง 225 มาตรา

สาระสำคัญที่รัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้บัญญัติข้อความไว้พอเพียงแก่การให้สิทธิมนุษยชนแก่ปวงชนหรือไม่ และพอเพียงแก่การถือมติปวงชนเป็นใหญ่หรือไม่ ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับใดเขียนไว้ฟุ่มเฟือยยืดยาว ทำให้เห็นว่าสิทธิมากแต่ในสาระบั่นทอนสิทธิมนุษยชนและมีใช้การถือมติปวงชนเป็นใหญ่อย่างแท้จริง ความฟุ่มเฟือยยืดยาวก็ไม่อาจช่วยให้รัฐธรรมนูญเป็นประชาธิปไตยขึ้นมาได้

ปรีดิทรรศน์

เสรีภาพกับปัจเจกนิยม

ทรรศน์ประชาธิปไตยเป็นทรรศน์ที่เกิดขึ้นจากสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่จะต้องสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่มชนหรือสังคมหรือเป็นชาติ ไม่มีบุคคลใดที่จะอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ มนุษย์จึงต้องมีทรรศน์ที่เป็นหลักนำความประพฤติของตนเพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นในชาติเดียวกันเพื่อให้ชาติดำรงอยู่และเพื่อพัฒนาเติบโตก้าวหน้าต่อไปได้ ทรรศน์ประชาธิปไตยจึงเป็นทรรศน์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน / แม้ว่ามนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคลตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็มีหน้าที่ตามธรรมชาติในการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อมิให้เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและเพื่อให้ชาติดำรงอยู่กับเติบโตพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้ ดังนั้นตั้งแต่ยุคปฐมกาลจึงมีธรรมเนียมจริยาซึ่งมนุษย์มีจิตสำนึกตามธรรมชาติที่จะต้องใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมิให้เป็นที่ย่ำแย่แก่เพื่อนมนุษย์อื่นและแก่ส่วนรวมของกลุ่มชน

ทรรศน์ประชาธิปไตยจึงต่างจากทรรศน์ที่เกิดจากคติ “ปัจเจกนิยม” (Individualism) ซึ่งถือเสรีภาพเฉพาะตัวของบุคคลเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงหน้าที่ต่อส่วนรวมของปวงชนและชาติ จากรากฐานปัจเจกนิยมนี้ก่อให้เกิดลัทธิการเมือง ลัทธิเศรษฐกิจ และลัทธิสหทัยหลายอย่างที่ขัดต่อจริยาส่วนรวมของปวงชนหรือที่เรียกว่าศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

ที่มา : (ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ)

เสรีภาพของสุนัขจิ้งจอกในเล้าไก่

ลัทธิเศรษฐกิจ “เสรีนิยม” ซึ่งปล่อยให้เอกชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการประกอบเศรษฐกิจต่างคนต่างทำ ผู้ใดมีทุนมากก็ได้เปรียบผู้ไร้สมบัติ ในวิชาว่าด้วยประวัติลัทธิเศรษฐกิจ (Histoire des Doctrines Economiques) จัดลัทธิเสรีนิยมเข้าอยู่ในจำพวกสำนักปัจเจกนิยม (Ecole individualiste) เมื่อลัทธินี้ดำเนินถึงขีดสูงสุดก็ช่วยให้ผู้ที่สะสมทุนมหาศาลเป็นเจ้าของสมบัติ “จักรวรรดินิยม” ซึ่งมี

บรมชนาภาพกตซึ่งเบียดเบียนคนส่วนมาก นักประชาธิปไตยผู้หนึ่งเปรียบเทียบกับเสรีนิยมว่าเหมือน “เสรีภาพของสุนัขจิ้งจอกในเล้าไก่”

ที่มา : (ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ)

ศึกษาจากราษฎร

ข้าพเจ้าเห็นว่าทุกอาชีพย่อมมีนักวิชาการของตน และมีปัญญาพอวินิจฉัยได้ว่า ร่างรัฐธรรมนูญใดเป็นประโยชน์แก่อำชีพของตนและแก่ส่วนรวมของชาติ... ขอให้นักเรียนทุกคน ซึ่งมีความรู้ทางทฤษฎีสูงเพียงใดก็ตาม จงอย่าประมาทปัญญาของมวลราษฎรที่แม้จะอ่านหนังสือไม่ออก แต่มีความสันทัดจัดเจนในทางปฏิบัติ ซึ่งนักเรียนควรศึกษาเพราะมีหลายปัญหาที่ตำราทางทฤษฎีไม่กล่าวไว้ แต่เราสามารถศึกษาได้จากมวลราษฎร

ที่มา : (ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ)

“ประชาธิปไตยสมบูรณ์”

“การมีระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเท่านั้น จะเป็นประโยชน์แก่ราษฎรส่วนมากที่สุดก็ว่า ไม่มีระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเลยก็จริงอยู่ แต่ถ้าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจด้วยแล้วราษฎรส่วนมากก็ไม่มีโอกาสในทางปฏิบัติที่จะใช้สิทธิประชาธิปไตยได้ เพราะคนส่วนน้อยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจอยู่ในมือย่อมมีโอกาสดีกว่าในการใช้สิทธิประชาธิปไตยทางการเมือง ขอให้ดูตัวอย่างการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของหลายประเทศที่ไม่มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจนั้น พวกของผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจสามารถทุ่มเทเงินมาใช้จ่าย ได้รับเลือกตั้งเข้ามาในรัฐสภา ยิ่งกว่าผู้มีความสามารถทางการเมืองแต่ไม่มีทุนมาลงในการเลือกตั้ง ในกรณีเช่นนี้อำนาจการเมืองก็ตกอยู่ในมือผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถใช้อำนาจทางการเมืองดลบันดาลให้เศรษฐกิจเป็นไปตามความประสงค์ของตนและพวกของตนที่เป็นคนจำนวนส่วนข้างน้อยของสังคม

สังคมที่ดำเนินไปสู่รูปแบบใดนั้นก็โดยความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในสังคมนั้นๆ มนุษย์สามารถผลักดันให้สังคมก้าวหน้าไปสู่ระบบประชาธิปไตยทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองได้นั้น ก็จำเป็นต้องมีทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยยึดถือเป็นหลักนำไปในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม”

ที่มา : (อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด)

“รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจการเมือง”

เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญแห่งมนุษยสังคม ส่วนระบบการเมืองเป็นแต่เพียงโครงสร้างเบื้องต้น ที่จะต้องสมานกับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลมนุษย์ในสังคม ถ้าหากรัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจนั้น วิฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้นและประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิถีทางวิวัฒน์ (Evolution) อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม วิฤตการณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติแห่งข้อขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน

ที่มา : (จดพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม)

อรรถา หิ อรรถโน นาโก

เราเป็นชาวพุทธ จึงต้องปฏิบัติตามคติของพระพุทธองค์ให้มั่น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า อรรถาหิ อรรถโน นาโก ตนของตนเป็นที่พึ่งแก่ตน ชาดไทยอยู่รอดจากการเป็นเมืองขึ้นมาได้ในอดีต ก็ถือคตินี้เป็นหลัก คือเราต้องพึ่งราษฎรไทยนี้เป็นหลัก ส่วนชาติอื่นก็เพียงอาศัยได้บ้างเป็นอุปกรณ์เท่านั้น

ที่มา : (คำสัมภาษณ์ที่ให้แก่นายสัมฤทธิ์ อินทพันธ์ และ น.อ. ศิริ พงศ์ทัต ร.น. ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส)

“วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย”

1. วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก

นักศึกษาหลายคนถามผมว่าวิธีการเลือกตั้งชนิดใดจึงจะเหมาะสมแก่สภาพการของราษฎรไทยในปัจจุบัน ผมตอบว่าบางวิธีผมเคยเรียนเคยเห็นมา และเคยนำไปเสนอใช้ในประเทศไทย บางวิธีเคยอ่านจากตำราแต่ไม่เคยมีประสบการณ์เอง แต่ก็พิจารณาจากสภาพของราษฎรไทยเป็นสำคัญก่อนอื่นว่าจะต้องตั้งต้นจากง่ายไปสู่ยาก เปรียบเหมือนนักเรียนชั้นประถมก็ต้องเรียนเลื่อนชั้นขึ้นไปเป็นลำดับไปสู่มัธยมแล้วเข้ามหาวิทยาลัยเรียนชั้นปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นลำดับไป ถ้าจากประถมกระโดดขึ้นเรียนปริญญาเอกก็ไม่มีทางสำเร็จและจะทำให้นักเรียนผู้นั้นเบื่อหน่ายไม่มาเรียนหรือลาออกไป จนได้ก็ดีถ้าวิธีเลือกตั้งยุ่งยากซับซ้อนราษฎรที่มีสภาพยังไม่ถึงขั้นนั้นก็เบื่อหน่ายแล้วก็จะไม่มาออกเสียงลงคะแนนความหวังที่ท่านจะให้ประชาชนนิยมระบอบประชาธิปไตยก็ไม่อาจบรรลุได้

ปาฐกถาในที่ประชุมนักเรียนไทยในอังกฤษที่เมืองดอนแคสเทอร์เมื่อ 28 ก.ค. 2516 นั้น ผมได้กล่าวไว้แล้วว่าประเทศอังกฤษที่ถือกันว่าเป็นแม่แห่งระบอบประชาธิปไตยทางรัฐสภา ซึ่งคนอังกฤษได้คุ้นกับการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมาหลายร้อยปีแล้วนั้น เขาก็ยังใช้วิธีแบ่งเขตเลือกตั้ง 1 เขตต่อผู้แทนคนหนึ่ง ประเทศอังกฤษมีพลเมือง 54 ล้านคน ได้แบ่งออกเป็น 630 เขตเลือกตั้ง ถ้าคิดหัวเฉลี่ยก็ประมาณ 1 เขตต่อพลเมือง 90,000 คน แม้ว่าในอังกฤษจะนิยมวิธีพรรคการเมือง แต่เขาไม่บังคับผู้สมัครให้สังกัดพรรค เพราะเป็นเสรีภาพของผู้สมัครที่จะสังกัดพรรคหรือไม่สังกัด ราษฎรอังกฤษมิได้หลับหูหลับตาว่าใครชอบพรรคใดก็เลือกคนที่รักแต่ว่าสังกัดพรรคนั้นคือเขา คุณลักษณะตัวของผู้สมัครด้วย และโดยเหตุที่เขตหนึ่งๆ มีพลเมืองไม่ถึง 1 แสนคนและผู้มีสิทธิออกเสียงหัวเฉลี่ยประมาณ 60,000 คนต่อ 1 เขต ผู้สมัครก็สามารถติดต่อทำความรู้จักกับผู้มีสิทธิออกเสียงได้เป็นส่วนมาก และผู้มีสิทธิออกเสียงก็สามารถพิจารณาคณะลักษณะของผู้สมัครได้ด้วยนอกจากดูในชั้นแรกว่าดีแล้ว แต่ผู้แทนแอบไปประพฤติชั่วภายหลังในบางกรณีซึ่งอังกฤษไม่ใช้วิธี “Recall” คือให้ราษฎรเรียกตัวกลับคืน

เมื่ออังกฤษแบ่งเขตเลือกตั้งไม่กว้างขวางใหญ่โตนักเขาก็แยกหน่วยออกเสียงได้หลายหน่วยสะดวกแก่การที่คนอังกฤษมาลงคะแนนเสียงโดยไม่เสียเวลาเดินทางมาไกลๆ ผมจึงได้ชี้แจงกับนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมันเมื่อ พ.ศ. 2515 ครั้งหนึ่ง กับนักเรียนไทยในอังกฤษ เมื่อ 2516

อีกครั้งหนึ่งว่า การที่เมืองไทยมีหน่วยเลือกตั้งห่างไกลกันมากนั้นก็ป็นธรรมดาที่ราษฎรจะสะดวกทำมาหากินทั้งวันมาลงคะแนนได้อย่างไร จะมีก็แต่คนที่อยู่ไม่ห่างหน่วยเลือกตั้ง ฉะนั้นการที่ผู้ลงคะแนนที่แล้วๆ มาเป็นจำนวนน้อยนั้น จะขัดความผิดมาให้ราษฎรไม่ได้ คือ ทางราชการจะต้องจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งให้มากขึ้น พอแก่การที่ราษฎรจะมาลงคะแนนได้โดยไม่เสียเวลาทำมาหากินทั้งวัน ในสมัยก่อนมีเจ้าหน้าที่น้อยแต่ในสมัยนี้เราอาจขอแรงนิสิตนักศึกษา นักเรียนที่ปรารถนาให้ประชาชนเลือกใส่ในระบอบประชาธิปไตย

2. วิธีให้ราษฎรถอดผู้แทน (Recall)

ผมเห็นว่าวิธีป้องกันผู้แทนชายตัวมีวิธีที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งเท่าที่พบ คือวิธีที่รัฐธรรมนูญของบางประเทศและบางรัฐ เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “Recall” ซึ่งแปลว่า “การเลือกตัวกลับคืน” หรือ “การถอดผู้แทน” คือเมื่อราษฎรในเขตเลือกตั้งผู้แทนคนใดเห็นว่าผู้แทนของตนมีพฤติการณ์ที่ส่อให้เห็นว่าไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน ก็มีสิทธิเมื่อรวมกันได้ประมาณร้อยละ 25 หรือมากกว่านั้นขึ้นไป ทำหนังสือต่อรัฐสภาหรือองค์ใดที่เหมาะสมเรียกตัวผู้แทนนั้นกลับคืนให้หมดสมาชิกภาพไป วิธีนี้เริ่มขึ้นก่อนในบางแขวง (Canton) อันเป็นรัฐในสหภาพรัฐสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกาได้นำวิธีนี้ไปใช้แต่รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ยอมมีวิธีนี้ จึงมีผู้แทนทั้งพรรค “ดีโมครต” และ “รีพับลิกัน” ชายตัวกันหลายคน ส่วนในรัฐธรรมนูญจีนตามระบอบประชาธิปไตยแผนใหม่นั้นก็มีบทบัญญัติวิธีเรียกผู้แทนกลับคืนคล้ายกับวิธีของบางมลรัฐและบางแขวงในค่ายเสรีนิยม

วิธีเรียกผู้แทนกลับคืนต้องใช้จ่ายเงินของรัฐบาลมาก ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด “รวมเขต” ของจังหวัดใหญ่ๆ แต่ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด “แบ่งเขต” ของจังหวัดใหญ่เท่ากับจำนวนของจังหวัดนั้นพึงมีผู้แทนได้แล้ว รัฐก็ใช้เงินน้อยกว่า เท่ากับการเลือกตั้งซ่อมเมื่อผู้แทนตายหรือลาออก เมื่อผู้แทนแต่ละคนรู้ว่าตัวตนอาจจะถูกราษฎรเรียกตัวกลับคืนหรือถูกถอนการเป็นสมาชิกโดยราษฎรในเขตของตน ผู้แทนแต่ละคนจะต้องระมัดระวังตัวโดยไม่ทำผิดต่ออุดมคติและคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ราษฎรในขณะที่เลือกตั้ง รวมทั้งไม่ยอมขายตัว ดังนั้นเราอาจจะไม่มีการถอนตัวผู้แทนหรือจะถอนเพียงไม่กี่คนที่ไม่มีหิริโอตตปัส แต่ราษฎรก็คงไม่เสียตายที่จะต้องใช้จ่ายในการเลือกตั้งใหม่ที่จะปล่อยให้ผู้แทนขายตัวคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนครบวาระ

ที่มา : (แนวความคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์)

3. เสนอให้รัฐจ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน

นอกจากนี้ผมคิดขึ้นเองว่าน่าจะทดลองทำเป็นประวัติการณ์ของโลกบ้างว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงคนใดมาลงคะแนนก็จะได้ค่าป่วยการจากรัฐบาลครั้งละ 10 บาท ผมคะเนว่าในจำนวนพลเมืองไทยรวม 40 ล้านคนนั้นมีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประมาณ 20 ล้านคน รัฐก็ใช้เป็นค่าป่วยการของราษฎร 200 ล้านบาท ซึ่งไม่น่าเสียดายเพราะเท่ากับคืนเงินที่เก็บภาษีอากรมาจากราษฎรคืนให้คนละ 10 บาทในวันเลือกตั้ง

การคืนเงินให้ราษฎรโดยตรงตามวิธีที่ผมเสนอมานี้เป็นประโยชน์กว่าที่รัฐบาลจะเอาเงินที่ยึดได้จากผู้ทุจริตไปใช้ในงบประมาณของรัฐบาลซึ่งเรียกอย่างคนไทยว่า “เบี้ยหัวแตก” โดยกระทรวงนั้นกระทรวงนี้จะขอแบ่งเอาไป

ผมเห็นอีกว่าวิธีที่รัฐจ่ายค่าป่วยการให้ผู้มีสิทธิออกเสียงมาลงคะแนนนั้นยังจะช่วยป้องกันมิให้ผู้สมัครเริ่มโกงตั้งแต่ต้นโดยวิธีจ่ายค่าพาหนะเป็นน้ำใจให้ผู้มาลงคะแนน

สุนทรพจน์

หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์)

กล่าวทางวิทยุกระจายเสียง วันเสาร์ที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479
ซึ่งเป็นวันบรรจบครบรอบปีที่ 4 แห่งระบอบรัฐธรรมนูญ

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย

ก่อนที่จะกล่าวข้อความใดๆ ข้าพเจ้าขอเชิญชวนท่านทั้งหลายให้หันไประลึกถึงวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 ในวันนั้นหัวใจของเราชาวสยามทั้งชาติติดอยู่ในความหวั่นหวาด กังขาไม่รู้ว่าอนาคตของประเทศจะเป็นอย่างไร บรรดาผู้ที่ฟังเสียงวิทยุได้ก็ตั้งใจคอยสดับว่า สยามจะได้รับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ครั้นเมื่อวิทยุได้ประกาศว่าพระมหากษัตริย์ได้ลงพระปรมาภิไธย ในรัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้วความวิตกกังวลก็ค่อยคลายลง ระบอบรัฐธรรมนูญได้สถาปนาขึ้นเป็น ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเคารพในมนุษย์ว่าเป็นมนุษย์ เคารพในความเป็นไทยของชาวสยามว่าเป็นไทยไม่ใช่เป็นทาส ยอมรับว่าอธิปไตยมาจากปวงชนชาวสยาม มีพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็น ประมุขอันเราเคารพสักการะ สยามประเทศอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามวิถีทางแห่ง รัฐธรรมนูญก็เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปทุกวันจนบรรจบครบรอบปีที่ 4 แห่งระบอบรัฐธรรมนูญ ณ วันนี้

ข้าพเจ้าได้เคยบรรยายในทางวิทยุกระจายเสียง ในวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2477 และ 2478 ข้อความที่ข้าพเจ้าได้พูดในครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้แจ้งให้เห็นความก้าวหน้าที่รัฐบาล รัฐธรรมนูญได้ทำมาในชั่วเวลา 3 ปี และขอกล่าวว่าความก้าวหน้าในชั่วเวลา 3 ปี ได้มีมาแล้วเพียงไร อีก 3 ปีต่อมาจนถึงวันนี้เราก็ได้ก้าวหน้าต่อขึ้นไปอีก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ได้แสดงให้เห็นท่านทราบ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 25 และข้าพเจ้าหวังว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงอื่น ท่านก็คงทราบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้นๆ ในโอกาสอันควร รัฐบาลรัฐธรรมนูญได้ทำงาน ด้วยความพยายามและระมัดระวัง ค่อยก้าวค่อยทำด้วยความรอบคอบหนักแน่น ระบอบ รัฐธรรมนูญไม่ใช่ระบอบโหดโผนแต่เป็นระบอบที่ต้องการความมั่นคงถาวรและดำเนินการด้วย

ความสุขุมละเอียดละออ งานบางอย่างอาจทำได้ซ้ำ แต่สิ่งไรที่ทำได้แล้วยอมเป็นแน่ใจว่าเราได้
 พินิจพิเคราะห์โดยรอบข้าง การก้าวหน้าทุกก้าวเราควรก้าวไปอย่างหนักแน่นและเลือกก้าวไป
 ในพื้นที่ที่ไม่มีโคลนตม และเป็นเหตุให้เราลื่นล้มด้วยความประมาท ทางใดที่เราเดินไปได้แล้ว
 แผลวถางให้สะอาด ทำถนนถาวรไว้เพื่อให้ชาติทั้งชาติได้ใช้เดินต่อมาโดยราบรื่น ชาติเป็นของ
 ประชาชนชาวสยามทั้งหมด มิใช่เป็นของบุคคลในรัฐบาลเท่านั้นก็หาไม่ เมื่อสิ้นบทเฉพาะกาลใน
 รัฐธรรมนูญแล้ว ท่านที่มารับมอบงานจะได้ใช้ทางเดินอันถาวรนั้นโดยสะดวกด้วยลักษณะแห่ง
 รัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว จึงเห็นได้ว่านอกจากความนิยมภายในประเทศสยามรัฐภายใต้รัฐธรรมนูญ
 ยังได้รับความยกย่องเชื่อถือจากนานาประเทศยิ่งขึ้น ความเชื่อถือมีค่าอันประเสริฐซึ่งจะนำเอา
 ททรัพย์สินไปแลกมานั้นหาได้ไม่ เราไม่ได้นำอะไรไปแลกเปลี่ยนนานาประเทศให้เขาเชื่อถือ เขา
 เชื่อถือเราเพราะระบอบรัฐธรรมนูญเป็นระบอบซึ่งนำมาซึ่งความสันติสุขให้แก่มวลมนุษย เราพึง
 เสียงประชาชนไม่ใช้ทำโดยผลการ เราเล็งเห็นว่ามนุษย์ย่อมปรารถนาความสุขกายสบายใจ
 นี้แหละความสุขอันประเสริฐ คือสันติสุข ฉะนั้นความเชื่อถือจากนานาประเทศจึงมีค่าอันประเสริฐ
 เป็นอุปการณสำคัญอันหนึ่ง ประกอบกับการป้องกันราชอาณาจักร ซึ่งจะช่วยดำรงความเป็น
 เอกราชของชาติไว้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วอนาคตแห่งชาติอาจสลายลงได้ ขอให้ท่าน
 ทั้งหลายพิจารณาแผนที่แห่งโลก จะเห็นได้แน่ชัดว่าสยามเป็นประเทศเล็กประเทศหนึ่งในบรรดา
 ประเทศหลายสิบประเทศในพื้นที่พิภพนี้ เราจะอยู่สันโดษเดี่ยวโดยลำพังไม่ได้ จำต้องทำการค้าขาย
 มีไมตรีติดต่อกับประเทศอื่นๆ เราปลูกข้าวได้ เราทำเหมืองแร่ได้ เราปลูกยางได้ เราเลี้ยงสัตว์ได้
 เหลือจากที่ใช้ในประเทศเรา เราก็กจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากนานาประเทศให้ช่วยรับซื้อได้ เงิน
 หรือสิ่งแลกเปลี่ยนที่เรายังทำไม่ได้มาบำรุงประเทศชาติของเราให้เจริญยิ่งขึ้น ณ บัดนี้เราปรารถ
 กันอยู่เสมอว่าสยามมีอาณาเขตอันกว้างใหญ่ เรามีพื้นที่ที่อาจจะขยายการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์
 เรามีป่าไม้อันมีค่า เรามีแร่ ฯลฯ กล่าวกันอย่างสั้นๆ ว่า มีทรัพย์ในดิน มีสินในน้ำ แต่เรายังไม่ได้
 นำทรัพย์สินของเราใช้ให้เป็นประโยชน์เต็มที่ คือว่าเราอยู่ในสยาม แต่ผืนแผ่นดินสยามยังปล่อยให้
 ธรรมชาติเป็นเจ้าของ ชาวสยามเรายังไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นได้ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพราะ
 เราทราบแล้วว่า ขาดผู้ชำนาญและขาดสิ่งสำคัญอีกอันหนึ่งคือเงินทุน ถ้าเราจะสะสมเงินทุนเอาเอง
 ก็ต้องการเวลาอีกนาน หรือมิฉะนั้นถ้าจะให้รวดเร็วก็จะต้องขึ้นภาษีอากรให้มากมายเกินกำลังของ
 ราษฎร แต่ว่าด้วยความเชื่อถือจากต่างประเทศเราอาจแก้ไขปัญหานี้ได้ โดยหวังทางช่วยเหลือ
 ในเรื่องเงินลงทุน ความเชื่อถือนี้เรามีสักขีพยานให้เห็นเช่นเมื่อปีที่แล้วมาแทนที่เราจะใช้หนี้ที่เรา
 กู้มาจากต่างประเทศ 3 ล้านปอนด์หรือจะต้องเสียดอกเบี่ยถึงอัตราร้อยละ 6 ต่อปี ด้วยความ

เชื่อถือ เรารักษาเงินนั้นไว้ลงทุนในประเทศ และเรายังลดดอกเบี้ยร้อยละ 6 ลงมาเป็นร้อยละ 4 ต่อปี ดังนั้นเป็นประโยชน์ทั้งในทางลงทุนบำรุงประเทศ และดอกเบี้ยที่จะส่งก็ลดน้อยลง เราต้องอาศัยทุน อาศัยตลาด อาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศในการบำรุงประเทศของเรา อีกไม่ช้า เราจะเริ่มเจรจาสัญญาทางพระราชไมตรีใหม่เพื่อขอแก้ไขให้ประเทศเรามีสิทธิเสมอภาคกับประเทศอื่นๆ ก็กิจการเหล่านี้อาศัยความเชื่อถือซึ่งเราได้มีขึ้นแล้วโดยระบอบรัฐธรรมนูญ ระบอบรัฐธรรมนูญยิ่งมั่นคงประชาชนยิ่งมั่งคั่งสมบูรณ์ สยามรัฐจะมีสิทธิเทียมมาเทียมไม่แพ้กับนานาประเทศ ความสุขที่ได้รับจากระบอบรัฐธรรมนูญเป็นความสุขและประโยชน์อันแท้จริง ไม่ใช่ประโยชน์ในทางความคิด ในทางความฝัน เราท่านมองเห็นประโยชน์นั้นอยู่ใกล้ๆ แล้ว ขอให้ช่วยแผ้วถางทางเดินของเรานี้ต่อไปให้ถึงจุดหมาย แนวทางอื่นใด เป็นแนวทางใหม่เราไม่รู้แน่ว่าจะไปทางไหน ถ้าเพลิงพล้ำลงไป ประเทศชาติก็จะดับสูญ

รัฐธรรมนูญเป็นธรรมะอันสูงสุดแห่งการที่ประชาชนชาวสยามจะดำรงอยู่ได้เป็นประเทศเอกราชท่านที่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญคือท่านที่ปฏิบัติตามธรรมะ ผลานิสงส์พึงบังเกิดแก่ท่านเอง

“ธมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมย่อมรักษาผู้ที่ประพฤติธรรม”

ขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งมั่นที่จะดำรงระบอบรัฐธรรมนูญไว้ชั่วกาลปาวสาน ข้าพเจ้าขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อีกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลกช่วยคุ้มครองท่านทั้งหลายให้มีความสุขความเจริญอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญทุกเมื่อ ความปรารถนาใดๆ ของท่านที่มีอยู่ในทางที่ชอบในเขตขอบแห่งรัฐธรรมนูญ ขอความปรารถนานั้นๆ จงเป็นผลสำเร็จสมมโนรถทุกประการเทอญ.

สุนทรพจน์ของ นายปรีดี พนมยงค์ แสดงในสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

ท่านผู้เป็นประธาน

ในวาระที่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 จะได้สิ้นสุดลงในวันนี้ ข้าพเจ้าขอถือโอกาสเชิญชวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้ระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2475 พระราชประสงค์ของพระองค์ซึ่งมีมาแต่ก่อนพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น คณะราษฎรพึงทราบเมื่อ 6 วัน ภายหลังที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คือ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายนได้มีพระกระแสรับสั่งให้พระยาพลพลพยุหเสนา พระยาปริชาชลยุทธ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาตรีวิสารวาจา พร้อมทั้งข้าพเจ้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และเจ้าพระยามหิธร ซึ่งเป็นราชเลขาธิการขณะนั้นเป็นผู้จัดบันทึก มีพระราชกระแสรับสั่งว่ามีพระราชประสงค์จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อได้ทรงปรึกษาราชการมีตำแหน่งสูงในขณะนั้นก็ไม่เห็นพ้องกับพระองค์ ในสุดท้ายเมื่อเสด็จกลับจากประพาสอเมริกา ได้ให้บุคคลหนึ่งซึ่งไปเฝ้าในวันนั้นพิจารณาบุคคลนั้นก็ถวายความเห็นว่ายังไม่ถึงเวลา และที่ปรึกษาก็กลับเห็นพ้องด้วยบุคคลนั้น คณะราษฎรมิได้รู้พระราชประสงค์มาก่อน การเปลี่ยนแปลงได้กระทำโดยบริสุทธิ์ไม่ได้ช่วงชิงดังที่มีผู้ปลุกเสกข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างอื่น ความจริงทั้งหลายปรากฏในบันทึกการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันนั้นแล้ว และโดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีพระราชประสงค์มาก่อนแล้ว หากมีผู้ทัดทานไว้ขณะนั้น เมื่อคณะราษฎรได้ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ พระองค์จึงพระราชทานด้วยดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณแก่ชาวไทย ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่นี้ และบรรดาชาวไทยทั้งหลาย จงระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณและเทิดพระเกียรติของพระองค์ไว้ชั่วกาลปาวสาน

บัดนี้ผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญและผู้ที่ได้ร่วมมือช่วยเหลืออันประกอบเป็นสมาชิกประเภท 2 ก็จะได้สิ้นสุดสมาชิกภาพลงแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีความจำเป็นที่จะต้องขอมความ

เข้าใจถึงหลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะราษฎรได้ขอพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ว่าระบอบประชาธิปไตยนั้น เราหมายถึงประชาธิปไตยอันมีระบอบตามกฎหมายและศีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันไม่มีระเบียบหรือประชาธิปไตยที่ไร้ศีลธรรม เช่นการใช้สิทธิเสรีภาพอันมีแต่จะให้เกิดความปั่นป่วน ความไม่สงบเรียบร้อย ความเสื่อมศีลธรรม ระบอบชนิดนี้เรียกว่า อนาธิปไตย หากใช้ประชาธิปไตยไม่ ขอให้ระวัง อย่าปนประชาธิปไตยกับอนาธิปไตย อนาธิปไตยเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงแก่สังคมและประเทศชาติ ระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงอยู่ได้ต้องประกอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตหรือในครั้งโบราณกาลเรียกว่า การปกครองโดยสามัคคีธรรม การใช้สิทธิโดยไม่ชอบเขตภายใต้กฎหมายหรือศีลธรรมหรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ไม่ใช่หลักของประชาธิปไตย ไม่ใช่หลักซึ่งคณะราษฎรขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนไทยนั้น ไม่มีพระราชประสงค์ให้เป็นอนาธิปไตย ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างประเทศอิตาลีเมื่อก่อนสมัยมุสโสลินี ซึ่งประชาธิปไตยของอิตาลีในขณะนั้นเข้าขีดที่ไม่มีระเบียบ มีความอลเวง จึงเป็นเหตุหรือให้พวกฟาสซิสต์อ้างเป็นเหตุในการสถาปนาระบอบเผด็จการในประเทศอิตาลี ข้าพเจ้าไม่พึงประสงค์ที่จะให้มีระบอบเผด็จการในประเทศไทย ในเรื่องนี้ก็จำเป็นต้องป้องกันหรือขัดขวางมิให้มีอนาธิปไตย อันเป็นทางที่ระบอบเผด็จการจะอ้างได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าเราช่วยกันประคองให้ระบอบประชาธิปไตยนี้ได้เป็นไปตามระเบียบเรียบร้อยอย่าง que ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว ระบอบเผด็จการย่อมมีขึ้นไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้ร่วมกับเพื่อนคณะราษฎรขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้ประคับประคองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนี้ตลอดมา แม้ในการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในการต่อต้านนั้นนี้อาจจะมีความจำเป็นที่จะต้องตั้งรัฐบาลชั่วคราว แต่ข้าพเจ้าก็เลือกเอาทางที่จะตั้งรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ที่ใช้อยู่ ข้าพเจ้าไม่มีเหตุผลอันใดที่จะกลายมาเป็นศัตรูของระบอบประชาธิปไตย ข้าพเจ้าสังเกตว่า มีผู้เข้าใจระบอบประชาธิปไตยผิดโดยเอาระบอบอนาธิปไตยเข้ามาแทนที่ ซึ่งเป็นภัยต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรง ข้าพเจ้าไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้ใดเชื่อข้าพเจ้าโดยไม่มีค้ำ ข้าพเจ้าต้องการให้มีค้ำ แต่ค้ำโดยสุจริตใจ ไม่ใช่ปั้นข้อเท็จจริงขึ้น ทางธรรมนั้นการกล่าวเท็จหรือมุสาวาทาก็เป็นผิด ในทางการเมืองการใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยต้องทำโดยความบริสุทธิ์ มุ่งหวังผลส่วนรวมจริงๆ ไม่ใช่มุ่งหวังส่วนตัว หรือมีความอิจฉาริษยาอันเป็นมูลฐานเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว (เอโกอิสม์) ความสามัคคีธรรมหรือระบบประชาธิปไตยอันแท้จริงจึงจะเป็นไปได้ ผู้ใดมีอุดมคติของตนโดยสุจริต ข้าพเจ้าเคารพในผู้นั้น และเราร่วมมือกันได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าต่างฝ่ายต่างสุจริตมุ่งส่วนรวมของประเทศชาติไม่ใช่

มุ่งหวังส่วนตัว แม้แนวทางที่จะเดินไปสู่จุดหมายจะเป็นคนละแนว แต่ในอวสานเราก็พบกันได้ ข้าพเจ้าขออ้างเจ้านายหลายพระองค์ซึ่งเดิมท่านมีแนวทางอย่างหนึ่งและข้าพเจ้ามีแนวทางอีกอย่างหนึ่ง แต่เจ้านายหลายพระองค์นั้น ท่านก็มีจุดหมายเพื่อส่วนรวมของประเทศชาติ ไม่ใช่ส่วนพระองค์ ผลสุดท้ายเราก็ร่วมมือทำงานด้วยกันมาเป็นอย่างดีในการรับใช้ประเทศชาติ และรักใคร่สนิทสนมยิ่งเสียกว่าผู้ซึ่งเอาประเทศชาติเป็นสิ่งกำบัง แต่ความจริงมุ่งหวังในประโยชน์ส่วนตัวมาก ผู้ที่คอยอิจฉาริษยา เมื่อไม่ได้สมหวังแล้วก็ทำลายกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ แทนที่จะเสริมก่อกำให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม ผู้ที่ทำการปฏิบัติต่อคณะราษฎร แต่โดยมีอคติต่อผู้ซึ่งมีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ข้าพเจ้าเคารพในความซื่อสัตย์ซึ่งมีตัวอย่างอยู่มากหลาย ที่ผู้ซื่อสัตย์เหล่านี้ได้ร่วมกิจการรับใช้ชาติกับข้าพเจ้า ท่านเหล่านี้ไม่ต้องวิตกกังวล แต่ผู้ซึ่งแสดงว่าซื่อสัตย์ต่อองค์พระมหากษัตริย์ในภายนอก ส่วนภายในหวังผลส่วนตนหรือมูลสืบเนื่องมาแต่ความไม่พอใจเป็นส่วนตนเช่นนี้แล้ว ก็เกรงว่าผู้นั้นก็อาจหันเหไปได้สุดแต่ว่าตนจะได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างไรมากกว่า

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายจะใช้สิทธิของท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ และอาศัยกฎหมายและศีลธรรมความสุจริตเป็นหลัก ไม่ช่วยกันส่งเสริมให้มีระบอบอนาธิปไตย ข้าพเจ้าขอฝากความคิดไว้ต่อท่านผู้แทนราษฎรทั้งหลาย โดยเป็นห่วงถึงอนาคตของชาติ ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะได้เห็นประเทศชาติปลอดจากระบอบเผด็จการ และปลอดจากระบอบอนาธิปไตย คงมีแต่ระบอบประชาธิปไตยอันพึงพร้อมไปด้วยสามัคคีธรรม ระบอบประชาธิปไตยโดยพร้อมไปด้วยสามัคคีธรรมนี้ เป็นวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรที่ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญและเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานรัฐธรรมนูญ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือรัฐบาลนี้ด้วยดี ขออวยพรให้ท่านทั้งหลายประสบความสำเร็จ และในอวสานขอเชิญชวนท่านทั้งหลายขออวยพรให้ระบอบประชาธิปไตย พรั่งพร้อมด้วยสามัคคีธรรมตามรัฐธรรมนูญ จงสถิตสถาพรอยู่ในประเทศไทยชั่วกาลปาวสาน

บทกวี คำกลอน อาเศียรพาท
 ชาติกาล 100 ปี
 รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
 11 พฤษภาคม 2543

น้อมเคารพชบเศียรอาศิรวาท
 ผู้ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมปริญญา
 หลวงประดิษฐ์มนูธรรมธีรบุรุษ
 ยอดคนดีศรีสยามนามประเทือง
 ท่านปรีดี พนมยงค์ บังระบุ
 คราครบร้อยวรรษชาติกาล
 ให้อดดีดนักเรียนเตรียมปริญญา
 จำเรียงถ้อยร้อยร่ำเป็นคำกลอน
 เกิดคุณงามความดีไว้ให้ปรากฏ
 จารึกไว้ให้เห็นเป็นพยาน
 รอยบาทท่านแนบพื้นพิภพสุธา
 ผลแห่งคุณความดีที่กระทำ
 “ผลงานที่ทำดีไว้ไม่หายสูญ”
 โอ้! ปรีดี แห่งกรุงศรีอยุธยา
 ได้ทราบชีวประวัติแล้วอดอัน
 สบเคราะห์กรรมโถมันส์สูญภัยยืน
 ความจงรักภักดีมีน้ำจิต
 มหาจักรีวงศ์กษัตริย์ชาติดิยา
 ประเทศชาติรุ่งเรืองและมั่งคั่ง
 คือเศรษฐกิจการเมืองสังคมไทย

ดวงวิญญาณท่านผู้ประศาสน์การศึกษา
 ธรรมศาสตร์พัฒนากิจการเมือง
 แสนพิสุทธ์บันลือออกชื่อเฟื่อง
 ประเทศชาติรุ่งเรืองเพราะผลงาน
 ชนมายุคกายกำเนิดเกิดสังขาร
 โปรดประทานอนุญาตประสาทพร
 รจนากวีวิทยาศาสตร์อักษร
 เสกสุนทรมธุรสพจมาน
 เฉลิมยศเฉลิมศักดิ์เป็นหลักฐาน
 เพื่อลูกหลานกำหนดใจจดจำ
 แห่งกรุงศรีอยุธยาเฉลิมเจลยร่ำ
 ช่างสมคำที่ท่านเคยเอ่ยวาจา
 จะเพิ่มพูนเกียรติยศปรากฏค่า
 สิ้นชีवल่วงลับไม่กลับคืน
 นิจาท่านทุกซัระทมแสนขมขื่น
 อดทนฝืนสู้กรรมไม่นำพา
 สุจริตต่อชาติศาสนา
 อดทนฝ่าอุปสรรคมีหลักใจ
 ต้องพัฒนาพร้อมกันทั้งสามทางใหญ่
 บุรุษชาติอาชาไนยคำนึงนึก

เริ่มพัฒนาจากด้านการศึกษา
ด้วยพุทธิปัญญาธรรมอันล้ำลึก
ธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นเรื่องใหญ่
การปกครองไฟร์ฟ้าข้ามแผ่นดิน
มีอำนาจอธิปไตยในเขตแคว้น
ทรงนองอาจสมชาติชาย
ต้องก้าวหน้าเทียมอารยะประเทศ
อุปสรรคขวางหน้ากล้าเผชิญ
นาม “ปรีดี พนมยงค์” องค์คุณครบ
ประโยชน์แห่งผลงานบันดาลดล
อันเนื่องด้วยพลังแห่งปัญญา
พลังความรักมนุษย์สุดประมาณ
ปลูกฝังจิตสำนึกด้านการศึกษา
ปฏิบัติราชการงานสำคัญ
ได้เป็นที่ผู้สำเร็จราชการ
ท่านประพฤตียึดมั่นกตัญญูตา
สุจริตกล้าหาญเสียสละ
การได้มาซึ่ง “ประชาธิปไตย”
“สถาบันมหากษัตริย์” คือฉัตรแก้ว
ปกป้องไว้มิให้เกิดราคิน
แต่ศัตรูหม่อมิตรที่คิดร้าย
ด้วยอิจฉาริชยา ก่อกลา
เหตุโหดโหดชั่วไม่กลัวบาป
ทิวฎีโทษโหดเขลาเบาปัญญา
โอ้! ปรีดี ธีรบุรุษสุดประเสริฐ
สงครามโลกครั้งที่สองสยองภัย
ประเทศไทยผ่านพ้นภัยพิบัติ
รัฐนาวาไทยไม่ยับล่มอับปาง

ตั้งมหาวิทยาลัยเผ่าตรงตริก
ที่ท่านฝึกฝนมาเป็นอาจิด
สอนเด็กไทยมั่นระมัดมีสัจคิด
การทำมาหากินสะดวกสบาย
การวางแผนยากเหลือไม่เบื้อหน่าย
จุดมุ่งหมายหวังให้ไทยเจริญ
คือสาเหตุเจตนา นาสรรเสริญ
สุดประเมินคุณค่าราคาคน
น้อมเคารพสดุดีมีเหตุผล
ด้วยเดชะกุศลผลศีลทาน
พลังแห่งศรัทธามหาศาล
จึงสร้างคุณูปการอเนกอนันต์
มุ่งปรารถนาหลักชัยใจยึดมั่น
จากชนชั้นกสิกรรมทำไร่นา
แทนองค์พระภูบาลนาถนาถา
อดทนฝ่าทุกข์ยากวิบากภัย
เห็นสุดจะชี้แจงแถลงไข
ยังประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่แผ่นดิน
จิตผ่องแผ้ววีรกรรมสมถวิล
พิทักษ์บาทภูมินทร์นฤบดี
มุ่งทำลายเกียรติท่านทุกวิถี
แกล้งให้ร้ายป้ายสีขาดเมตตา
กิเลสหยาบทุจริตมากมิจจา
ไม่รู้ค่าคุณธรรมซึ่งน้ำใจ
พระคุณเลิศล้ำค่าจะหาไหน
บังเกิดมี “เสรีไทย” ไฟส่องทาง
“เสรีไทย” ช่วยขจัดเข้าขัดขวาง
มีตัวอย่างให้เห็นเป็นพยาน

ท่านสุขุมรอบคอบและรอบรู้
 ทุกตำแหน่งผ่านพ้นมากผลงาน
 เคยเป็นรัฐมนตรีมียศศักดิ์
 ราชโองการผ่านฟ้าฝ่าละออง
 กระทรวงการต่างประเทศกระทรวงคลัง
 คนแรกของสภาราษฎรไทย
 ท่านใจซื่อมือสะอาดปราศมลทิน
 เกี่ยวกับการ “คอร์รัปชัน” ท่านปรีดี
 ความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์
 ทนลำบากยากแค้นแสนทรมาณ
 ที่ฝ่ายชั่วเสื่อมลามกเสื่อมยศศักดิ์
 ทุกชีวิตต่างมีวิถีกรรม
 ชิวประวัติ “ท่านปรีดี พนมยงค์”
 การศึกษาช่วยให้ไทยเจริญ
 เศรษฐกิจการเมืองเป็นเรื่องใหญ่
 ถือเป็นหลักการใหญ่ไผ่ระวาง
 ท่านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย
 เดินสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา”
 สิบเอ็ด พฤษภาคมห้าสี่สาม
 ณ กรุงศรีอยุธยาราชธานี
 เมื่อสิบเอ็ด พฤษภาคมสี่สี่สาม
 ไม่สูญหายไปตามกาลเวลา
 การประชุมคณะรัฐมนตรี
 เห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ
 เสนอนาม “ปรีดี พนมยงค์”
 จารึกนามสำคัญของท่านไว้
 เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน
 เสนอนามไปตามความสำคัญ

บรมครูปรีชามหาศาล
 บริหารราชกิจคิดได้รัดรอง
 ยิ่งใหญ่นักรับมอบตอบสนอง
 งานปกครองกระทรวงมหาดไทย
 เคยเป็นทั้งเลขาธิการงานยิ่งใหญ๋
 เกียรติเกริกไกรเป็นนายกรัฐมนตรี
 ไม่ทุศีลโกงชาตินาบัดสี
 ไม่เคยมีข้อครหาฆ่าเผ้าวาน
 จึงยืนหยัดต่อสู้มาอย่างกล้าหาญ
 เมื่อถึงวาระประสบโลกธรรม
 มีทุกข์หนักถูกนินทาถูกเหยียบย่ำ
 เครื่องหนุนนำให้ประสบพบเผชิญ
 ผลงานบ่งคุณค่านำเสนอสรรเสริญ
 งานบริหารการเงินและการคลัง
 สังคมไทยสุขสงบและมั่งคั่ง
 ท่านมีส่วนปลูกฝังก่อตั้งมา
 ความมุ่งหมายตามหลักพุทธศาสนา
 ชาติกาลผ่านมาครบร้อยปี
 เฉลิมนามมงคลดลวิถี
 บุรุษรัตน์ปรีดีกำเนิดมา
 สร้างผลงานงดงามไว้หนักหนา
 มีผู้รู้คุณค่าแห่งผลงาน
 เป็นชาวดีแจ้งประจักษ์มีหลักฐาน
 ร่วมประสานทบวงมหาวิทยาลัย
 ให้องค์การ “ยูเนสโก” ผู้ยิ่งใหญ่
 ปราบกฏเกียรติเกริกไกรชั้วกัปกัลป์
 รู้คุณค่าของคนไทยมุ่งมั่น
 ไม่บิดเบือนแปรผันด้วยฉันทา

เดชะความกตัญญูทศกวีที่
 อันเชิญคุณพระสยามเทวา-
 อันเชิญคุณพระพุทธรูปพระธรรมสงฆ์
 อวยพรชัยเฉลิมขวัญท่านปรีดี
 ให้องค์การยูเนสโกจารึกนาม
 ในปฏิทินอั่งเอ๋ยเฉลยพจน์
 เฉพาะการศึกษาและสันติภาพ
 การปกครองแบบ “ประชาธิปไตย”
 บทบาทท่านโดดเด่นเห็นได้ชัด
 องค์การสหประชาชาติต่างยินยอม
 สงครามโลกครั้งที่สองสงบศึก
 ไทยจะได้อธิปไตยกลับคืนมา
 FREE SIAMESE MOVEMENT เป็นหลักฐาน
 จึงหลุดหลุยส์เมาท์แบทเตนท่านเห็นใจ
 มายัง “รัฐ” หรือนัยหนึ่ง “ท่านปรีดี”
 ประกาศสันติภาพไปไม่หมองมัว
 “พระมหาปรมาภิไธย” ยิ่งใหญ่สุด
 การประกาศสงครามของ “จอมพล”
 ท่านปรีดีได้ใช้ความสามารถ
 เจรจาด່อรองช่วยป้องกัน
 ทรงยกย่องเป็นรัฐบุรุษอาวุโส
 ให้องค์การ “ยูเนสโก” แจ่งยวบ

ซึ่งศิษย์ธรรมศาสตร์มีจิตปรารถนา
 ธีราชเรื่องฤทธาโปรดปรานี
 ช่วยเสริมส่งคุณลักษณะและศักดิ์ศรี
 แห่งกรุงศรีอยุธยาสง่ายศ
 และคุณความดีไว้ให้ปรากฏ
 ประวัติการณ์ทั้งหมดของท่านไว้
 ให้ชาวโลกรับทราบทุกสมัย
 เคารพในสิทธิมนุษยชน
 การประพฤติปฏิบัติมีเหตุผล
 เกียรติถกเถียงเกริกไกรในโลกา
 ใครจะนึกจะฝันและหวังว่า
 ครั้งนั้นถ้าไม่มี “เสรีไทย”
 ท่านปรีดีอ้างพยานไม่หวั่นไหว
 แนะนำให้ความเห็นเป็นส่วนตัว
 หัวหน้า “ไทยเสรี” คนรู้ทั่ว
 ในพระนามพระเจ้าอยู่หัวทั่วสากล
 รัฐบุรุษปรีดีชี้เหตุผล
 ป. พิบูลสงครามพันข้อผูกพัน
 และความรู้ความฉลาดยามคับขัน
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
 ขอมโนปณิธานบันดาลผล
 “ปรีดี” คนสำคัญของโลกเอ๋ย

อมรา อยู่มัน

ร้อยปี ปรีดี พนมยงค์

เฉลิมรอบร้อยปีศรีศตวรรษ
 ประชาธิปไตยไทยได้งอกงาม
 เมล็ดข้าวไกลลานไกลบ้านเกิด
 พลิกผืนปฐพีที่เป็นไท
 “ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร
 คือวาทะอันสะเทือนทั้งธรณิน
 รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจประตู
 ได้มีส่วนมีเสียงร่วมจารึก
 รัฐบาลจะต้องนำราษฎร
 ชัยภูมิความสุขสมบูรณ์ภิบาล
 จากชาวบ้านจึงก้าวสู่ชาวบ้าน
 เพื่อแผ่นดินแผ่นดินฟ้าจกาทอง
 หนึ่งเกษตรสองสถานการศึกษา
 เอกราชประชาธิปไตยไม่ทอดทิ้ง
 ศักดิ์ศรีจุ่มมาทุกสารทิศ
 ศักดิ์สงครามคามคุกรุกาวี
 วางรากวางฐานประชาธิปไตย
 ศักดิ์ศรีสูงเด่นเป็นอารยะ
 สถาปนากฎินธรรม ธรรมศาสตร์
 สถาปนาริปไตยให้ปวงชน
 “โลกไม่มีหลักประกันให้คนกล้า
 เสียงสายฟ้าผ่าเมฆทมิฬดำ
 ต้องรอนับร้อยวันเป็นพันปี
 กล้าหมุนผลึกจักรวาลกาลเวลา

แห่งผู้อภิวัฒน์สังคมสยาม
 ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไป
 เพื่อจะถือกำเนิดขึ้นเกิดใหม่
 สร้างสรรค์ประโยชน์ใหญ่ให้แผ่นดิน
 “ต้องอาหารต้องบำรุงอย่ารู้สิ้น”
 ให้ได้กินได้ยาได้สำนึก
 ให้ชนได้มาสู่ได้รู้สึก
 ร่วมผลึกร่วมปกครองตามต้องการ
 ไม่แคลนคลอนเคลื่อนสู่ประตูผ่าน
 มิใช่พานเดินถอยหลังเข้าคลอง
 ปณิธานผดุงธรรมอันแท้ถ่อง
 ไทยจะต้องเป็นไทเป็นให้จริง
 สามสังคมสมอารยะยิ่ง
 มีทุกสิ่งชาติหนึ่งจะพึงมี
 ศักดิ์จากมิตรเป็นอมิตรทุกทิศที่
 ศักดิ์เสรีไทยสู่สุขชัยชนะ
 ให้ไทยเป็นไทในทุกขณะ
 มีฐานะหน้าตาในสากล
 สถาปนาเอกราชสัมฤทธิ์ผล
 สถาปนาตั้งต้นหนทางธรรม
 คนอยู่หน้าจะต้องล้มต้องจมคว่ำ”
 ถึงฝนพราวคนยังหวาดขยาดฟ้า
 จึงจะมีสักคนคนที่กล้า
 คืบสู่ความธรรมดาสู่สามัญ

เป็นเปลวเทียนสุดท้ายละลายแห่ง
 มีเพียงหนึ่งลำค่ากว่าหมื่นพัน
 ภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย
 ศตวรรษแห่งผู้วิวัฒน์ทวี
 ให้สำนึกในมหาประชาชน
 ประโยชน์สุขส่วนรวมร่วมก่อการ
 ปรีดี พนมยงค์ คงนาม
 พนม มือถือธรรมไพฑูริ์

เพื่อเปล่งแสงส่องทางอย่างเจิดจ้า
 อยู่เพียงวันมีค่ากว่าหมื่นปี
 ภูมิใจที่ได้ร่วมเฉลิมศรี-
 คือคนดีของแผ่นดินผู้บันดาล
 คนทุกคนมีค่ามหาศาล
 ร่วมจดจารสืบเจตน์จำนงจง
 ดี งามนำใจให้สูงส่ง
 ยงค์ ยิงยงอยู่ในใจนิรันดร์ฯ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ศาสนธรรมแห่งการอภิวัฒน์*

พระไพศาล วิสาโล

แม้การอภิวัฒน์ปี 2475 จะมีผู้พูดถึงบ่อยมาก แต่ก็มักจะเป็นการกล่าวถึงในแง่การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และประวัติศาสตร์ อันที่จริงการอภิวัฒน์ครั้งนั้นก็ยังมีมิติทางศาสนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงความคิดและบทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นทั้ง “มันสมอง” และผู้ริเริ่มคนหนึ่งของการอภิวัฒน์ครั้งนั้น

มิติทางศาสนธรรมของการอภิวัฒน์ปี 2475 ส่วนหนึ่งอยู่ตรงที่การอภิวัฒน์ครั้งนั้นสะท้อนและอิงอาศัยสังฆธรรมที่เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนา ได้แก่สังฆธรรมว่าด้วยกฎอนิจจัง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนั้น ซึ่งรวมถึงการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สะท้อนสังฆธรรมที่ว่าสรรพสิ่งล้วนไม่เที่ยง แม้แต่สถาบันซึ่งดูเหมือนเข้มแข็งและทรงอำนาจก็หนีความเปลี่ยนแปลงไม่พ้น เป็นแต่ว่าจะเปลี่ยนแปลงตนเองหรือถูกปัจจัยภายนอกบังคับให้เปลี่ยนแปลง

ถ้าการอภิวัฒน์เป็นเพียงภาพสะท้อนของกฎอนิจจัง ก็คงไม่ต่างจากการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ เท่าใดนัก และมิติทางศาสนธรรมของการอภิวัฒน์ก็คงพูดได้สั้นๆ เพียงเท่านี้ อย่างไรก็ตามการอภิวัฒน์ครั้งนั้นยังสัมพันธ์กับกฎอนิจจังในอีกด้านหนึ่งด้วย นั่นคือผู้ก่อการครั้งนั้นมีความตั้งใจที่จะใช้หรืออิงอาศัยกฎนี้ในการทำอภิวัฒน์ โดยที่แรงบันดาลใจที่จะทำการอภิวัฒน์ก็มีที่มาจากความสำนึกในกฎดังกล่าวด้วยไม่น้อย สำนึกในสังฆธรรมดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการก่ออุดมการณ์อภิวัฒน์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกรณีนายปรีดี พนมยงค์

นายปรีดีเป็นผู้หนึ่งที่ก่อการอภิวัฒน์โดยตระหนักดีถึงเรื่องความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง รวมถึงความเป็นอนิจจังของสังคม ดังท่านได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์และสังคมก็ตามดำเนินไปตามกฎอนิจจัง

*ปรับปรุงจากปาฐกถา ณ ลานปรีดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2542

คือมีสภาวะเก่าที่ดำเนินไปสู่ความเสื่อมสลายและสภาวะใหม่ที่กำลังเจริญ ระบบสังคมใดๆ ไม่นิ่งคงอยู่กับที่ชั่วกาลปาวสาน คือ ระบบเก่าย่อมดำเนินเข้าสู่ความเสื่อมสลายเช่นเดียวกับสังขารทั้งหลาย... เมื่อระบบสังคมใดเก่าแก่ถึงปานนั้นแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงโดยมีระบบใหม่ที่ดียิ่งกว่า ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงจากกฎแห่งอนิจจังไปไม่พ้น”

จากคำบอกเล่าของท่าน ทศนะดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นมาจากการไต่ถามพระและผู้เฒ่าเฒ่าให้ฟังตอนท่านเป็นเด็กเกี่ยวกับพุทธทำนายว่า ในปลายพุทธกาลมนุษยชาติจะฆ่าฟันกันจนเกิดมิลลัญญีจากนั้นจะมีไฟบรรลัยกัลป์มาล้างโลก แล้วเกิดยุคใหม่คือ “ยุคศรีอาริยมตไตรย” ซึ่ง “มนุษยชาติจะอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปราณีระหว่างกัน บุคคลจะเสมอเหมือนกัน... ความสะดวกสบายในการคมนาคมและความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตปัจจัยก็หลังไหลเหลือคณานับ ประดุจว่ามีต้นกัลปพฤกษ์ทุกมุมเมืองซึ่งมนุษย์ถือเอาได้ตามความต้องการ”

เรื่องเล่าดังกล่าวจุดประกายให้ท่านเกิดความตระหนักในเรื่องกฎอนิจจัง ดังท่านได้เขียนว่า “โดยสติปัญญาอันน้อยของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นว่าแก่นธรรมของพระอรหันตศาสดาจารย์ (ในพุทธทำนาย) ก็คือกฎแห่งอนิจจังของพระพุทธศาสนา คือสิ่งทั้งหลายบนโลกนี้มีได้หยุดยั้ง ชีวิตย่อมมีดับวนวกกับदानลบ มีส่วนใหม่ที่กำลังเจริญงอกงามกับส่วนเก่าที่เสื่อมซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ” ความคิดเช่นนี้นำท่านไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับสังคมรวมไปถึงสถาบันต่างๆ ในสังคมว่า กำลังมีสิ่งใหม่มาทดแทนสิ่งเก่าที่กำลังเสื่อมไป และหนึ่งในบรรดาสິงเก่าที่ท่านเชื่อว่ากำลังจะ “ดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ” ก็คือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงมีความมั่นใจในการทำปฏิวัติเพื่อเปิดทางให้สิ่งใหม่มาแทนที่

ก่อนที่จะกล่าวต่อไป พึงเข้าใจว่ากฎอนิจจังตามหลักพุทธศาสนามีความหมาย 4 ประการคือ

1. ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา แต่มิได้เป็นไปอย่างเลื่อนลอย หากเป็นไปตามเหตุปัจจัย
2. มนุษย์สามารถมีส่วนร่วมในการก่อและกำหนดการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการของเหตุปัจจัยด้วย
3. มนุษย์สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่เป็นความเจริญได้ หากรู้และเข้าใจกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย และจัดการกับเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง

4. มนุษย์สามารถก่อให้เกิดความเจริญได้ด้วยการสร้างสรรค์องค์ประกอบหรือเหตุปัจจัยที่เป็นฝ่ายความเจริญ หรือเกื้อกูลความเจริญได้ หรือลดทอนปัจจัยฝ่ายความเสื่อม

มองในแง่นี้ การอภิวัฒน์ก็คือการสร้างเหตุปัจจัยเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในฝ่ายที่เป็นความเจริญ และถ้ามองว่าความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยย่อมมีอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะมีการอภิวัฒน์หรือไม่ ก็อาจพูดได้ว่าการอภิวัฒน์คือตัวเร่งหรือกำกับให้ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา ปัจจัยหลักที่คณะราษฎรถือว่าเป็นปัจจัยเร่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือสถาบันหรือระบอบประชาธิปไตย การที่นายปรีดีหรือคณะราษฎรเลือกเปลี่ยนแปลงที่สถาบันการเมืองก่อนเห็นจะเป็นเพราะว่า ถึงแม้สังคมไทยจะมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอยู่แล้ว แต่สถาบันการเมืองแบบเก่าเป็นตัวหน่วงเหนี่ยวให้ความเปลี่ยนแปลงในทางที่พึงปรารถนาเป็นไปอย่างล่าช้า ที่สำคัญก็คือก่อความขัดแย้งกับปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว การอภิวัฒน์จึงเป็นการเร่งการเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ถ้าหากว่าสถาบันหรือระบอบประชาธิปไตยเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลง แต่มีข้อเป้าหมายของความเปลี่ยนแปลง อะไรคือเป้าหมายที่นายปรีดีหรือคณะราษฎรต้องการ คำตอบน่าจะอยู่ที่หลัก 6 ประการของคณะราษฎร อันได้แก่ ความเป็นเอกราชของประเทศ ความปลอดภัยในประเทศ ความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ การมีสิทธิเสมอภาคกัน การมีเสรีภาพ และการได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่

หลัก 6 ประการดังกล่าวแม้จะดูเหมือนเป็นหลักการแบบโลกๆ แต่กล่าวสำหรับนายปรีดี หลักการดังกล่าวจะดูแยกไม่ออกจากพุทธศาสนา จนอาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดหลักการดังกล่าว อย่างน้อยคติพระศรีอารียกัมีอิทธิพลต่อนายปรีดี (และการอภิวัฒน์) มากจนถึงกับมีข้อความปรากฏในบรรทัดสุดท้ายของ “ประกาศคณะราษฎร” ที่นายปรีดีเป็นผู้ร่างว่า “สิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ศรีอาริยะ นั้นจะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า” หากจะเรียกว่าหลัก 6 ประการคือรูปธรรมเบื้องต้นของคติพระศรีอารียกัมีย่อมได้

นอกจากพระศรีอารียกัแล้ว หลักจักรวรรดิวัตรตามคติพุทธศาสนา โดยเฉพาะข้อ “ธนาหุ-
ปะทาน” (การปันเฉลี่ยทรัพย์ให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้โดยผู้ปกครอง) ก็น่าจะมีอิทธิพลต่อหลัก 6 ประการด้วย (อย่างน้อยก็หลักที่ 3 คือความสุขสมบูรณ์ของราษฎรทางเศรษฐกิจ) รวมไปถึง
เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีด้วย

คุณค่าที่พึงปรารถนาตามคติพระศรีอารีย์ อาทิ การอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปราณีก็ดี การมีฐานะเสมอเหมือนกันก็ดี ตลอดจนหลักจักรวรรดิวัตรว่าด้วยการแบ่งปันไม่ให้เกิดความยากไร้เหล่านี้รวมเรียกได้ว่าเป็นจริยธรรมในทางพุทธศาสนา

ธรรมในพุทธศาสนานั้นประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สัจธรรมกับจริยธรรม สัจธรรมคือคำสอนว่าด้วยความจริงตามธรรมชาติ เช่น กฎอนิจจัง ส่วนจริยธรรมคือคำสอนว่าด้วยข้อพึงปฏิบัติหรือสิ่งดีงามที่ควรทำให้มีขึ้น จะเห็นได้ว่าการอภิวัฒน์โดยเฉพาะส่วนของนายปรีดีนั้น เกี่ยวพันอย่างมากกับสัจธรรมและจริยธรรมในพุทธศาสนา กล่าวคือนอกจากสัจธรรมว่าด้วยกฎอนิจจังจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดและความมั่นใจในการทำอภิวัฒน์ รวมไปถึงการนำสัจธรรมมาใช้ในการอภิวัฒน์ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เหตุปัจจัยหลักๆ แล้ว จริยธรรมของพุทธศาสนายังมีอิทธิพลในการกำหนดเป้าหมายของการอภิวัฒน์ของท่านด้วย

มาถึงวันนี้ การอภิวัฒน์ได้เป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว ส่วนหลัก 6 ประการนั้น ก็ยังเป็นอนาคตอยู่ ถึงแม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะเข้าใกล้กับหลักดังกล่าวมากขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2475 แต่เมื่อกล่าวโดยรวมแล้ว ไม่สามารถพูดได้ว่าสังคมไทยได้บรรลุถึงหลัก 6 ประการได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว เพราะทุกวันนี้ความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจกลายเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศไทย โดยเฉพาะหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้นมา ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินดูจะเป็นปัญหายิ่งกว่าเดิม เช่นเดียวกับความผาสุกในทางเศรษฐกิจซึ่งนับวันจะไกลจากความจริงของคนส่วนใหญ่ ท่ามกลางช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่กว้างยิ่งขึ้น

เฉพาะหลัก 3 ประการหลังที่บังเกิดผลลงงามชัดเจนเมื่อเทียบกับอดีต ไม่ว่าจะหลักเสมอภาค หลักเสรีภาพ และหลักการศึกษา แต่ก็น่าพิจารณาว่า เท่าที่เป็นอยู่ตอนนี้เพียงพอหรือไม่ ยกตัวอย่างหลักเสรีภาพ นับแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กระทั่งกรณีพฤษภาคม 2535 จนถึงปัจจุบัน เสรีภาพไม่ใช่เรื่องลำบากยากแค้นสำหรับประชาชนอีกต่อไป เวลานี้เรามีเสรีภาพกันมากขึ้น แต่ปัญหาที่ตามมาก็คือ ปัญหาในการใช้เสรีภาพ การใช้เสรีภาพที่พึงประสงค์นั้นควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความดีงามทั้งแก่ชีวิตและสังคมอย่างเต็มที่ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันผู้คนกลับไม่ใช่เสรีภาพเพื่อการสร้างสรรค์เท่าที่ควร

ที่เห็นกันง่าย ๆ คือเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะโดยการเลือกตั้ง หรือการแสดงความคิดเห็น คนเป็นอันมากโดยเฉพาะชนชั้นกลางซึ่งมีความสามารถที่เข้าถึงเสรีภาพมากกว่าคนกลุ่มใดในสังคม แต่แล้วเลือกที่จะไม่ใช่เสรีภาพดังกล่าว เช่นเดียวกับเสรีภาพในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาชุมชนหรือละแวกบ้านของตน อาทิ ปัญหาจราจร สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหา

อาชญากรรม ฯลฯ เสรีภาพเหล่านี้ก็กลับถูกละเลย ในทางตรงกันข้ามเสรีภาพเพื่อการเสพปรนเปรอตนกลับถูกใช้กันอย่างเต็มที่ ผู้คนต่างประชันขันแข่งในเรื่องรสนิยม หากไม่ก็ใช้เสรีภาพไปในทางโฆษณาชวนเชื่อให้คนหลงกับคำนิยมที่ฉาบฉวย เช่น คำนิยมบริโภคนิยมมิใช่ต้องเอ่ยถึงการใช้เสรีภาพในการเบียดเบียนส่วนรวมอย่างถูกกฎหมาย เช่นการผลิตและบริโภคโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม แทบจะกล่าวได้ว่าทุกวันนี้ผู้ที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากเสรีภาพที่ได้มาด้วยเลือดและเนื้อของนักศึกษาประชาชนก็คือ ฝ่ายทุนยิ่งกว่าใครอื่น

ปัญหาการใช้เสรีภาพดังกล่าวสะท้อนถึงการขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณค่าแท้กับคุณค่าเทียม จิตสำนึกหรือทัศนคติดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางมิให้สังคมบรรลุถึงความเจริญงอกงามตามมโนคติของนายปรีดี ปัญหาดังกล่าวยังบอกต่อไปได้ด้วยว่า ลำพังการอภิวัฒน์ทางการเมืองอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำพาสังคมสู่จุดหมายที่ปรารถนาได้ หากจะต้องมีการอภิวัฒน์อีกประเภทหนึ่งร่วมด้วย นั่นคือการอภิวัฒน์ทางด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่พร้อมจะสร้างเหตุปัจจัยให้สังคมบรรลุหลัก 6 ประการอย่างสมบูรณ์ หรือยิ่งกว่านั้นคือนำหลัก 6 ประการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ทั้งแก่ตนเองและแก่สังคมอย่างเต็มที่ ปราศจากซึ่งการอภิวัฒน์ทางจิตใจแล้ว ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แม้จะเป็นไปในทางที่พึงปรารถนา แต่ก็จะไม่ให้ผลครบถ้วนอย่างที่ต้องการได้

ด้วยเหตุนี้ เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการอภิวัฒน์ทางจิตใจไม่น้อยกว่าการอภิวัฒน์ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ นั่นคือการฝึกฝนพัฒนาจิตสำนึกให้มีคุณธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องชีวิต เป็นต้น การฝึกฝนดังกล่าวจะช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงสันติสุขภายใน ไม่บังเกิดความเร่าร้อนในจิตใจเนื่องจากโทสะ โลภะที่ถูกกระตุ้นจากสังคมภายนอก โดยเฉพาะจากลัทธิบริโภคนิยมซึ่งสร้างความทุกข์ชนิดซึมลึกแก่ผู้คนมาก ดังนั้นจึงก่อให้เกิดประโยชน์ตนด้วย ซึ่งย่อมส่งผลต่อประโยชน์ส่วนรวมในที่สุด อย่างน้อยก็ลดทอนการระบายนความทุกข์ใส่กันจนกลายเป็นการเบียดเบียนกันน้อยอย่างที่เห็นแพร่หลายในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การอภิวัฒน์ทางจิตใจประสบผล ก็ต้องไม่ลืมหลักการที่ท่านปรีดีใช้ในการอภิวัฒน์ทางการเมือง นั่นคือการอิงอาศัยสังขธรรมว่าด้วยกฎอนิจจัง ได้แก่การรู้จักจัดการกับเหตุปัจจัยอย่างถูกต้องและทั่วถึง เหตุปัจจัยที่จะพัฒนาจิตสำนึกนั้น มิใช่มีแต่เรื่องจิตใจล้วนๆ หากยังต้องคลุมถึงเหตุปัจจัยทางวัตถุและทางความสัมพันธ์ด้วย เช่น การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่อัตคัดขาดแคลน มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อกุล ผู้คนมีกติกาหรือคำนิยมที่เอื้อเพื่อ ไม่เบียดเบียนกัน ถ้ามองข้ามเหตุปัจจัย 2 ประการหลัง ก็จะมีผลอยู่ที่ตกไปว่าลำพังการอภิวัฒน์ทางจิตใจก็เพียงพอ

แล้ว กลายเป็นการปฏิเสธหรือละเลยการอภิวัฒน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปเสีย ซึ่งทำให้การอภิวัฒน์ทางจิตใจไม่เกิดผลเท่าที่ควร

อันที่จริง ความสำคัญของการอภิวัฒน์ทางจิตใจนี้ เป็นเรื่องที่นายปรีดีตระหนักอยู่ไม่น้อย นี่คือเหตุผลที่ท่านให้ความสำคัญกับพุทธศาสนา มาก ผิดกับผู้นำการอภิวัฒน์ท่านอื่นๆ ดังเห็นได้ว่า ช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ท่านเคยนิมนต์ท่านพุทธทาสภิกขุมาปรึกษาหารือเรื่อง การสร้างวัดแบบสวนโมกข์ขึ้นทั่วราชอาณาจักร โดยดำริให้ทดลองสร้างสวนโมกข์แห่งที่ 2 ขึ้นที่จังหวัดอยุธยา อันเป็นบ้านเกิดของท่าน นอกจากนี้ท่านยังมีบทบาทในการก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้นิมนต์ท่านพุทธทาสมาแสดงปาฐกถาธรรมอันลือชื่อเรื่อง “วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม” โดยที่ท่านเองก็เคยมาฟังท่านพุทธทาสแสดงปาฐกถาที่พุทธสมาคมเรื่อง “พุทธธรรมกับเจตนารมณ์ประชาธิปไตย” ด้วยแต่น่าเสียดายที่สงครามเป็นอุปสรรคทำให้การก่อตั้งสวนโมกข์ที่อยุธยาหยุดชะงัก และเมื่อนายปรีดีต้องประสบภัยทางการเมือง โครงการดังกล่าวก็สิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตามนี่เป็นร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่านายปรีดีมีความตระหนักแล้วว่า จะต้องมีการยกระดับจิตสำนึกและเพิ่มพูนมิติทางศาสนธรรมแก่ผู้คน โดยอาศัยพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก เพราะฉะนั้นเราอาจพูดได้ว่านายปรีดีมองเห็นว่า เพียงการอภิวัฒน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ยังไม่เพียงพอ หากจะต้องมีการอภิวัฒน์ทางจิตใจด้วย เป็นแต่ที่ท่านอาจไม่ใช่คำนี้ น่าคิดว่าหากชีวิตทางการเมืองของท่านยืนนานกว่านี้ มีความเป็นไปได้ว่าท่านจะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการอภิวัฒน์ทางจิตใจอย่างแพร่หลายในสังคมไทยเป็นลำดับต่อจากการอภิวัฒน์ทางการเมืองที่ท่านเริ่มครั้งยังเป็นหนุ่ม

ถ้าเราเห็นว่าการอภิวัฒน์เป็นสิ่งสำคัญ และคิดว่าจะต้องสืบสานปณิธานของท่านต่อไปให้ เป็นไปตามหลัก 6 ประการอย่างแท้จริง เราจะต้องคำนึงถึงการอภิวัฒน์ทางจิตใจด้วย เพื่อเป็นฐานรองรับและเข้มทิศชี้้นำการอภิวัฒน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้ไปสู่สิ่งที่นายปรีดีเรียกว่า “ศรีอารยะ” ให้จงได้

ในเมื่อ 2 มิติของการอภิวัฒน์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคม การอภิวัฒน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จะต้องดำเนินไปพร้อมกับการอภิวัฒน์ทางสังคม แต่ก็มีได้หมายความว่า จะต้องแยกทำกันคนละส่วนโดยบุคคลคนละกลุ่มเสมอไป ที่จำเป็นยิ่งกว่านั้นคือการทำประสานกัน ในแง่หนึ่งหมายความว่า การผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมนั้น จะต้องมุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจไปด้วยกัน หรืออย่างน้อยควร

คำนึงถึงผลกระทบในทางจิตใจด้วย ไม่มีอะไรที่จะขัดแย้งสวนทางกันมากไปกว่าการพัฒนาให้เกิดความปรองปรองพร้อมพ่องเพื่อทางวัตถุ โดยที่ขณะเดียวกันก็สอนคนให้เป็นอยู่อย่างสันโดษเรียบง่าย

อีกด้านหนึ่งของการประสานกันระหว่างการอภีวัฒน์ทางการเมืองกับการอภีวัฒน์ทางจิตใจก็คือ ในระหว่างที่ผลักดันให้เกิดการอภีวัฒน์อย่างแรกนั้น ควรถือโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนไปพร้อมกันด้วย การพยายามเปลี่ยนแปลงสังคมโดยละเอียดการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีโลหะ โทสะ โมหะเบาบางลงนั้น นอกจากจะทำให้ตนทำงานด้วยความทุกข์แล้ว การกระทำของตนนั้นเองอาจเจือด้วยกิเลสหรือถูกอัตตาชักนำให้กลายเป็นการกระทำเพื่อตนเองได้ แทนที่จะเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่น

แม้ว่าการอภีวัฒน์ทางการเมืองที่นายปรีดีได้กระทำไว้จะผ่านมา 68 ปีแล้ว แต่การอภีวัฒน์ยังไม่เสร็จสิ้น และหากเราเห็นว่าจะต้องมีการสืบสานปณิธานของท่านรัฐบุรุษอาวุโสต่อไป ก็ขอให้ตระหนักถึงการอภีวัฒน์ทางจิตใจที่ท่านได้พยายามริเริ่มไว้ และช่วยกันทำให้เห็นผลอย่างจริงจัง แม้คนรุ่นเราอาจไม่เห็นได้ทันทีก็ตาม

คนดีศรีแผ่นดิน

ศ.นพ. ประเวศ วะสี

มนุษย์ องค์กร และสังคม ขาดความดีไม่ได้

มนุษย์แม้เป็นสัตว์ แต่ก็ต่างจากสัตว์ สัตว์มีแต่ธรรมชาติที่เรียกว่า “กิน-ชี่-ปี้-นอน” แต่ มนุษย์นอกจากธรรมชาติทางกายหรือทางวัตถุแล้ว ยังมีมิติทางคุณค่าหรือความดี ถ้ามีคุณค่าหรือความดี มนุษย์จะมีความรู้สึกที่ดี คือความสุขอย่างลึกซึ้ง มีสุขภาพดี มีพลัง แห่งความอยู่ร่วมกัน องค์กรหรือสังคมที่ขาดคุณค่าจะขาดความสุข และขาดพลังแห่งการเกาะกุมรัดไว้ เป็นสังคมอ่อนแอ วิกฤต และแตกสลายได้ง่าย

มนุษย์จึงไฝหาความดี

ในทุกๆ สังคมจึงมีคนที่อยู่ในจินตนาการ เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงให้เกิดความสุขและเกิดกำลังใจ คนดีในจินตนาการอาจเป็นบรรพบุรุษ บุคคลในประวัติศาสตร์ หรือบุคคลในความเชื่อ อย่างที่คนจีนนับถือกวนอูเป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ เปาปุ้นจิ้นเป็นเทพเจ้าแห่งความยุติธรรม สำหรับคนไทย พระนเรศวร พระเจ้าตากสิน พระพุทธเจ้าหลวง ก็เป็นประดุงเทพ เทพเป็นมิติทางวิญญาณ เป็นสัญลักษณ์ของความดี

ความดีทำให้รู้สึกถึงความความเป็นศรีมงคล หรือเป็นศรี

ความดีอาจจะเล็กๆ น้อยๆ แต่ความดีที่จะทำให้รู้สึกเป็นศรีจะต้องเป็นความดีที่จับจับจับใจผู้คนอย่างพระศาสดา เช่น พระพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ หรือพระมะหะหมัด เมื่อบุคคลเข้าถึงความดีของท่านก็ทำให้เกิดความเป็นศรี และเป็นศรีมงคล ซึมชานอยู่ทั่วสรรพางค์กาย หรือทั่วสังคมหรือทั่วแผ่นดิน

อุดมคติ หมายถึงคติอันสูงส่ง บุคคลอาจมีอุดมคติอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่บุคคลอุดมคติ หมายถึงบุคคลที่มีอุดมคติอันยิ่งใหญ่เพื่อประเทศชาติ หรือมนุษยชาติ และได้เพียรพยายามอย่าง

ยิ่งยวดที่จะให้บรรลุดมคตินั้น บุคคลอุดมคติต้องมีความประพฤติส่วนตัวที่บริสุทธิ์ มีปัญญาที่เห็นความเป็นไปทั้งหมด เห็นเป้าหมายและเห็นหนทางที่ช่วยให้ประเทศชาติ หรือมนุษยชาติดีขึ้นและเพียรพยายามอย่างแรงกล้าที่จะทำตามหนทางนั้น อาจสรุปว่าบุคคลอุดมคติ ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้

1. **สุทธิ** ความบริสุทธิ์
2. **เมตตา** มีความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์ ต้องการยกระดับเพื่อนมนุษย์ให้ดีขึ้น
3. **ปัญญา** เห็นเป้าหมาย เห็นหนทาง
4. **วีระ** มีความกล้าหาญที่จะทำตามอุดมคติ
5. **วิริยะ** มีความเพียรอย่างแรงกล้าที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายตามหนทางที่เห็นว่าดี บุคคลอุดมคติเป็นบุคคลที่หาได้ยาก แต่ถ้ามีแม้เพียงคนเดียวก็มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ อาจก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดหรืออภิวินัย คนอย่างนี้เป็นคนดีศรีแผ่นดิน ทำให้แผ่นดินเป็นศรีและมีพลัง

คนไทยในยุคปัจจุบันโชคดี แต่อาจไม่รู้ ที่มีสามัญชนคนร่วมสมัยที่เป็นบุคคลอุดมคติอย่างเอกอุอย่างน้อยถึง 4 คน เรียงตามอายุ คือ

1. นายปรีดี พนมยงค์
2. ท่านพุทธทาสภิกขุ
3. อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
4. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ท่านเหล่านี้มีคุณสมบัติของบุคคลอุดมคติข้างต้น คือ สุทธิ เมตตา ปัญญา วีระ วิริยะ ตามทางของตนๆ กล่าวคือ นายปรีดีเลือกทางการเมือง ท่านพุทธทาสและพระธรรมปิฎกทางการพระศาสนา อาจารย์ป๋วยในทางราชการ

สำหรับนายปรีดีนั้น ปีนี้คือ พ.ศ. 2543 คือ ค.ศ. 2000 เป็นปีครบ 1 ศตวรรษแห่งชาตกาล ได้รับยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ตามคำเสนอของรัฐบาลไทย ในโอกาสนี้รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลอง ซึ่งประกอบด้วยทั้งภาครัฐและเอกชนโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน

โดยที่นายปรีดีเป็นนักการเมือง ย่อมมีศัตรู ศัตรูย่อมพยายามทำลายล้างชื่อเสียงเกียรติคุณ หรือแม้ชีวิต แต่ก็ไม่ถึงกับจมมิด เพราะมีลูกศิษย์ลูกหาและผู้รักความเป็นธรรมที่ประจักษ์ใน

คุณงามความดีพยายามต่อสู้เพื่อความจริง จนแม้รัฐบาลก็ถึงกับเป็นผู้เสนอชื่อของท่านไปยังยูเนสโกให้ประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก

เป้าหมายและหนทางที่นายปรีดีเลือกคือ การอภิวัฒน์ หรือการยกระดับประชาชนและประเทศชาติอย่างก้าวกระโดดในทุกทาง ทั้งทางศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย การศึกษา เศรษฐกิจ เสรีภาพ ศาสนา สันติภาพ

นายปรีดีเป็นมันสมองของคณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 เป็นผู้เสนอแผนเศรษฐกิจ เป็นผู้จัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรคนแรก เป็นผู้เจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับต่างประเทศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง กระทรวงต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นหัวหน้าเสรีไทย เป็นผู้ประกาศสันติภาพ ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐบุรุษอาวุโส เป็นนายกรัฐมนตรี

คุณูปการที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2475 คือ การเปลี่ยนแปลงสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์จากสถานะทางการเมืองไปเป็นสถานะทางจิตวิญญาณ วิวัฒนาการและความซับซ้อนทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ทำให้เกิดแรงกระแทกทางการเมืองอย่างแรง ใครก็ตามที่ถืออำนาจทางการเมืองจะถูกแรงกระแทกนี้กระแทกจนล้มลุกคลุกคลาน ดังจะเห็นได้ในรัฐบาลต่อๆ มาจนกระทั่งปัจจุบัน ถ้าพระมหากษัตริย์ยังเป็นฐานอำนาจทางการเมืองก็ต้องถูกแรงกระแทกนี้กระแทกอย่างตั้งตัวไม่ติด การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ยกสถาบันพระมหากษัตริย์เหนือการเมือง ทำให้ยืนยง สะสมบารมี มาเป็นจิตวิญญาณของชาติ ที่แม้การเมืองจะล้มลุกคลุกคลานเท่าใดๆ ก็ตาม เราก็ยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นจิตวิญญาณของชาติ

โชคดีหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งของประเทศไทย คือ ในปี พ.ศ. 2477 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียง 2 ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ สภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติให้อัญเชิญเจ้านายในราชสกุลมหิดลขึ้นครองราชย์ กาลเวลาได้พิสูจน์ว่าราชสกุลมหิดลได้ให้พระมหากษัตริย์ที่ประเสริฐถึง 2 พระองค์ พระองค์ปัจจุบันทรงเป็นพลังแผ่นดินหรือภูมิพละโดยแท้ พระคุณลักษณะอันประเสริฐแน่นอนต้องมาจากสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี นับว่าสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นได้ตัดสินใจถูกต้องอันเป็นคุณมหาศาลต่อประเทศ สภาผู้แทนสมัยเริ่มแรกนั้นเต็มไปด้วยคนของคณะราษฎร และนายปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นมันสมองของคณะราษฎร และดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของไทย

เมื่อประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบุก และบังคับให้ร่วมมือประกาศสงครามกับพันธมิตรในภาวะสงครามคับขันเช่นนั้น ประเทศอาจแตกสลาย แพ้สงคราม และถูกยึดครองเป็นเมืองขึ้นได้ง่ายๆ พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงพระเยาว์ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ช่วยรักษาบ้านเมืองไว้ด้วยกุศโลบายต่างๆ ซึ่งรวมถึงการเป็นผู้นำขบวนการเสรีไทย การประกาศอิสรภาพและสันติภาพ การเจรจากับมหาอำนาจ คุณงามความดีในการช่วยรักษาบ้านเมืองไว้ได้นี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง “รัฐบุรุษอาวุโส” แห่งสยามประเทศ ซึ่งเป็นผู้เดียวในแผ่นดินที่ได้รับการสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติสูงสุดเช่นนี้

นี่คือสามัญชนบุคคลอุดมคติที่ได้ประกอบคุณงามความดีเป็นศรีแผ่นดิน ควรที่มหาชนชาวสยามควรจะมีใจที่มีคนเช่นนี้ในแผ่นดิน เป็นบุคคลร่วมสมัยกับเราทั้งหลาย และได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก สังคมใดสามารถชื่นชมชบอุดมคติไว้ได้มากเท่าใดยังมีเกียรติ มีศรี มีพลังแผ่นดินจะพัฒนาไปสู่ความสุข ความเจริญ วัฒนาสถาพร ขอให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีเกียรติ มีศรี มีวัฒนธรรม มีศานติภาพ และศานติสุข เป็นบ้านเมืองที่อยู่เย็นเป็นสุข

เบื้องหลังการเสนอชื่อปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

เมื่อ พ.ศ. 2501 ข้าพเจ้าบันทึกถึงกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ในฐานะประธานองคมนตรีและนายกสยามสมาคม ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล ผู้ทรงก่อตั้งหอดำรงราชานุภาพขึ้นได้สำเร็จ (ด้วยความอนุเคราะห์ของนายปรีดี พนมยงค์) และพระยาอนุমানราชชน รัชการการณนายกราชบัณฑิตยสถาน เสนอให้เตรียมการฉลองศตวรรษแห่งพระประสูติกาลของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งจะเวียนมาบรรจบ ณ วันที่ 21 มิถุนายน 2505 ในฐานะที่ทรงเป็นผู้ที่มีพระคุณกับชาติบ้านเมืองมาแต่รัชกาลที่ 5 จนรัชกาลที่ 8 ทั้งทางด้านการบริหาร การศึกษา การสาธารณูปโภคต่างๆ และที่สำคัญก็คือในทางสรรพวิชาความรู้ ซึ่งรวมเรียกได้ว่าไทยคดีศึกษา จนถือได้ว่าทรงเป็นปราชญ์ของสยามที่สำคัญท่านหนึ่ง

ข้าพเจ้าทำบันทึกฉบับดังกล่าว ส่งมาจากประเทศอังกฤษ เพราะขณะนั้นข้าพเจ้ายังเรียนหนังสือและทำงานอยู่ที่ประเทศนั้น ได้ทราบข่าวในกรมฯ ทรงเชิญท่านทั้งสองมาหารือ แต่จะมีผลเป็นประการใด ไม่ได้รับสั่งให้ข้าพเจ้าทราบ ข้าพเจ้ามาทราบจาก ม.จ. พูนพิศมัยเมื่อกลับมาเมืองไทยในตอนต้นปี 2505 ว่ากระทรวงศึกษาธิการได้เสนอพระนามไปให้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีมติรับรองว่าพระบิดาท่านทรงเป็นปูชนียบุคคลของโลก

นับได้ว่าสมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงเป็นพระองค์แรกในบรรดาคนไทยทั้งหมดที่มีการรับรองขึ้นในระดับโลก และในปีถัดไป ประเทศไทยก็เสนอพระนามสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ให้ยูเนสโกรับรองในทำนองเดียวกัน ในฐานะที่ทรงเป็นอัจฉริยปี่

ต่อมา ข้าพเจ้าเห็นว่าคนธรรมดาสามัญควรได้รับการยกย่องเชิดชูไม่แพ้ชาติตียราช ดังข้าพเจ้าหาทางยกย่องพระยาอนุমানฯ แต่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ด้วยการตั้งมูลนิธิเสฐียรโกเศศและห้อง

สมุทตอนุมาทรราชชนในหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งทำพิธีเปิดในโอกาสที่ท่านมีอายุ 80 ปีบริบูรณ์ ณ วันที่ 14 ธันวาคม 2512 ตั้งในวันเปิด ม.จ.พิไลยเลขา ดิศกุลถึงกับรับสั่งว่า “ฉันอิจฉาเจ้าคุณ ที่มีห้องอนุমানทันตาเห็น เสียดายที่เด็กพ่อไม่ทันทอดพระเนตรห้องตำรง” เมื่อท่านถึงอนิจกรรมล่วงลับไปก็เกิดชอยอนุมาทรราชชนตามมา จนถึงเกือบเกิดบ้านอนุมาอย่างบ้านเช็คสเปียร์อีกด้วย หากเกิดการผิดพลาดขึ้นนิดเดียวเท่านั้น

สำหรับการเสนอชื่อนายปรีดี พนมยงค์ นั้น มีอุปสรรคมากกว่าการเสนอชื่อพระยาอนุมาทรราชชน เนื่องจากนายปรีดีมีบทบาททางการเมือง นอกเหนือกิจการด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมออกไปด้วย โดยบทบาททางการเมืองของท่านไม่เป็นที่ยอมรับได้ของพวกเผด็จการทหาร แต่ ป. และ ส. มาจน ถ. ฯลฯ ดังเมื่อท่านตายจากไปในกรุงปารีสเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2526 นายกรัฐมนตรีเวลานั้นก็ได้แต่พูดว่า เสียใจ โดยไม่ขอขมาลาโทษเลยที่อดีตนายกฯ ก่อนเขาแต่คณะรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 เป็นต้น มา ได้ทำทารุณกรรมกับนายปรีดีอย่างไร ทั้งในทางส่วนตัว ในทางครอบครัวและสกุลวงศ์ของท่าน โดยไม่ต้องกล่าวถึงอันตรัยกรรมทางด้านประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระและความเป็นเอกราชของไทยที่เนื้อหาสาระด้วยซ้ำไป แม้ประธานรัฐสภาในเวลานั้นก็ไม่ได้เชิญชวนให้สมาชิกสภายืนไว้อาลัยให้ท่าน ทั้งๆ ที่ถ้าไม่มีท่านรัฐสภาจะก่อกำเนิดมาจากไหน โดยท่านได้เป็นเลขานุการรัฐสภาคนแรกอีกด้วย งานปลงศพท่านก็ไม่มีการมาลาจากรัฐบาลไทย ไม่มีโทรเลขแสดงความเสียใจไปยังภรรยาท่าน จากรัฐบาลหรือจากราชสำนัก ทั้งๆ ที่ท่านเคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นผู้เสนอพระนามพระเจ้าแผ่นดินองค์ปัจจุบันให้สืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระเชษฐาธิราช แม้พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเองก็เกิด ถ้าไม่มีนายปรีดีและคณะราษฎร ก็ยอมไม่ได้เสวยราชย์ เพราะมีพระดำรัสไว้ในรัชกาลที่ 7 แต่ตอนที่ทรงเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชแล้วว่าราชบัลลังก์จักสืบต่อไปทางสายสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต งานอัฐิธาตุนายปรีดี ที่ธรรมศาสตร์ มีไตรของหลวงพระราชทานมา 10 ไตรนั้น เพราะอริการบดกราบบังคมทูลขอไป

ข้าพเจ้าเคยขอให้รัฐบาลสมัยหนึ่งเสนอชื่อนายปรีดีไปยังยูเนสโกเพื่อประกาศยกย่องท่านเป็นปูชนียบุคคลของโลก นำเสียดายที่ข้อเสนอของข้าพเจ้าไม่ได้รับการตอบสนองและข้าพเจ้าจึงรอนจน พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี แล้วถามเขาโดยตรงๆ ว่า เขากล้าเสนอชื่อนายปรีดีให้กรม.อนุมัติ เพื่อยูเนสโกรับรองว่าเป็นปูชนียบุคคลของโลกหรือไม่ เขายินดีรับด้วยความเต็มใจ ดังเขายินดีหาทางแก้ไขความทุกข์ยากให้คนยากคนจน แม้เขาจะเคยทำผิดพลาดมาอย่างไรในทางเศรษฐกิจและการเมืองคุณูปการของเขาในขณะนี้ควรแก่การก้มหัวให้ และรัฐบาล

ชวลิตเสนอชื่อคนๆ เดียวให้เข้าสู่สังเวียนของยูเนสโก แต่มีการเตะถ่วงโดยคนบางคนที่มียทธิพล อยู่ในยูเนสโกไทย จนมีการเสนอพระนามสมเด็จพระศรีนครินทร์ขึ้นในสมัยของรัฐบาลชวน หลีกภัย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เช่นชื่อถึงเลขาธิการยูเนสโก ให้มีพระนามสมเด็จพระศรีฯ เป็นอันดับ 1 และนายปรีดี เป็นอันดับ 2

มีคนมาบอกข้าพเจ้าว่านายอดุลย์ วิเชียรเจริญเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการขัดขวางชื่อนายปรีดีให้เข้าสู่สังเวียนของยูเนสโก ข้าพเจ้าจึงเสนอให้นายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการจัดงานฉลองชาตกาลของท่านรัฐบุรุษอาวุโสให้ตั้งนายวิเชียร วัฒนคุณ ไปเป็นผู้แทนไทยเพื่อชี้แจงในเรื่องนายปรีดี ที่กรุงปารีส และก่อนจะมีการประชุมยูเนสโก ข้าพเจ้าได้ไปพบนายอดุลย์ด้วยตนเอง ขอร้องให้เขาร่วมอุตหนุนในยูเนสโกเกี่ยวกับนายปรีดี เพราะได้มีการส่งข้อเท็จจริงจริงไปโจมตีท่านในข้อหาเรื่องกรณีสวรรคตและในข้อหาเรื่องกบฏวังหลวง โดยมองข้ามคุณวิเศษต่างๆ ที่ท่านรับใช้บ้านเมืองกว่า 15 ปี ตั้งแต่ก่อนท่านทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ และแม้เมื่อท่านลี้ภัยไปอยู่นอกประเทศ ท่านก็พูดก็เขียนให้สดีรัฐบาลและราษฎร ตลอดจนให้วิทยาทานเหนือคณานับ ทั้งวิถีชีวิตของท่านก็เป็นแบบอย่างได้ทั้งในทางศาสนธรรม และความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยที่ท่านจับประเด็นทางด้านโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ยงคงถาวรได้อีกด้วย

นายอดุลย์พอใจที่ข้าพเจ้าไปพบเขา เขาบอกว่าไม่น่ามีปัญหาอะไรในการเสนอชื่อบุคคลทั้งสองเข้ายูเนสโก ได้ทราบมาว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ก็ตรัสว่าเหมาะสมที่แต่ละท่านก็บำเพ็ญคุณงามความดีมาต่างกัน แต่ก็เป็นผู้ชุกชุมคุณดีทั้งคู่ ดั่งการเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานในงาน 50 ปีเสรีไทย ได้แสดงให้เห็นชัดว่าทรงยกย่องขบวนการกู้ชาติดังกล่าว ซึ่งแม้ทัพนายกองเคยรังเกียจมาแต่สมัย ป.พิบูลสงคราม ซึ่งนำประเทศไปสู่ความปราชัย

และแล้ววันดีคืนดี ก็มีสายตรงมาจากปารีสว่าชื่อนายปรีดีตกไป โดยเหตุผลว่าปีนี้ยูเนสโกกำหนดกฎเกณฑ์ให้สมาชิกแต่ละประเทศเสนอชื่อให้ยูเนสโกประกาศว่าเป็นบุคคลสำคัญได้เพียงประเทศละชื่อเดียว ยูเนสโกจัดตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองขึ้น เป็นเหตุให้ไทยถูกตัดไป 1 ชื่อ คือชื่อที่สองซึ่งอยู่ในลำดับรอง

ทั้งนี้เป็นเหตุให้ไทยประท้วงว่าการตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองดังกล่าว ไทยในฐานะประเทศสมาชิกไม่ได้รับทราบและการตัดชื่อออก ก็ไม่แจ้งให้ทันทั่วทั้ง ทางเราจึงส่งนายวิเชียรไปร่วมกับเอกอัครราชทูต ณ กรุงปารีส ซึ่งทำหน้าที่ได้สมภาคภูมิ ไปเจรจากับรองเลขาธิการ ซึ่งบอกว่ามีคนที่อ้างว่าเป็นเจ้าหรือเชื้อพระวงศ์ เสนอให้มีแต่พระนามสมเด็จพระศรีฯ เท่านั้น โดยให้เหตุผลว่าวัฒนธรรมไทยถือในเรื่องต่ำสุด

ทูตชี้แจงไปว่าประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในเมื่อรัฐบาลไทยเสนอ 2 ชื่อ แสดงว่านั่นเป็นมติของประเทศไครอังกิสทรีในทางชาติวุฒิ อยู่นอกเหนือความชอบธรรมทางประชาธิปไตย ทั้งไทยยังขอให้นายวิเชียร เข้าไปอธิบายถึงสรรพคุณของนายปรีดี นายอดุลย์ก็สนับสนุนในเรื่องนี้ และนายวิเชียรได้แสดงถึงพระกิตติคุณของสมเด็จพระศรีฯ ก่อนที่จะบรรยายคุณความดีของนายปรีดี

นอกจากนี้แล้ว ผู้แทนบราซิลยังยกย่องนายปรีดีว่าเป็นดังขุนยัดเซ็นของไทยเลยทีเดียว ผู้แทนบางประเทศยอมรับว่าคนของเขาที่จะเข้าถึงคุณวิเศษอย่างนายปรีดี ที่เห็นการณ์ไกลและทำงานอย่างอุทิศตนเพื่อราษฎรผู้ยากไร้ ทั้งด้านการศึกษา การเมือง การศาสนา และวัฒนธรรมนั้น แทบหาตัวหาบไม่ได้เอาเลย

ในที่สุด คณะกรรมการเห็นดีเห็นงามกับผู้แทนไทยที่ยูเนสโกควรประกาศกิตติคุณสำหรับคนไทย 2 ชื่อ ด้วยกัน โดยมีเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้นจนเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2542 หากระเบียบวาระค้างคั่งมา จึงขอเลื่อนเป็นวันที่ 2 พฤศจิกายน แต่แล้วยูเนสโกก็ขอประชุมกัน ณ วันเสาร์ที่ 30 ตุลาคม และประชุมใหญ่นูมีติอย่างเป็นทางการตามข้อเสนอของคณะกรรมการบริหารให้

1. สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี และ
2. นายปรีดี พนมยงค์

เป็นบุคคลสำคัญของโลกในช่วงศตวรรษแห่งชาติกาลของท่านทั้งสอง ในปี 2543-2544 กล่าวคืองานฉลองดังกล่าวควรเป็นไป อย่างน้อยก็จนถึง พ.ศ. 2544 และการฉลองที่ดีที่สุดคือ ปฏิบัติบูชา ยิ่งกว่าอามิสบูชา ให้มีความสิ้นเปลืองน้อย หากให้เกิดความตื่นตัวทางภราดรภาพ เสมอภาพและเสรีภาพจากโลก โกรธ หลง เพื่อเดินตามทางของความสะอาด ความสงบ และความสว่าง

เศรษฐกิจ ประเทศไทย และ IT

ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ

ในวาระสำคัญของการฉลองวันเกิดครบหนึ่งศตวรรษของรัฐบาลอาวุโสท่านอาจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในปี 2543 นี้ ผู้เขียนใคร่ขอเสนอข้อเขียนเพื่อเป็นการแสดงกตัญญูทศกัณฐ์ที่ต่อท่านอาจารย์ผู้ได้ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ประเทศชาติ โดยนอกจากจะอุทิศตนเองอย่างจริงจังเพื่อ งานของชาติแล้ว ตลอดระยะเวลาของการทำงานได้มีพฤติปฏิบัติที่สะอาดตรงตามสมควรแก่การ เป็นแบบอย่างและบรรทัดฐานแก่นุชนรุ่นหลังอย่างยิ่ง

ข้อเขียนนี้เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ที่มีความโยงใยกับประวัติศาสตร์ หวัง เป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นสัญลักษณ์แห่งการเตือนให้นึกถึงท่านอาจารย์ผู้มีบทบาทสำคัญในการนำ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการสู่สยามประเทศ

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนามาตรฐานการครองชีพของมนุษย์ ประเทศแรกที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมของโลกคืออังกฤษในปี ค.ศ. 1780 ใช้เวลา 58 ปี ในการ ทำให้รายได้ต่อหัวที่แท้จริงของสมาชิกเพิ่มอีกหนึ่งเท่าตัว และในเวลาต่อมาเมื่อเทคโนโลยีมีการ พัฒนาก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับช่วงเวลาดังกล่าวก็สั้นลงเป็นลำดับ

สหรัฐอเมริกาใช้เวลา 47 ปี (มีการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติในปี ค.ศ. 1839) ในการบรรลุความ ก้าวหน้าในลักษณะเดียวกัน ญี่ปุ่น 34 ปี (ค.ศ. 1885) ไทย 13 ปี (ค.ศ. 1961) เกาหลีใต้ 11 ปี (ค.ศ. 1966) และจีนต่ำกว่า 10 ปี (ค.ศ. 1980)

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่สำคัญยิ่งต่อการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานจน นำไปสู่ช่วงเวลาที่สั้นลงดังกล่าวคือการพัฒนาด้านอิเล็กทรอนิกส์

ไม่มีใครเข้าใจอย่างชัดเจนในปี 1958 ปีที่มีการประกาศประดิษฐ์กรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ของชาวอเมริกันสองคนที่ทำงานอิสระแยกจากกันคือ แจ็ค คิลบี้ และโรเบิร์ต นอยซ์ ที่เรียกว่า “ซิลิคอนชิป” ว่าสิ่งนี้กำลังจะทำให้โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ทุกครั้งในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโลก สิ่งที่ทำให้เกิดการปฏิวัติทางเศรษฐกิจก็คือการค้นพบหรือการประดิษฐ์เครื่องมือที่สามารถทำงานแทนมนุษย์ด้วยต้นทุนที่ถูกกว่า เร็วกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า สิ่งประดิษฐ์ที่เรียกว่า “ซิลิคอนชิป” ในครั้งนี้ก็เช่นกัน

ทั้งสองนักประดิษฐ์สร้างเครื่องมือที่สามารถสร้างวงจรรีเลย์ทรานซิสเตอร์ขนาดเล็กมากที่เรียกว่า “ซิลิคอนชิป” ซึ่งเป็น IC (INTEGRATED CIRCUIT-วงจรรวม) การค้นพบครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะช่วยทำให้คอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่สามารถลดขนาดและน้ำหนักลงได้มหาศาล เนื่องจาก “ซิลิคอนชิป” นี้ไปแทนที่วงจรรีเลย์ทรานซิสเตอร์ขนาดใหญ่ที่อยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์

เมื่อ 20-30 ปีก่อน หากใครบอกว่ามีคอมพิวเตอร์ที่บ้าน ผู้คนคงจะฮือฮาแตกตื่นกันหรือไม่ว่ากันว่าบ้าหรือเมา เพราะคอมพิวเตอร์มีราคาแพงมาก และมีขนาดใหญ่กินที่เกือบทั้งห้อง แต่เมื่อมี “ซิลิคอนชิป” เกิดขึ้นก็เป็นการเปิดศักราชไปสู่การย่อขนาดลงของคอมพิวเตอร์ จนกระทั่งพัฒนาไปสู่เครื่อง PC (PERSONAL COMPUTERS-เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวขนาดเล็ก) ในต้นทศวรรษ 1980 ในที่สุด

โลกใช้ล้อที่ขับเคลื่อนด้วยแรงงานคนและสัตว์เป็นเวลากว่า 5000 ปี กว่าที่จะรู้จักใช้ไอน้ำมาขับเคลื่อนแทนเมื่อประมาณ 200 ปีมานี้เอง และจากจุดนั้นมนุษย์ใช้เวลากว่า 100 ปีเศษในการประดิษฐ์คอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่เท่าห้อง และใช้เวลาอีกกว่า 50 ปี ในการมีคอมพิวเตอร์ขนาดวางบนโต๊ะได้ แต่ในเวลาอีก 10 ปี ต่อมาก็สามารถสร้างคอมพิวเตอร์ขนาดวางบนตักได้ และอีก 5 ปี ต่อมาก็สามารถสร้างคอมพิวเตอร์ขนาดวางบนฝ่ามือได้ การย่อขนาดเล็กลงล้วนเป็นผลมาจากการแข่งขันย่อขนาดของ IC-CHIP นี้ ลงทั้งสิ้น

“ซิลิคอนชิป” ทำให้คอมพิวเตอร์ปรากฏอยู่ในทุกส่วนของชีวิตส่วนตัวและการทำงานของมนุษย์ โดยนำไปสู่การมีหน่วยความจำที่สูงยิ่ง และการมีอำนาจในการคำนวณที่สูงและซับซ้อนของ PC นอกจากนี้ยังทำให้ไมโครโพรเซสเซอร์ขนาดจิ๋วเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จนเป็นชิ้นส่วนประกอบสำคัญในการควบคุมการทำงานของรถยนต์สายการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม เครื่องปรับอากาศ เครื่องเล่นโทรทัศน์และวีดีโอ กล้องถ่ายรูป วิทยุ เครื่องเล่นซีดี อาวุธยุทโธปกรณ์ ฯลฯ

คงจะไม่ผิดถ้าจะกล่าวว่าการคิดค้น “ซิลิคอนชิป” ได้นี้คือจุดเปลี่ยนสำคัญของความก้าวหน้าของ IT (INFORMATION TECHNOLOGY) หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่าความตายของระยะทาง (DEATH OF DISTANCE) ขึ้น และนำไปสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างเต็มสวิงในเวลาสองชั่วคนต่อมา

เคยมีผู้ถามนักเทคโนโลยีสำคัญของโลกคนหนึ่งว่า IT ต่างจากโทรคมนาคมอย่างไร เพราะได้ยินเรื่องการพัฒนาคอมพิวเตอร์ การพัฒนาของ IT และของระบบโทรคมนาคม รู้สึกสับสน ไม่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล

นักเทคโนโลยีชี้เล่นคนนี้ตอบว่า IT ก็คือการแต่งงานของคอมพิวเตอร์กับโทรศัพท์ หากแต่ละคนเป็นโสด แล้วโทรศัพท์ก็คือโทรศัพท์เฉยๆ และคอมพิวเตอร์ก็คือคอมพิวเตอร์ ต่างคนต่างแยกขาดจากกันไม่มีอะไรมาเกี่ยวพันกัน

ถ้าหากเราใช้โทรศัพท์กันแบบธรรมดาที่ไม่มีอะไรตื่นเต้น เป็นการสื่อสารโทรคมนาคมกันตามปกติ แต่ถ้าหากเอาคอมพิวเตอร์ไปสวมแทนที่โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ก็สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ผ่านเครือข่ายโทรคมนาคม อย่างนี้ก็คือการแต่งงานระหว่างคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์ และเราก็ได้ IT หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ

ตัวอย่างเช่นเครื่อง ATM เป็นเรื่องของ IT เพราะเครื่องคอมพิวเตอร์ที่จ่ายเงินนั้นต้องติดต่อสื่อสารกับคลังข้อมูลและรับอำนาจการตัดสินใจว่าจะจ่ายให้หรือไม่ผ่านเครือข่ายโทรคมนาคม แต่ถ้าเรามี PC แบบ STAND-ALONE คือไม่ต่อเชื่อมโยงกับใครผ่านสายโทรศัพท์ ก็เป็นเพียงเรื่องของคอมพิวเตอร์เท่านั้น

ส่วนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หรือ E-COMMERCE ซึ่งก็คือการค้าขายผ่านคอมพิวเตอร์ที่โยงใยถึงกันทั่วโลกด้วยเครือข่ายโทรคมนาคม ผู้บริโภคสามารถรับทราบข้อมูลของสินค้า เลือกสินค้า จ่ายเงินซื้อสินค้าผ่านอินเทอร์เน็ต ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของ IT

ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตอาจมีส่วนกระหน่ำเร่งให้เกิดความแตกต่างของรายได้ระหว่างคนในประเทศและคนในโลกมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเฉพาะผู้มีฐานะและการศึกษาในระดับหนึ่งเท่านั้นที่จะหาประโยชน์จากเทคโนโลยีนี้ได้ อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตนี้เสมือนกับให้พลังอำนาจแห่งการรับทราบข่าวสารข้อมูลแก่ผู้คนทุกคนที่มีอุปกรณ์และสามารถเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีขีดจำกัดและไม่กีดกันอย่างลำเอียง

ในแง่มุมนี้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตแสดงออกถึงธรรมชาติของความเป็นประชาธิปไตย และเมื่อคำนึงถึงว่าข้อมูลข่าวสารคืออำนาจแล้ว เป็นที่ชัดเจนว่าอินเทอร์เน็ตกำลังถ่ายโอนอำนาจจากภาครัฐและภาคเอกชนสู่ปัจเจกบุคคล ประชาชนสามารถรับทราบข่าวสารอย่างเท่าทันภาครัฐมากขึ้น และทรงอำนาจยิ่งขึ้นในการต่อรองกับภาคเอกชน เพราะสามารถที่จะเลือกซื้อสินค้าที่ดีที่สุด และถูกที่สุดจากผู้ขายที่ได้ก็ได้ในโลก โดยอาศัยข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจสำคัญที่เป็นผลพวงจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตก็คือผู้คนจำนวนมากขึ้นทุกที่ใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการพัฒนาความรู้และทักษะตนเองจนนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของผลิตภาพ (PRODUCTIVITY) ยิ่งไปกว่านั้นการที่อินเทอร์เน็ตสร้างโอกาสในการทำงานที่ให้ผลตอบแทนสูง ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีคุณภาพจากภาคอื่นที่มีผลิตภาพต่ำสู่ภาค IT จนมีส่วนสำคัญในการทำให้ผลิตภาพโดยรวมของประเทศสูงขึ้น ดังที่กำลังเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาในขณะนี้

ในทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นยุคแรกของการพัฒนา การใช้อินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องอาศัยเครื่อง PC แต่ในช่วงเวลาอันใกล้ต่อไปเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ เพจเจอร์ ฯลฯ ก็จะสามารถใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้จะสามารถใช้บริการอินเทอร์เน็ตจากอุปกรณ์ที่มีจอภาพคล้ายโทรทัศน์ขนาดเล็กโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคอมพิวเตอร์อีกด้วย และการใช้อินเทอร์เน็ตก็ง่ายดายเหมือนกับหมุนปุ่มเปิดวิทยุเท่านั้น

ในแง่มุมหนึ่ง อินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนปืนที่ทำให้มนุษย์ตัวใหญ่หรือเล็กมีขนาดเท่ากัน แต่ครั้งนี้อำนาจของมันมิได้อยู่ที่ลูกตะกั่ว หากอยู่ที่อำนาจอันเกิดจากการมีข้อมูลข่าวสารที่ทุกคนไม่ว่ารวยหรือจนอยู่ในป่าหรือในเมือง ฉลาดน้อยหรือฉลาดมากสามารถได้รับอย่างเสมอหน้ากัน

นายปรีดี พนมยงค์

กนายนายคดี “ปลาตีสัย”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 115 พ.ศ. 2463

ดร. ปรีชา สุวรรณทัต

กิตติศัพท์ที่กล่าวถึงประวัติและงานของนายปรีดี พนมยงค์นั้น มักจะยกย่องถึงท่านในฐานะผู้อุทิศตนรับระบบประชาธิปไตย ผู้นำขบวนการกู้ชาติเสรีไทย ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบาลราษฎรอาวุโส ฯลฯ ซึ่งบทบาทดังกล่าวของนายปรีดี พนมยงค์ ล้วนเป็นบทบาทภายหลัง พ.ศ. 2469 ที่ได้สำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส และได้กลับมารับราชการในประเทศไทยแล้ว

แต่อ่าชีวปฏิญาณในทางกฎหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ได้เริ่มปรากฏแล้วตั้งแต่สมัยที่กำลังศึกษาวิชากฎหมาย ณ โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ก่อนที่นายปรีดี พนมยงค์จะสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตสยาม เมื่อ พ.ศ. 2462 กล่าวคือการเป็นทนายความเมื่อมีอายุเพียง 19 ปี และยังไม่สำเร็จเป็นเนติบัณฑิตสยาม

มูลเหตุที่ทำให้นายปรีดี พนมยงค์เริ่มมีชื่อเสียงในวงวิชาชีพกฎหมายเมื่อมีอายุเพียง 19 ปี ก็คือ ได้เกิดมิดิตที่เรียกชื่อกันในสมัยนั้นว่า “คดีประทุษร้ายส่วนแพ่ง” กล่าวคือเมื่อ พ.ศ. 2461 อัยการสมุทรปราการเป็นโจทก์ฟ้องนายลิมซุ่นหงวน เป็นจำเลยในคดีประทุษร้ายส่วนแพ่ง ว่าเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2461 เวลากลางวัน เรือโอปะ ชื่อตงหลี นำเบอร์ 38 ของจำเลย ซึ่งจอดอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ได้โดนพลับปลา สถานที่ของรัฐบาล ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำเสียหายไปเป็นราคา 600 บาท โดยความประมาทของจำเลย จึงขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายเป็นเงิน 600 บาท

นายปรีดี พนมยงค์ นักเรียนกฎหมาย ได้ขอรับอาสาว่าความเป็นทนายแก่ต่างให้นายลิมซุ่นหงวน จำเลย โดยขออนุญาตเป็นพิเศษต่อผู้พิพากษาเจ้าของคดี ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ยังไม่จบกฎหมายและยังไม่บรรลุนิติภาวะ

มีผู้กล่าวกันว่า การที่นายปรีดี พนมยงค์ นักเรียนกฎหมายที่ยังเรียนไม่จบและทั้งยังไม่เคยว่าความมาเลยในชีวิต ขอรับอาสาว่าความคดีนี้ ได้ทำให้พวกทนายอาวุโสทั้งหลายในสมัยนั้นได้พากันยั้งเยาะวิพากษ์วิจารณ์ทนายหน้าใหม่ที่ไม่มีใครรู้จักและยังไม่เคยว่าความมาเลยในชีวิต เพราะตามรูปคดีนี้แล้วมีความรู้สึกกันว่า เมื่อเรือสำเภานายลิมซุ่นหงวน จำเลย ได้ไปชนพลับพลาที่ประทับของในหลวงจนเสียหาย คดีนี้จึงหาทนายความที่จะหาญเข้าไปแก้ต่างให้จำเลยได้ยาก

แต่นักเรียนกฎหมายปรีดี พนมยงค์ เมื่อได้ศึกษารูปคดี ขอบทกฎหมายตามพระบาลีในพระธรรมศาสตร์และตามคดีอันโบราณราชกษัตริย์ จัดเป็นบทมาตราปรากฏในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จเห็นว่า จำเลยไม่เป็นผู้ผิด จึงรับว่าต่างเป็นทนายให้แก่ผู้บริสุทธิ์

ผลของการเข้าเป็นทนายของปรีดี พนมยงค์ ปรากฏว่า ในชั้นศาลชั้นต้น อัยการโจทก์เป็นผู้ชนะคดี แต่ภายหลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ ทนายฝ่ายจำเลย ได้ยกข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้น ทั้งศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็พิพากษาต้องกันให้ฝ่ายจำเลยเป็นผู้ชนะคดีในที่สุด

ต่อไปนี้เป็นคำพิพากษาของกรรมการศาลฎีกาที่ 115 พ.ศ. 2463 อันเป็นผลจากการเป็นทนายของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือธรรมสารเล่ม 4 หน้า 128 พ.ศ. 2463

คำพิพากษาที่ 115 พ.ศ. 2463

ประทุษร้ายส่วนแพ่ง ฆาติสัย

จำเลยไม่ต้องรับสำนองต่อผลแห่งการเสียหาย ซึ่งเกิดขึ้นจากภัยนอกอำนาจ

ได้ความว่าเรือโปะะของจำเลยจอดอยู่ห่างฝั่ง 2 เส้นเศษ ได้เกิดมีพายุพัดเอาเรือซึ่งทอดสมอนั้นไปกระแทกพลับพลาหักพังไป ซึ่งเป็นภาระเหลือวิสัยของพวกที่อยู่ในเรือโปะะจะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้

ฎีกาตัดสินว่า การที่เรือโปะะไปโดนพลับพลาหักพังนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความแก่งฤ ความประมาทของคนเรือโปะะ การเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์นับว่าเป็นภัยนอกอำนาจ จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบให้ยกฟ้องโจทก์เสีย

คำพิพากษาที่ 115 พ.ศ. 2463

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการตรวจฎีกาโจทก์อุทธรณ์คำพิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ

อัยการสมุทปราการ

โจทก์

คดีระหว่าง

นายลิมซุ่นหงวน

จำเลย

คดีนี้โจทก์ฟ้องว่า เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2461 เวลากลางวัน เรือโป๊ะชื่อตงหลี่นำเบอร์ 38 ของจำเลยซึ่งจอดอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรปราการได้โดนพลับพลาสถานที่ของรัฐบาลซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำเสียหายไปราคา 600 บาท โดยความประมาทของผู้เดินเรือ จำเลย จึงขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายเงิน 600 บาท

จำเลยให้การต่อสู้ว่า การที่เรือตงหลี่โดนพลับพลานั้น ด้วยถูกลมพายุที่ใหญ่พัดมา ทำให้เป็นเหตุเพราะมีความประมาทไม่

ศาลจังหวัดสมุทรปราการพิจารณาแล้ว ลงความเห็นเห็นว่าเหตุที่ตงหลี่ของจำเลยโดนสถานที่ของรัฐบาลนั้น ได้ความว่าโดนเพราะเหตุจำเลยบังเกิดขึ้นเป็นการเหลือวิสัยที่จำเลยฤาพวงของจำเลยจะป้องกันไม่ให้เกิดเป็นขึ้นได้ เพราะเกิดโดยลมพายุพัดจัดพร้อมทั้งฝนตกด้วย เรือก็ได้ทอดสมออยู่ก่อนมีลมพายุพัดมา และที่ตรงนั้นก็เป็นที่จำเลยจะต้องจอดเรือให้เจ้าพนักงานด่านตรวจ ทั้งเรือก็จอดห่างตลิ่งถึง 2 เส้นเศษ เป็นการสมควรอยู่เวลาพายุมาคนเรือของจำเลยก็ได้ส่งสมออีกตัวหนึ่ง แต่ไม่อยู่ สมอ 2 ตัวทนแรงพายุห่าได้ไม่ สมอได้เกาะเข้ามาทางท้ายเรือตงหลี่จึงได้กระแทกถูกสถานที่ของรัฐบาลหักพังไป คดีไม่มีทางที่จะเห็นได้ว่าคนของจำเลยได้กระทำไปโดยความประมาท เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็สมควรที่จะยกโทษ และผ่อนผันค่าเสียหายกับจำเลยให้น้อยลงอีกบ้าง จึงพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้โจทก์เป็นเงิน 200 บาท

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าการที่เรือของจำเลยโดนพลับพลานั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความแกล้งฤาความเลินเล่อของจำเลยเลย ตามกฎหมายจำเลยไม่มีความผิดและไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ จึงกลับคำพิพากษาศาลเดิมแล้ให้ยกฟ้องโจทก์เสีย

โจทก์ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาฯ

กรรมการศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนแล้พบฤาผิดคดีนี้ ซึ่งศาลล่างทั้ง 2 ชั้นขาดว่า กิริยาที่เรือตงหลี่โดนพลับพลานั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความแกล้งฤาความประมาทแห่งคนเดินเรือของจำเลยนั้น

ชอบด้วยรูปความแล้ว แต่ที่ศาลเดิมบังคับให้จำเลยใช้ค่าเสียหายแม้แต่เพียงเล็กน้อยก็ยังไม่ชอบด้วยทำนองคลองวินิจฉัย เพราะจำเลยหาความผิดมิได้ ด้วยการเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์นับว่าเป็นภัยนอกอำนาจ ด้วยเกิดจากลมพายุพัดธรรมชาติซึ่งพ้นวิสัยคิดว่าจะมีขึ้น ส่วนพวกคนเรือของจำเลยก็ได้ช่วยแก้ไขจนเต็มความสามารถแล้วมิได้มีกิริยาที่จะเห็นว่าแกล้งหาประมาทแต่อย่างใดอีกเลย ตามกฎหมายจำเลยจึงไม่มีความผิดอันต้องรับผิดชอบแห่งผลที่เกิดเสียหายขึ้น ซึ่งศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ พิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์นั้น ศาลฎีกาเห็นชอบด้วย จึงพิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์ให้โจทก์เสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนจำเลย แลค่าทนายแทนจำเลยรวม 3 ศาลเป็นเงิน 100 บาท ด้วยอีก

วันที่ 19 มิถุนายน พระพุทธศักราช 2463

พระยาศรีสังกร

พระยาพิพากษาตัตยาธิปัตย์

พระยาเทพวิฑูร

นิติกรณ์บางประการของคำพิพากษาที่ 115 พ.ศ. 2463

1. ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้พูดถึงคดีนี้ในเวลาต่อมาว่า

“ผมในฐานะทนายต่อสู้ว่าเป็นภัยนอกอำนาจ เวลานั้นยังไม่มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้ศัพท์ใหม่ว่า “เหตุสุดวิสัย” ผมจึงต้องใช้ศัพท์เก่าที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จอ้างคดีตัวอย่างสมัยพระเอกาทศรัฐ ในคดีเงินงูยเงินกงแสงที่ผู้เช่าสำเนาไปค้าขายและถูกพายุลูกปืนปลงกลางทะเล เจ้าของเรือได้ฟ้องเรียกค่าเสียหาย คดีว่ากันถึงฎีกาต่อพระเอกาทศรัฐซึ่งทรงวินิจฉัยว่าเป็นภัยนอกอำนาจ ผู้เช่าเรือไม่ต้องใช้ค่าเสียหาย”

2. กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ ที่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้อ้างถึง ได้แก่ มูลคดีวิวาทตามพระบาท ในพระธรรมนูญรัตนโอบราณราชกระษัตริย์จัดเป็นบทมาตราสืบมา ปรากฏในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 74 ดังนี้

“ศุภมัศดุ 1565 ศกกฎภูจะสังวิจจระเซษฐูมาศศุขบักษทศมีติถิจันทวารพระบาทสมเด็จเอกาทศรัฐอิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จสถิตย์อยู่ ณพระที่นั่งบันลังก์รัตน-มหาปราสาท โดยบูรพาภิมุขพระเกษมราชสุภาวดีศรีมณฑลอุดรราช กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ด้วยลูกค้ำวานิชเข้าขอขบขันธเสมา แลนาๆ ประเทศ

สบไสมยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งบ้านเรือนอยู่ค้าขาย ณ กรุงเทพมหานครบรรพบุรุษราชวราวุธ
ศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ และจีนงุยจิ้นก่งเส้งวิวาทแก่กันว่า จีนงุยเช่าสำเภา
จิ้นก่งเส้งไปค้าขาย สำเภาต้องพยุห้อัปปาง จิ้นก่งเส้งเจ้าสำเภาจะคิดเอาค่าสำเภาแก่จีนงุยเข้า
พระพุทเจ้ามีรูที่จะเรียกให้ฉันใด ขอพระพุทเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการพิพากษา จึงพระบาท
สมเด็จพระเอกาทศธรรมอริสวรมนารณบรมบพิตรพระพุทเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการมารพระบัณฑูร
ดำรัสแก่พระมหाराชครูพระครูโปรหิตาจารย์ ราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์องค์บุรุโสดมพราหมณ
พฤฒาจารย์ แลเจ้าพระยาศรีธรรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิรัตนราชโกษาธิบดีอภัยพิริย-
ปะรากรมพาหุ ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาไว้ แต่นี้สืบไปเมื่อนำถ้ำลูกค้าวานิชต่างประเทศสบไสมย
เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งเรือนอยู่เป็นข้าขอบขัณฑสีมาที่ดี แลเข้ามาค้าขายตามกำหนด
มรสุมที่ดี แลเช่าสำเภานาวาแก่กันไปค้าขายยังประเทศอันใด อันสุดหล้าฟ้าเขียวแลสำเภาต้อง
พยุห แลเสากระโดงหัก แลจังกูดครีตครี แลอับปางแตกเสียก็ดี แลไปกลางทะเลสลัดดีเอาไปก็ดี
ถ้าแลใช้ไปเปตลอดทอดท่าแล้วตักก็ก็ดี แลอะสูนี้ตักต้องสำเภาที่ดี แลเพลิงไหม้หอบลามมาไหม้
สำเภาเสียก็ดี ท่านว่าเป็นกาลกำหนดอายุสำเภา นั้น ต้องด้วยราชไทย โจรไทย อักคีไทย อุทกะ
ไทย แลจะเอาค่าเช่าสำเภาแก่กันมิได้ เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่าถึงกาลวิบัติแห่งสำเภา...”
วัน 2 ขึ้น 10 เดือน 7 ปีระกา ศักราช 1565

ให้ดูลักษณะเบ็ดเสร็จจบที่ 75

3. ในคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของนายปรีดี พนมยงค์ พ.ศ. 2470
ท่านผู้เขียนได้อธิบายคำว่าเหตุสุดวิสัย และได้อ้างถึงคำพิพากษาของกรรมการศาลฎีกาที่ 115 พ.ศ.
2463 ซึ่งเป็นคดีที่ท่านได้เป็นทนายให้จำเลยดังกล่าวแล้ว ปรากฏคำอธิบายดังนี้ “มาตรา 8 คำว่า
เหตุสุดวิสัย หมายความว่าเหตุใดๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้แม้
ทั้งบุคคลผู้ต้องประสพฎาใกล้จะต้องประสพเหตุ นั้น จะได้จัดการระมัดระวังตามสมควร อันพึงคาด
หมายได้จากบุคคลนั้นในฐานะเช่นนั้น

คำอธิบาย

เหตุสุดวิสัย เป็นข้อแก้ตัวของลูกหนี้ให้ต้องรับผิดชอบ ให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 219 และ 437 ฯลฯ เว้นแต่มีสัญญาบ่งไว้ว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบถึงแม้เหตุสุดวิสัยเกิด
ขึ้น หรือในกรณีเหตุสุดวิสัยนั้นเกิดขึ้นในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัด หรือเป็นเพราะความผิดของลูกหนี้

ฯลฯ ให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 217, 218, 202, 372, ฯลฯ เพราะฉะนั้นคำว่า เหตุสุดวิสัย ก็ตรงกับคำว่า ภัยนอกอำนาจ หรือภัย 4 ประการ ตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 74 คือ ราชภัย โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย ซึ่งมีความหมายรวมไปถึงภัยอื่นๆ อันบุคคลไม่สามารถป้องกันให้เกิดขึ้น เช่น พายุ (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 115/2463 (ธรรมสารเล่ม 4 หน้า 128)

การที่จะเป็นเหตุสุดวิสัยได้ต้องประกอบด้วยเหตุ 2 ประการ

1. เหตุนั้นต้องเกิดขึ้นโดยมิใช่การกระทำของผู้ต้องประสพ มีอาทิ น้ำท่วม แผ่นดินไหว หรือไฟไหม้ แต่ถ้าไฟนั้นเป็นเพราะลูกหนีได้จุดขึ้นเองแล้ว ไม่เป็นเหตุสุดวิสัย

2. ผู้ประสพหรือใกล้จะต้องประสพเหตุนั้นไม่อาจจะป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ เมื่อใช้ความระมัดระวังตามสมควร เช่นนายแดงจอดเรืออยู่กลางแม่น้ำโดยเอาสมอลงหนึ่งตัวซึ่งเป็นการเพี่ยงพอดตามธรรมดา ครั้นเห็นพายุพัดจัดมานายแดงก็จัดการป้องกันเอาสมอลงอีกตัวหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถต้านทานพายุนั้นได้ เรือจึงหลุดลอยมาโดนบ้านริมแม่น้ำเสียหาย ดังนี้เรียกได้ว่า นายแดงได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว (ฎีกาที่ 115/2463 ที่อ้างข้างบน)

มีคดีเรื่องหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส คือ

ก. ทำสัญญาจะขายข้าวในนาให้ ข. ก่อนถึงกำหนด ค. เจ้าหนี้ของ ก. นำยึดข้าวในนา นั้น ครั้นถึงกำหนดสัญญาระหว่าง ก. กับ ข. ก. แก้วตัวว่าตนไม่สามารถเก็บเกี่ยวข้าว กล่าวคือข้าว ได้ถูก ค. เจ้าหนียึด ดังนี้ศาลวินิจฉัยว่า เหตุที่เจ้าหนียึดไม่เป็นเหตุสุดวิสัย เพราะ ก. สามารถที่จะ ป้องกันมิให้เหตุนั้นเกิดขึ้นได้ คือชำระหนี้แก่ ค. เจ้าหนี้เสีย เจ้าหนี้ก็คงจะได้ถอนการยึด

(ดูคำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศสส่วนแพ่ง ลงวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1899)

4. มีข้อสังเกตว่าเหตุ “พลาดิสัย”* เป็นคำกฎหมายก่อนที่จะบัญญัติศัพท์คำว่า “เหตุสุดวิสัย” ขึ้นในมาตรา 8 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำแปลภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Force majeure” หรือ “Cas Fortuit” ซึ่งเป็นคำที่ใช้อยู่ในกฎหมายฝรั่งเศสและมีความหมายกว้างถึงทุกเหตุการณ์ (tout événement) ไม่ว่าจะเป็นเหตุธรรมชาติ (force de la nature) การกระทำของรัฐ (fait du prince) หรือเกิดจากการกระทำของบุคคลที่สาม (fait d’un tiers) ความสำคัญขึ้นอยู่กับที่ว่า ไม่มีใครอาจป้องกันได้ จึงจะปลดเปลื้องจากความรับผิดชอบ (la force majeure est exonératoire)

ส่วนคำในกฎหมายอังกฤษใช้ว่า Act of God มีความหมายแคบกว่าคำว่า “Force majeure” ของคำในกฎหมายฝรั่งเศส เพราะจำกัดเฉพาะเหตุการณ์ตามธรรมชาติไม่รวมถึงการกระทำของมนุษย์ (Act of man) ถ้าเทียบตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 74 ที่อ้างไว้ในข้อ 2 ก็ไม่ครอบคลุมถึง ราชภัย และโจรภัย อันเป็นการกระทำของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ดี คำเก่าที่ธรรมศาสตร์อาจารย์ใช้

กันมาว่า “ภัยนอกอำนาจ” ก็ยังมีความหมายที่แหลมลึกและใกล้เคียงกับคำว่า Force majeure มากกว่าคำว่า “เหตุสุดวิสัย”

*คำว่า “พลาตีสัย” หรือ “พลาติสัย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า “มีกำลังยิ่ง”

หมายเหตุเพิ่มเติม

อาจารย์ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ได้นำบทความเรื่องนี้ไปวิเคราะห์ในบทความที่อาจารย์เขียนเรื่อง “พลาตีสัย” หรือ “ภัยนอกอำนาจ” ความคิดทางการเมืองและสังคมของปรีดี พนมยงค์ ลงในหนังสือ *ศิลปวัฒนธรรม* ประจำเดือนมิถุนายน 2542 หน้า 94-102 และได้มีข้อสังเกตในเชิงอรรถที่ 8 ไว้ว่า “น่าเสียดายที่อาจารย์ปรีชา สุวรรณทัต ผู้เขียนบทความนี้ไม่ได้ให้เชิงอรรถอ้างอิงคำพูดของปรีดีในเรื่องนี้ไว้ด้วย จึงไม่อาจตรวจสอบข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับความหมายและที่มาอื่นๆ ของแนวคิด ‘ภัยนอกอำนาจ’ ได้อีก”

เพื่อความสมบูรณ์ตามข้อสังเกตของอาจารย์ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ผมได้นำคำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต และเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยมชม บ้านพักชานกรุงปารีส เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2514 ในหนังสือ *ศิษย์อาจารย์* ที่คณะอาจารย์พร้อมด้วยธรรมศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต และนักสันติภาพ ที่ไปร่วมประชุมสันติภาพ ณ กรุงเบลเกรด แล้วมาเยี่ยมเคารพอาจารย์ที่บ้านพักชานกรุงปารีส (จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์สันติธรรม หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่หายาก ผมได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณวาณี สายประดิษฐ์ บุตรสาวท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์) ที่ท่านได้พูดถึงการเป็นทนายความของท่านในขณะที่ยังเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ ความละเอียดมีดังต่อไปนี้

คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์

ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิตและเนติบัณฑิต นักสันติภาพ

ที่ได้นำเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส

เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2514

ท่านธรรมศาสตร์บัณฑิตและเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ผู้เป็นกัลยาณมิตรของผมทั้งหลาย

โอกาสนี้เป็นโอกาสหนึ่งที่ผมมีความปลาบปลื้มเป็นอย่างยิ่งในการที่ท่านทั้งหลายผู้เฝ้าในสันติภาพของชาติไทยที่จะคงอยู่ด้วยกันอย่างสันติกับประเทศต่างๆ ที่มีระบบสังคมต่างๆ กัน ได้ อุตสาหะเดินทางจากกรุงเทพฯ หลายพันกิโลเมตร มาประชุมที่กรุงเบลเกรดเพื่อแสวงหาสันติภาพโดยวิธีทางกฎหมาย ซึ่งเป็นวิธีทางอันหนึ่งซึ่งท่านทั้งหลายมีความรู้และความชำนาญ และเมื่อเสร็จภารกิจแล้วก็ยังได้เสียสละโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก เดินทางต่อมาจนถึงกรุงปารีสเพื่อทัศนาคารสิ่งที่จะเพิ่มความรู้ในทางประวัติศาสตร์และความรู้ทั่วไป ซึ่งองค์การที่เป็นธุระในการเดินทางได้กำหนดรายการไว้แทบจะหาเวลาว่างเป็นของส่วนตัวได้ยาก แม้กระนั้นท่านทั้งหลายก็ยังได้อุทิศเวลาอันมีค่าส่วนหนึ่งของท่านมาเยี่ยมผมจนถึงที่พัก ณ ชานกรุงปารีส ผมจึงขอขอบคุณท่านทั้งหลายในไมตรีจิตอันแสดงออกซึ่งความเป็นกัลยาณมิตรของผม

เมื่อเราได้พบกันก็เป็นธรรมดาที่เราต้องสนทนากัน แต่การสนทนาของเราไม่เป็นภัยต่อผู้ใด เราได้สนทนากันส่วนมากถึงความระลึกแต่หนหลังเมื่อครั้งท่านทั้งหลายได้เริ่มเข้าเรียนตั้งแต่เมื่อครั้งเรายังมีเตรียมปริญญาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และบางท่านก็ได้เรียนจนเสร็จชั้นปริญญาตรีและปริญญาโท และบางท่านซึ่งมีอายุมากจัดอยู่ในรุ่นน้องของผมที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม แม้จะมีได้เรียนจากผมโดยตรงแต่ก็ได้อ่านคำสอนและตำราของผมอยู่บ้าง จึงเรียกผมว่าอาจารย์เหมือนดังรุ่นน้องๆ และก็เป็นธรรมดาที่ผู้รักชาติอันแท้จริงทั้งหลายไม่อาจงดเว้นแสดงออกถึงความเปิ่นห่วงใยในชาติไทยอันเป็นที่รักยิ่งของเราเกี่ยวข้องกับบางสิ่งบางอย่างของหลัก 6 ประการที่คณะราษฎรได้แถลงไว้ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ในการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งท่านทั้งหลายยังจำได้ และบางท่านก็คงยังจำเพลง 24 มิถุนา ที่ราษฎรไทยได้ร้องกันมาเป็นเวลาช้านานและเป็นที่ยอมรับกันมากกว่า 20 ปี หลัก 6 ประการอย่างย่อๆ ก็คือ ความเป็นเอกราชสมบูรณ์ของชาติ, การรักษาความปลอดภัยในประเทศเพื่อให้การประทุษร้ายต่อกันให้ลดลงให้มากที่สุด, การบำรุง

ความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ, ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคและมีเสรีภาพอันเป็นสิทธิของมนุษยชน และกีดกันที่ท่านทั้งหลายได้ทราบแล้วว่าสหประชาชาติได้มีปฏิญญาในเรื่องนี้เมื่อ ค.ศ. 1948 และหลักประการที่ 6 คือให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎรซึ่งท่านทั้งหลายที่เป็นนักศึกษามาแล้วนั้น ก็ได้กล่าวถึงสภาพการณ์แต่หนหลังที่ท่านทั้งหลายได้ประสบมาในระหว่างที่ท่านศึกษาอยู่ที่สถาบันของเรา และทุกท่านก็ยังมีความทรงจำในเรื่องนี้ได้ตืออยู่ว่ามหาวิทยาลัยของเราได้เอาใจใส่ที่จะให้ผู้ต้องการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาอย่างเต็มที่

บางท่านก็ได้ระลึกว่าเมื่อครั้งกระทรวงธรรมการสมัยนั้น ได้จัดระบบการศึกษาใหม่ให้มีเตรียมอุดมศึกษาแทนมัธยม 7 และ 8 ซึ่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองของเราเรียกว่าเตรียมปริญญา เราได้ยอมรับหลักการที่มีการสอบแข่งขันให้เข้าเรียนตามจำนวนที่กำหนด แต่เนื่องจากมีผู้สมัครมากเกินกว่าจำนวนที่จะรับเป็นนักศึกษาเตรียมปริญญา ทางผมซึ่งเป็นผู้ประศาสน์การก็คิดว่าพวกที่สอบได้เกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้จะไปเรียนที่ไหนก็ไม่มีที่เรียน จึงได้จัดให้เขาเหล่านั้นเป็นนักเรียนสมทบเตรียมปริญญาและเรียนหลักสูตรเหมือนกันกับเตรียมปริญญา ในการนี้ก็ต้องเตรียมสถานที่ให้พอ คือในชั้นแรกก็ตัดแปลงอาคารเก่าซึ่งกรมช่างแสงเก็บอาวุธยุทธภัณฑ์ไว้ในบริเวณวังหน้าท่ามหาวิทยาลัยชื่อมานั้น ให้เป็นที่เรียนแม้จะเป็นพื้นดินหรือพื้นอิฐแต่ที่สำคัญก็คือได้มีที่เรียน

ต่อมาเมื่อมหาวิทยาลัยมีทุนขึ้นก็ได้สร้างอาคารเพื่อให้นักศึกษามีที่เรียน แต่ในปีหลังๆ ตึกก็ไม่พอที่จะให้เรียน เพราะต้องการช่วยผู้ซึ่งไม่มีที่เรียน ดังนั้นจึงได้สร้างโรงไม้มุงหลังคาจากบนพื้นดินในบริเวณมหาวิทยาลัย ซึ่งยังมีที่ว่างอยู่เพื่อช่วยให้ผู้ประสงค์ศึกษาได้มีสถานที่ศึกษา เพราะเราเห็นว่าสาระแห่งการศึกษามีความสำคัญ แม้สถานที่จะเรียนภายใต้หลังคาจาก

ในวันนี้ ผมมีความยินดีที่ธรรมศาสตร์บัณฑิตบางคนที่มาพบผม ซึ่งมีตำแหน่งเป็นตุลาการชั้นผู้ใหญ่ แจ่มว่าได้เคยศึกษาในโรงที่มุงด้วยหลังคาจากในฐานะศิษย์เก่าที่ละการเรียนภาษาฝรั่งเศสมาเกือบ 30 ปีแล้ว ไม่เคยมาเมืองนอกก่อนเลยเพิ่งจะมา คราวนี้ท่านผู้นั้นเปรียบตนเองเหมือนดังลูกทุ่ง ผมจึงได้ทดลองนำจดหมายภาษาฝรั่งเศสซึ่งองค์การแห่งหนึ่งเขียนมาให้ดูแล้วให้ลองอ่านให้ฟังก็ยิ่งอ่านให้ผมฟังได้ มีคลาดเคลื่อนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และก็ยังสนทนาถึงวิชาอื่นๆ ที่เคยเรียนมาเมื่อยังเป็นวัยรุ่นอยู่ที่แผนกเตรียมปริญญาฯ ก็ทำให้ผมยินดีที่ธรรมศาสตร์บัณฑิตบางคนที่ผ่านมาเตรียมปริญญาฯ ได้หลังจาก ยังมีพื้นความรู้เบื้องต้นอันเป็นความรู้ทั่วไปตืออยู่มาก จึงขอสรรเสริญ ส่วนธรรมศาสตร์ผู้อื่นที่ได้เรียนบนตึกก็เป็นเพราะเมื่อสอบแข่งขันเข้าเรียนเตรียมปริญญาฯ ได้ที่ดีกว่า ก็เป็นธรรมดาว่าได้เรียนบนตึกและก็ได้มีความรู้

ตามหลักสูตรเหมือนกับเพื่อนนักศึกษาอื่นๆ โดยมีได้มีความมุ่งมั่นดูแลจนว่าใครได้เรียนที่ติง และใครได้เรียนได้หลังคาจาก

ความสามัคคีที่แสดงให้เห็นในการที่ร่วมเดินทางมาด้วยกัน และที่ได้ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของธรรมศาสตร์บัณฑิต จนบรรลุผลสำเร็จที่ทำให้ธรรมศาสตร์บัณฑิตและนิติศาสตร์บัณฑิตได้เป็นวิสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา ก็แสดงถึงความสามัคคีของธรรมศาสตร์บัณฑิตส่วนมากที่สุดที่ได้ต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ผมจึงขอถือโอกาสสรรเสริญและขอป้ใจไว้เป็นอย่างมาก ณ ที่นี้ด้วย

ขอล่าวถึงสถานที่เรียนกฎหมายอีกสักเล็กน้อยว่า ในสมัยที่ผมเรียนที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม และเนติบัณฑิตอีกท่านหนึ่งซึ่งมาด้วยวันนี้ แม้จะเป็นรุ่นน้องแต่อาจเคยเรียน ณ สถานที่เดียวกันก่อนที่จะย้ายไปเรียนที่อาคารห้างแบดแมนเก่า ซึ่งต่อมาเป็นอาคารกรมโฆษณาการ หรืออาจมีคนแจ้งให้ทราบว่ โรงเรียนกฎหมายเดิมนั้น เป็นอาคารไม้สองชั้นตั้งอยู่ระหว่างศาลสถิตยุติธรรมเก่าและแก่งเงินที่ชั้นล่างเป็นศาลอาญา ชั้นบนเป็นที่ทำการเนติบัณฑิตยสภา โรงเรียนกฎหมายเป็นเรือนไม้ดังกล่าวนั้น ก็เป็นสถานที่เพาะเนติบัณฑิตรุ่นเก่าหลายรุ่น เวลาสอบไล่ก็ไปสอบกันที่ระเบียงวัดพระแก้ว คือในสมัยนั้นมีสถานที่ที่พอเรียนพอสอบไล่ที่ไหนได้ก็เรียนและสอบกันที่นั่น มิได้เปลืองงบประมาณของแผ่นดินที่จะต้องถือเอาอาคารโอ้อ่าเป็นเรือนไขสำคัญ

บางท่านได้ถามถึงความเก่าเรื่องการศึกษาของเนติบัณฑิตยสภาว่าจัดแบบใด เอาหลักมาจากประเทศไหน ผมก็ได้ชี้แจงว่า **เสด็จในกรมหลวงราชบุรี** ท่านได้ทรงเริ่มจัดขึ้น โดยหลักความเหมาะสมแก่สภาพของไทยเป็นใหญ่ แม้ว่าจะมีหลายสิ่งหลายอย่างท่านได้เอาหลักแห่งการศึกษาที่บาร์ของอังกฤษมา แต่ท่านไม่ได้เอามาทั้งดุ้น ขอให้ท่านทั้งหลายเมื่อกลับไปประเทศไทยแล้วให้เอาหลักสูตรโรงเรียนกฎหมายตั้งแต่สมัยในกรมพระองค์นั้นมาเทียบดูกับหลักสูตรของบาร์ในอังกฤษสมัยนั้น ก็จะเห็นได้ว่าในสมัยนั้นบาร์ของอังกฤษไม่มีการสอนกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีเมือง แต่นักเรียนกฎหมายไทยรุ่นที่ 1 ได้เรียนกฎหมายระหว่างประเทศคดีเมือง โดยเจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกรกิจ (โรแลนด์ จักแมง) เป็นผู้สอน ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 ซึ่งเป็นปีที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมแบ่งการสอนออกเป็น 2 ภาค ในภาคที่ 1 ก็มีวิชาที่เรียกว่า "ธรรมศาสตร์" หรือ จูริสปรูเด็นซ์ ในภาษาอังกฤษ ซึ่งที่บาร์อังกฤษสมัยนั้นไม่มีการสอน ก็นับว่าโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมได้มีหลักสูตรที่ก้าวหน้าขึ้นมาอีกก้าวหนึ่ง (วิชาธรรมศาสตร์นั้นเมื่อได้ตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแล้ว ได้เปลี่ยนชื่อเรียกว่า ความรู้เบื้องต้นแห่งกฎหมาย)

บาร์ของอังกฤษนั้น เป็นประเพณีของอังกฤษโดยเฉพาะ ซึ่งแต่เดิมเป็นสถาบันที่ผูกขาด การว่าความและอบรมทนายความ แม้ผู้สำเร็จจากมหาวิทยาลัยมีปริญญาสูงเพียงใดก็ต้องมา ศึกษา ซึ่งเป็นประเพณีเฉพาะของอังกฤษ ส่วนในประเทศไทยสมัยที่ผมยังเป็นนักเรียนนักกฎหมาย อยู่ก็ปรากฏแก่ตนเองว่า เนติบัณฑิตยสถานสมัยนั้นไม่ผูกขาดการเป็นทนายความตามแบบอังกฤษ คือผู้ใดที่พอมีความรู้ในทางกฎหมายก็ขออนุญาตเป็นทนายความเฉพาะเรื่องได้ เช่นผมเมื่อครั้ง เป็นนักเรียนกฎหมายก็เคยขออนุญาตพิเศษเป็นทนายความในคดีระหว่าง อัยการสมุทรปราการ โจทก์ นายลิมซุ่นห่วน จำเลย ซึ่งถูกฟ้องว่าเรือใบเดินทะเลของตนไปชนพลับพลาในหลวงที่ ปากน้ำ ผมในฐานะทนายต่อสู้ว่าเป็นภยันอกอำนาจ เวลานั้นยังไม่มีประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ที่ใช้ศัพท์ใหม่ว่า เหตุสุดวิสัย ผมจึงต้องใช้ศัพท์เก่าที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ อ่างคดีตัวอย่างสมัยพระเอกาทศรถ ในคดีจีนกึ่งเซ่งที่เป็นผู้เช่าสำเภาก็ไปค้าขายและถูกพายุ อับปางลงกลางทะเล เจ้าของเรือได้ฟ้องเรียกค่าเสียหาย คดีว่ากันจนถึงฎีกาคือ พระเอกาทศรถ ซึ่งทรงวินิจฉัยว่าเป็นภยันอกอำนาจ ผู้เช่าเรือไม่ต้องใช้ค่าเสียหาย ขอให้ท่านทั้งหลายไปตรวจดู คำพิพากษาฎีกาในปี พ.ศ. 2463 ผมได้กล่าวเลยไปถึงฎีกาเก่าๆ ดังกล่าวแล้ว ออกจะมากไปแต่ สารจะอยู่ที่ว่า

เนติบัณฑิตยสภาของไทยสมัยนั้นมิได้เอาอย่างอังกฤษมาทั้งดุ้น ท่านผู้ใหญ่สมัยนั้นถือ ว่า ชาติไทยเป็นชาติเอกราชไม่ใช่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษที่อังกฤษทำอะไรเราต้องทำอย่างนั้น หรือฝรั่งเศสทำอะไรเราจะเอาอย่างนั้น เราเอาสิ่งที่ดีของเขามา โดยสมานกับสภาพท้องถิ่น กาลสมัยให้เหมาะสมแก่ไทยเรา

มีบางคนเคยกล่าวไว้ว่า ผมได้นำหลักสูตรของฝรั่งเศสมาวางไว้ในแผนกเตรียมปริญญา และการศึกษาปริญญาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ที่เคยกล่าวเช่นนั้นไม่ พิจารณาให้รอบคอบว่าในประเทศฝรั่งเศสเอง มีหลักสูตรอย่างไร และที่ผมได้นำไปสำหรับมหา- วิทยาลัยของเรา นั้น เป็นการเอาอย่างของประเทศฝรั่งเศสหรือของประเทศใดมาทั้งดุ้น ผมได้กล่าว แล้วว่าสิ่งใดของอังกฤษหรือฝรั่งเศสหรือของประเทศใดซึ่งเป็นวิธีการที่ดี เราก็ก้มที่จะเอามา แต่เพียงเป็นเยี่ยงแล้วปรับปรุงให้เหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่นกาลสมัยของไทย และมีส่วนที่เรา เห็นว่าเหมาะสมของเราเองปรุงแต่งขึ้นเพื่อของไทยเราโดยเฉพาะ ก็ผู้ที่เคยกล่าวดำเนินเช่นนั้น รังเกียจหลักสูตรที่อ้างว่าเอามาจากฝรั่งเศส เขาจะให้เอาหลักสูตรอะไรที่มีได้มีตัวเยี่ยงมาจาก ประเทศอื่นบ้าง

แต่ใครจะว่าอย่างไรก็ช่างเกิดปัญหา ก็อยู่ที่ว่า ผู้ที่สำเร็จการศึกษาเตรียมปริญญา ก็ดี ผู้ที่เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตก็ดี มีความพอใจในความรู้ที่ได้ศึกษามาจากหลักสูตรนั้นหรือไม่และได้ใช้ความรู้นั้นๆ ประกอบอาชีพได้หรือไม่ เท่าที่ผมได้รับทราบจากท่านทั้งหลายที่มาในวันนี้และจากเพื่อนของท่านที่มีได้มาในวันนี้ก็แสดงความพอใจ ซึ่งมีใช้แสดงความพอใจเพื่อจะเอาใจผม แต่ความสำเร็จในการทำงานที่ท่านได้บรรลุผลสำเร็จเป็นบทพิสูจน์คำพูดอันจริงใจของท่าน ในส่วนผมซึ่งเป็นผู้ประสานการได้วางหลักสูตรโดยคำนึงที่จะให้นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา มีโอกาสประกอบอาชีพได้อย่างกว้างขวาง โดยมีให้จำกัดอยู่เพียงกฎหมายแต่อย่างเดียวเพราะอาชีพนี้มันอยู่จำกัด ดังนั้นในชั้นเตรียมปริญญาจึงพยายามให้ได้ศึกษาวิชาหลายๆ อย่างซึ่งไม่มีในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส แต่เพื่อที่จะให้ผู้สำเร็จเตรียมปริญญาแม้จะมีได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตก็ไปประกอบอาชีพลูกจ้างในวิสาหกิจหรือไปประกอบอาชีพอิสระได้ ซึ่งผมมีความยินดีที่หลายคนได้มีความสำเร็จในการค้าและการเศรษฐกิจต่างๆ และบางคนก็อาศัยวิชาดนตรีที่ตามหลักสูตรเตรียมปริญญาบังคับให้เล่นเครื่องดนตรีได้อย่างน้อยคนละหนึ่งอย่างนั้น เมื่อนักศึกษาผู้นั้นไม่สามารถเรียนชั้นปริญญาตรีได้สำเร็จก็ไปเล่นเครื่องมือนดนตรีร่วมกับวงดนตรี แล้วในที่สุดก็เป็นหัวหน้าวงดนตรีถือเอาการดนตรีเป็นอาชีพสำคัญ ส่วนผู้สำเร็จชั้นปริญญาตรีซึ่งมีการเรียนทั้งกฎหมาย เอกชนและกฎหมายมหาชนรวมทั้งเศรษฐศาสตร์ด้วยนั้น นอกจากเป็นผู้พิพากษา อัยการและทนายความแล้ว ก็เป็นนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายตำรวจ สหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ในกระทรวงการคลัง, การเศรษฐกิจ, การทูต และอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้นถ้าผมจะให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรีเรียนแต่กฎหมายอย่างเดียว ก็คงจะต้องคอยตำแหน่งว่างซึ่งมีอยู่จำกัดเฉพาะในทางกฎหมายเท่านั้น ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นบทพิสูจน์ในทางปฏิบัติซึ่งท่านทั้งหลายเป็นผู้แสดงให้เห็นประจักษ์แก่ราษฎรไทยแล้ว

บัดนี้จะขอกว่าในทางทฤษฎีของวิทยาศาสตร์สังคมว่า การที่ผมได้กำหนดให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรีเรียนเศรษฐศาสตร์ด้วยนั้น ก็มีเหตุผลว่า มนุษยชาติที่ร่วมกันอยู่เป็นมนุษยสังคม นั่นก็โดยต้องมีเศรษฐกิจเป็นรากฐาน คือจำเป็นต้องมีปัจจัยในการดำรงชีพและออกแรงงานทางกายหรือทางสมองเพื่อผลิตปัจจัยในการดำรงชีพนั้นขึ้นมา และในการนั้นก็จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในการผลิตชีวปัจจัย เศรษฐกิจจึงเป็นรากฐานสำคัญของมนุษยสังคม ส่วนสังคมใดจะเป็นไปโดยวิธีใดนั้น ก็สุดแท้แต่ความสัมพันธ์ในการผลิตชีวปัจจัย คือถ้าเป็นความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องอย่างระบบปฐมสหการ สถาบันการเมืองของสังคมก็เป็นไปเช่นนั้น ถ้าเป็นไปตามระบบทาสหรือระบบศักดินาระบบทุน หรือท่านทั้งหลายไปกรุงเบลเกรดมาซึ่งที่นั่นเขาเรียกว่าสังคมนิยม

ตามแบบของเขา สถาบันของสังคมนั้นๆ ก็เป็นไปตามความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจของเขา และประเทศจำต้องมีกฎหมาย กฎหมายนั้นก็บัญญัติขึ้นตามระบบของแต่ละสังคมซึ่งมีรากฐานมาจากระบบเศรษฐกิจของสังคม

ฉะนั้น การที่ให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรี ซึ่งแม้จะดำเนินอาชีพกฎหมายได้เรียน เศรษฐศาสตร์ก็เพื่อให้รู้ถึงพื้นฐานของสังคมซึ่งเป็นที่มาแห่งสถาบันการเมืองและกฎหมายของสังคม และก็ให้มีความรู้กว้างขวางในทางเศรษฐกิจแม้ผู้ที่ดำเนินวิชาชีพทางกฎหมาย ภาษิตโบราณเคยกล่าวไว้ว่า “รู้ไว้ใช่ว่าใส่บาบแบกหาม” ท่านทั้งหลายที่มาในวันนี้ก็ดีหรืออีกหลายคนที่มาพบผมก็ดีไม่เคยมาร้องอุทธรณ์ต่อผมว่า ท่านถูกแบกวิชาที่ผมให้ไว้จนหามไม่ไหวแล้ว แต่ตรงกันข้ามกลับบอกผมว่าอยากจะทำความรู้เพิ่มเติม ผมก็ชรามากแล้วจึงขอให้ท่านทั้งหลายได้ค้นคว้าศึกษาด้วยตนเองต่อไป ตามแนวที่ผมเคยให้การอบรมไว้เมื่อก่อนแจกปริญญาบัตรว่า

ปริญญาที่มอบให้ นั้นเปรียบประดุจเพียงแต่ยื่นกุญแจให้เท่านั้น ขอให้ท่านนำกุญแจนั้นไปไขคลังมหาศาลแห่งความรู้ของมนุษยชาติที่ได้สะสมมา และกำลังพัฒนาอยู่ในทุกวันนี้ และกำลังจะพัฒนาต่อไปในอนาคต

ขอให้ท่านทั้งหลายได้เดินก้าวหน้าต่อไป โดยไม่ต้องกังวลบุคคลใดๆ ที่จะมารั้งให้ถอยหลัง ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และสรรพวิชาทั้งปวงตลอดจนความก้าวหน้าของมนุษยสังคมอาจถูกรั้งไว้ได้บางระยะเท่านั้น แต่ในที่สุดก็ไม่มีพลังใดๆ ที่จะยับยั้งไว้ได้ชั่วกาลปาวสาน คือความก้าวหน้าจะต้องมีชัยต่อความล่าช้า

ในโอกาสนี้ ขออวยพรให้ธรรมศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต ผู้ใฝ่ในสันติภาพซึ่งเป็นกัลยาณมิตรของผม ทั้งที่มาในวันนี้และมีได้มาในวันนี้ จงประสบสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพร้อมด้วยความเจริญก้าวหน้า และบำเพ็ญคุณประโยชน์เพื่อความยุติธรรมของราษฎรและความเป็นเอกราชประชาธิปไตยของชาติไทย อันเป็นที่รักยิ่งของเราทุกคนนั้นเทอญ.

คนดีศรีอยุธยา

ศุภฤกษ์เบิกนภัทรบรรเจิดหล้า
 ศักราชศุภโชคโฉลกชัย
 มหาบุรุษสุดประเสริฐเลิศคุณค่า
 มหานครสำคัญชาติกาล
 นามอารามพนมยงค์ธำรงกิตติ์
 ปฐมวัยพากเพียรเรียนวิชา
 เบญจสมบัติตรสมจิตมั่น
 ช่วยบิดรทำนาด้วยเต็มใจ
 อายุเพียงสิบเก้าปีนี่เกินคิด
 วิชาชีพนิตินธรรมเชี่ยวชาญ
 จากกระทรวงยุติธรรมเด่นล้ำหน้า
 ได้ดุษฎีบัณฑิตกฤตยชัย
 วิจารณ์ท่านนี้มียิ่งใหญ่
 รับราชการก้าวหน้ากล้าซัดซี
 หากแต่ท่านดวงมานสำนึกมีน
 ด้อยทั้งเกียรติอาภัพอับปัญญา
 ท่านใคร่ครวญครุ่นคิดจิตศึกษา
 กำแพงกันชนอันอับจนใจ
 ท่านก่อตั้งกลุ่มมิตรที่ซิดชอบ
 รื้อฟื้นสิทธิ์เสรีคู่ชีวิต
 มวลมนุษย์เสมอกันมันใจคิด
 เมื่อเกิดมาเสรีมีเท่ากัน
 อุดมการณ์สูงส่งธำรงศักดิ์
 ปี 2475 ก้องสากล

วันที่ 11 พฤษภาคมกลสมัย
 ลุ 2443 ไชรีไกรกังวาน
 คนดีศรีอยุธยาเกียรติไพศาล
 ณ สถานบ้านหน้าวัดสืบศรีทธา
 แท้สถิตย์สรอายุรรมย์สมหรรษา
 มุ่งมั่นมาเรียนต่อไม่ท้อใจ
 กลับบ้านเกิดแข่งขันใครเปรียบได้
 แล้วจึงไปเรียนกฎหมายไม่หน่ายมาน
 ได้เป็นเนติบัณฑิตวิทย์แตกฉาน
 ได้รับทุนสืบสานขั้นต่อไป
 ไปศึกษาฝรั่งเศสประเทศใหญ่
 เกียรติคุณเกริกไกรในธานี
 หากพอใจเป็นขุนนางสร้างศักดิ์ศรี
 ถึงเสนาบดีสูงศักดิ์
 ชีพชวานาสาคัญคงด้อยค่า
 หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินจนสิ้นใจ
 อนาคตชวานาอยู่ที่ไหน
 เจ้ากับไพร่แตกต่างกันฟ้าดิน
 ปฏิเสธทั้งระบอบอันโหดหิน
 เลิกดูหมิ่นหยามเหยียดรังเกียจกัน
 ใช้แพกผิดเพราะกำเนิดเกิดเดียวจันท์
 สมควรชีพสมานฉันท์ทุกชั้นชน
 แท้เสากล้ากวีวัฒนธรรมอุบัติผล
 มิถุนายน 24 ศรีแผ่นดิน

ท่านผู้สร้างระบอบใหม่ไทยทั่วหน้า
สร้างมหาวิทยาลัยได้ยลยิน
มหาดไทยตายยากชากล้าหลัง
มีเจ้านายครองทั่วทุกหัวเมือง
ท่านคิดสร้างเทศบาลงานอภิวัฒน์
ได้ปกครองตนเองโอกาสอัน
ท่านเจรจาต่างชาติสามารถมอง
นิตินัยเอกราชประดาศดล
แก้สนธิสัญญาสุดสามารถ
ปฏิรูปภาษีสุดสำคัญ
เปลี่ยนแปลงใหม่ได้ผลล้นพระคลัง
เสียกันตามความเป็นธรรมแท้หลักการ

ยุคสมัยไทยวิกฤตคิดขุ่นข้อง
รัฐบาลทหารยกให้มัน
ท่านก่อตั้งขบวนการหาญกู้ชาติ
เสรีไทยร่วมใจสุดชีวิต
ญี่ปุ่นพ่ายไทยฟื้นคืนเอกราช
ประเทศไทยคงเป็นไทในโลก
ท่านเป็นผู้ชูประทีปชีพสดใส
หวานพีชไว้ในแผ่นดินถิ่นมวลชน
ธรรมศาสตร์สถาบันสรรศึกษา
เข้าด้านต่อทรราชชาติชั่วใด
แผนโนสมมสมคั่นแสนสามานย์
รัฐบาลเลือกตั้งต้องพังภินท์

ท่านจากไปยากไร้ทุกสิ่งสิ้น
แม้เคยสู้กู้แผ่นดินถิ่นนามไทย
นาม “ปรีดี พนมยงค์” สูงส่งศักดิ์
สถิตย്മั่นอมรรตัยไม่คลอนแคลน

ชีพประชาธิปไตยไทยถวิล
ทั่วทุกถิ่นธรรมศาสตร์และการเมือง
ศักดิ์นาทรงพลังแสนลือเลื่อง
ไทยประเทืองน่าอนาถแท้ทาสกัน
วางรากฐานไทยรัฐแผนสร้างสรรค์
ไม่เคยมีแต่ปางบรรพ์พลันได้ยล
ล้วนเคยครองอภิสิทธิ์สัมฤทธิ์ผล
พฤษตินัยทุกซททาสทั้งนั้น
ไทยได้เป็นเอกราชชาติหมายมั่น
เสียรายหัวโมหันร์รัฐชูปการ
น้อยหรือมากหากจะหวังไม่หักหาญ
ไซ้ตักदानโจดเวลาเสียเท่ากัน
ทัพญี่ปุ่นยึดครองชาติพลิกผัน
เอกราชชาติสำคัญไม่เคยคิด
รัฐบาลทรราชถูกปลดปลิด
ด้านศัตรูหม่อมมิตรแสนชั่วช้า
ท่านปรีดีประกาศทั่วแหล่งหล้า
เหตุประเทศไทยสมควรรักชาติตน
นำประชาชาติพิสูจนผล
เพื่อพฤษภาเจริญต้นสืบต่อไป
เป็นปรากฏการหาญกล้าทุกสมัย
ยิ่งเติบโตใหญ่ยิ่งจะลุ่มจมแผ่นดิน
รัฐประหาร 8 พฤษจิกาพาชาติสิ้น
ท้อบบู้ตทมิพเยียมผยของครองชาติไทย
ไร้แผ่นดินเกิดมาได้อาศัย
แต่ท่านต้องสิ้นใจในต่างแดน
ไทยทุกผู้เกิดพิทักษ์รักหวงแหน
เจ็ดจำหลักหนักแน่นชั่วฟ้าดิน

ครบร้อยปีชาติกาลสะท้อนหล้า
ยูเนสโกประกาศก้องผองธรณิน
ยกย่องเป็นคนสำคัญบรรลือโลก
การศึกษา, วิทยาศาสตร์ฉลาดชัย
ร้อยปีนี้ท่านสร้างทางก้าวหน้า
เป็นคนดีศรีอยุธยาเนิ่นนาน
ดวงประทีปประชาธิปไตยช่างใสสด
ขอบูชาท่านผู้ควรบูชา

ปี 2543 พิสิฐสิน
นาม “ปรีดี” เทิดถวิลคู่ชาติไทย
ดั่งบ่อดีทวีปโยคเริ่มยุคใหม่
วัฒนธรรมสถิตยไว้คุณูปการ
พัฒนาชาติไทยเกียรติไพศาล
เกริกตระการยลยินชั่วดินฟ้า
ผ่องวิภาปรากฏกระจ่างหล้า
มีมงคลทั่วหล้าเหนืออื่นใด

โดย “ทวีปวง”

ปฏิทินชีวิตนายปรีดี พนมยงค์

11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443

กำเนิด ณ บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เป็นบุตรของนายเสียงและนางลูกจันทร์ พนมยงค์

- ศึกษาหนังสือไทยที่บ้านครูแสง ต่อมาศึกษาต่อที่บ้านหลวงปราณีประชาชน (เปี่ยม ชะชาติ)

- สอบไล่ได้ประถมชั้น 1 แห่งประโยค 1 โรงเรียนวัดรวก อ.ท่าเรือ
- สอบไล่ได้ประถมบริบูรณ์ โรงเรียนวัดศาลาปูน อ.กรุงเก่า
- ศึกษาชั้นมัธยมเตรียมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร
- สอบไล่ได้ชั้นมัธยม 6 ที่โรงเรียนตัวอย่าง มณฑลกรุงเก่า
- ศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบ
- ช่วยบิดาทำนาที่อำเภอวังน้อย

พ.ศ. 2460

เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

พ.ศ. 2462

สอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตได้

สิงหาคม พ.ศ. 2463

- ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรมให้ทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศฝรั่งเศส ศึกษาภาษาฝรั่งเศสและความรู้ทั่วไปที่วิทยาลัยก็อง (Lycée de Caen) และศึกษาพิเศษจากศาสตราจารย์เลอบอนนัวส์ (LEBONNOIS)

- สำเร็จการศึกษาได้ปริญญารัฐเป็น “บาเชอลิเยร์” กฎหมาย (Bachelier en Droit) และได้เป็น “ลิของซิเย” (Licencié en Droit) ณ มหาวิทยาลัยก็อง (Universite de Caen)

พ.ศ. 2466

ได้รับเลือกให้เป็นเลขานุการ (คนแรก) ของสามัคยานุเคราะห์สมาคม (S.I.A.M)

พ.ศ. 2468

ได้รับเลือกให้เป็นสภานายกสามัคยานุเคราะห์สมาคม

พ.ศ. 2469

ได้รับเลือกให้เป็นสภานายกสามัคยานุเคราะห์สมาคม

กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469

ประชุมครั้งแรกก่อตั้งคณะราษฎร ที่กรุงปารีส

พ.ศ. 2469

สำเร็จการศึกษาด้านนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques) ได้ปริญญารัฐเป็น “ดุษฎีบัณฑิตกฏหมาย” (Docteur en Droit) โดยเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “Du sort des Sociétés de Personnes en cas de Décés d’un Associé” (ศึกษากฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายเปรียบเทียบ) และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d’ Etudes Supérieures d’Economie Politique) มหาวิทยาลัยปารีส

พ.ศ. 2470

เดินทางกลับประเทศไทย

พ.ศ. 2470-2471

- ได้รับยศเป็นรองอำมาตย์เอกและอำมาตย์ตรีตามลำดับ
- ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ “หลวงประดิษฐมนูธรรม”

16 พฤศจิกายน 2471

สมรสกับนางสาวพูนสุข ณ ป้อมเพชร์

พ.ศ. 2470-2475

ดำรงหน้าที่ผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม

ผู้ช่วยเลขาธิการกรมร่างกฎหมาย

ผู้สอน ณ โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ตอนว่าด้วย “ห้างหุ้นส่วน, บริษัท, สมาคม”
- กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล
- ผู้สอน (คนแรก) วิชา “กฎหมายปกครอง” (Droit Administratif)

24 มิถุนายน 2475

เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนคณะราษฎร ทำการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครอง

- เสนอหลัก 6 ประการของคณะราษฎร สำหรับใช้เป็นหลักการดำเนินนโยบายของสยาม
- เสนอร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ฉบับ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475

28 มิถุนายน 2475

ได้รับแต่งตั้งจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว

ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรอนุมัติให้เป็นคณะกรรมการราษฎร

ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นเลขาธิการ (คนแรก) ของสภาผู้แทนราษฎร

ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

10 ธันวาคม 2475

ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ในคณะรัฐมนตรีที่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี

15 มีนาคม 2476

เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” เพื่อให้พิจารณาใช้เป็นหลักสำหรับนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

12 เมษายน 2476

ถูกบังคับให้ออกเดินทางจากประเทศไทยไปอาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ในข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ตาม พ.ร.บ. คอมมิวนิสต์ ฉบับ 2 เมษายน พ.ศ. 2476

29 กันยายน พ.ศ. 2476

- เดินทางกลับสยาม
- ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 ตุลาคม พ.ศ. 2476

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 4 ที่มีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

พ.ศ. 2476

เป็นผู้ก่อตั้งคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยการออกพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2476

28 ตุลาคม พ.ศ. 2476

สภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ความไว้วางใจหลวงประดิษฐมนูธรรม

23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476

จัดยกร่าง

- พ.ร.บ. ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม (โดยแบ่งออกเป็น (1) ราชการบริหารส่วนกลาง (2) ราชการบริหารส่วนภูมิภาค (3) ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น)
- พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

9 ธันวาคม พ.ศ. 2476

ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2

25 ธันวาคม พ.ศ. 2476

สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการสามัญพิจารณาว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่

10 มีนาคม พ.ศ. 2477

ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่มีมลทินเป็นคอมมิวนิสต์ตั้งที่ถูกกล่าวหา

17 มีนาคม พ.ศ. 2477

เสนอร่าง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อก่อตั้งมหาวิทยาลัยฯ และได้รับการลงมติเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร

29 มีนาคม - 13 กันยายน พ.ศ. 2477

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ครั้งที่ 1) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 5 ที่มี พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

31 มีนาคม พ.ศ. 2477

เสนอร่าง พ.ร.บ. จัดระเบียบเทศบาล และได้รับการลงมติเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร

11 เมษายน พ.ศ. 2477 - 18 มีนาคม พ.ศ. 2495

ดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

27 มิถุนายน พ.ศ. 2477

พิธีเปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

22 กันยายน พ.ศ. 2477 - 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ครั้งที่ 2) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 6 ที่มี พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478

- ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ครั้งที่ 1) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 6 ที่มี พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

- เจรจำให้ธนาคารอังกฤษลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากร้อยละ 6 ต่อปี เป็นร้อยละ 4 ต่อปี

- เจรจำให้ประเทศมหาอำนาจเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศสยาม

9 สิงหาคม - 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ครั้งที่ 2) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 7 ที่มี พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 - 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ครั้งที่ 3) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 8 ที่มีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

- ทำสนธิสัญญาใหม่กับประเทศมหาอำนาจรวม 13 ประเทศ ทำให้สยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งในทางการเมือง ในทางศาล และทางเศรษฐกิจ ฯลฯ
- ได้เจรจากับรัฐบาลอังกฤษให้โอนคืนดินแดนของสยามส่วนหนึ่งที่อังกฤษได้ไปจากสยามตามสนธิสัญญา พ.ศ. 2411

16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 - 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (ครั้งที่ 1) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 9 ที่มีพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

- ยกเลิกเงินภาษีรัชชูปการ (ภาษีส่วย)
- ยกเลิกอากรค่านา
- ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่สังคม คือผู้ใดมีรายได้มากเสียภาษีมาก ผู้ใดมีรายได้น้อยเสียภาษีน้อย
- สถาปนา “ประมวลรัษฎากร” ซึ่งรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากรทางตรงที่เป็นธรรมแก่สังคม
- ป้องกันทรัพย์สินของชาติไทยซึ่งมีอยู่ในต่างประเทศ และซื้อทองคำเข้ามาเก็บในหอนิรภัยของกระทรวงการคลังเป็นมูลค่า 35 ล้านเหรียญสหรัฐ
- ผูกหู (earmark) ทองคำญี่ปุ่นทดแทนการกู้เงินไทย
- โอนวิสาหกิจยาสูบของบริษัทอังกฤษและอเมริกันมาเป็นของรัฐบาลไทย
- ก่อตั้งธนาคารชาติ
- เสนอร่าง พ.ร.บ. ธรรมนูญคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

พ.ศ. 2484

ประพันธ์และอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก”

8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ญี่ปุ่นเดินทัพเข้าไทย

16 ธันวาคม พ.ศ. 2484

สภาผู้แทนมีมติให้ดำรงตำแหน่ง “ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์”

ธันวาคม พ.ศ. 2484 - สิงหาคม พ.ศ. 2487

ในทางลับเป็นหัวหน้า “ขบวนการเสรีไทย” ในนาม “รัฐ” โดยมุ่งรวบรวมและนำชาวไทยปฏิบัติการเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ กลับคืนสู่สภาพก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 - 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488

สภาผู้แทนราษฎรมีมติให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

16 สิงหาคม พ.ศ. 2488

ประกาศสันติภาพในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของชาติไทย รับรองคุณูปการของเสรีไทยและรับรองฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย

25 กันยายน พ.ศ. 2488

ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าเสรีไทย เป็นประธานในพิธีสวนสนามของขบวนการเสรีไทย

พ.ศ. 2488 - พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

ริเริ่มก่อตั้งสมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์

8 ธันวาคม พ.ศ. 2488

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะ “รัฐบุรุษอาวุโส”

30 มกราคม - 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489

สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2

26 กุมภาพันธ์ - 25 มีนาคม พ.ศ. 2489

สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งกรรมการวิสามัญพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2475 ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของชาติขณะนั้น ที่ประชุมกรรมการได้เลือกนายปรีดี พนมยงค์เป็นประธาน

21 มีนาคม พ.ศ. 2489

เป็นสมาชิกสภาประเภทที่ 2 (ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภา)

24 มีนาคม พ.ศ. 2489 - 1 มิถุนายน พ.ศ. 2489

- ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 1) ของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 15
- ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (ครั้งที่ 2) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 15
- เสนอ พ.ร.บ. นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำการต่อต้านการดำเนินสงครามของญี่ปุ่น พุทธศักราช 2489
- รัฐบาลไทยได้เจรจากับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นที่สำเร็จ โดยรัฐบาลอเมริกันสั่งเพิกถอนเงินซึ่งได้กักกันไว้ ณ สหรัฐอเมริกา
- เจรจาเปลี่ยนแปลงข้อตกลงกับอังกฤษ เรื่องสัญญาสมบูรณแบบ

9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

ทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญ ฉบับ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในฐานะนายกรัฐมนตรี

24 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกพฤฒสภาโดยสภาผู้แทนราษฎร

8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 - 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 16

9 มิถุนายน พ.ศ. 2489

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้เสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 - 23 สิงหาคม พ.ศ. 2489

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 3) ของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 17 และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (ครั้งที่ 3) ในคณะรัฐมนตรีคณะที่ 17

10 กรกฎาคม พ.ศ. 2489

ลาออกจากการเป็นสมาชิกพฤฒสภาเพื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร

5 สิงหาคม พ.ศ. 2489 - 8 เมษายน พ.ศ. 2490

ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎร เขต 2 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 - 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490

ได้รับเชิญจากประเทศพันธมิตรได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ฯลฯ ไปเยี่ยมประเทศนั้นๆ ในฐานะแขกผู้มีเกียรติของพันธมิตร และเพื่อสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน

พ.ศ. 2489

สถาบัน SMITHSONIAN INSTITUTION สหรัฐอเมริกา ตั้งชื่อนกที่ค้นพบบริเวณดอยอ่างขางและดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ว่า นก “CHLOROPSIS AURIFRONS PRIDII” เพื่อเป็นเกียรติแก่นายปรีดีในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย

8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

คณะรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศ ลี้ภัยการเมืองไปยังสิงคโปร์

26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492

ดำเนิน “ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์” แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

กันยายน พ.ศ. 2492 - พฤษภาคม พ.ศ. 2513

- ลี้ภัยทางการเมือง ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน
- ประพันธ์บทความเรื่อง สังคมปรัชญาเบื้องต้น, ความเป็นอนิจจังของสังคม, ความเป็นมาของศัพท์ไทย “ปฏิวัติ” “รัฐประหาร” “วิวัฒน์” “อภิวัฒน์”, หลักเบื้องต้นแห่งการถ่ายทอดศัพท์ต่างประเทศมาเป็นศัพท์ไทยสยาม ฯลฯ

พฤษภาคม พ.ศ. 2513 - พฤษภาคม พ.ศ. 2526

- ลี้ภัยการเมือง ณ ประเทศฝรั่งเศส
- ประพันธ์หนังสือเรื่อง *Ma vie mouvementee et mes 21 ans d'exil en Chine Populaire* (ชีวิตอันผันผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน)
- ประพันธ์บทความเรื่อง จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่, จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม, เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร ฯลฯ

2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526

อสังกรรม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส

ประวัติการได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในประเทศ และความชอบในราชการ

พ.ศ. 2476

ได้รับพระราชทานเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

10 ธันวาคม พ.ศ. 2480

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวชิรมงกุฏ

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 54 หน้า 2213 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2480)

7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481

นายกรัฐมนตรีตราความชอบในราชการของชาติ โดยประกาศเรื่องการแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 หน้า 3879 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2481)

21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481

ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการแผ่นดิน (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 หน้า 4032 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2481)

19 พฤษภาคม พ.ศ. 2481

ได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น 1 (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 หน้า 29958 ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2481)

19 มิถุนายน พ.ศ. 2484

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (หนังสือกรมเลขานุการคณะรัฐมนตรี ที่ จ.4630/ง484 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2484 และราชกิจจานุเบกษา เล่ม 58 ตอนที่ 39 หน้า 1945 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2484)

9 ธันวาคม พ.ศ. 2488

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า พร้อมด้วยสายสร้อยทองคำ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 62 ตอนที่ 70 หน้า 1900 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2488)

10 ธันวาคม พ.ศ. 2488

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคล นพรัตน์ราชวราภรณ์ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 62 ตอนที่ 70 หน้า 1900 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2488)

ประวัติการได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ

11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อาทิตยอุทัย ชั้นที่ 1 จากสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิแห่งกรุงญี่ปุ่น (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3374 ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2478)

7 เมษายน พ.ศ. 2481

ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เยอรมัน GRAND CROSS OF THE GERMAN EAGLE (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 หน้า 162 ลงวันที่ 18 เมษายน 2481)

19 มิถุนายน พ.ศ. 2482

ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เลยองตอนเนอร์ ชั้นที่ 1 GRAND CROIX DE LA LEGION D HONNEUR จากรัฐบาลมหาชนรัฐฝรั่งเศส (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 หน้า 927 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2482)

13 กันยายน พ.ศ. 2482

ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เลโอปอลด์ ชั้นที่ 1 LE GRAND CORDON DE L ORDRE DE LEOPOLD จากสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งเบลเยียม (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 หน้า 1798 ลงวันที่ 25 กันยายน 2482)

16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482

ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซานตีโมริซิโอ เอ ลัชซารอ ชั้นที่ 1 GRAN CROCE DEL SUO ORDINE DEI SS. MAURIZIO E LAZZARO จากสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งอิตาลี จักรพรรดิแห่งเอธิโอเปีย (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 หน้า 2556 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2482)

2 ธันวาคม พ.ศ. 2482

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เซนต์ไมเกิล และเซนต์ยอร์ช ชั้นที่ 1 THE INSIGNIA OF AN HONORARY KNIGHT GRAND CROSS OF THE MOST DISTINGUISHED ORDER OF ST. MICHAEL AND ST. GEORGE จากสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 หน้า 2650 ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2482)

พฤศจิกายน พ.ศ. 2489

ได้รับ MEDAL OF FREEDOM GOLD PALM จากสหรัฐอเมริกา

17 มกราคม พ.ศ. 2490

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของสวีเดน ORDER OF VASA (COMMANDER GRAND CROSS)

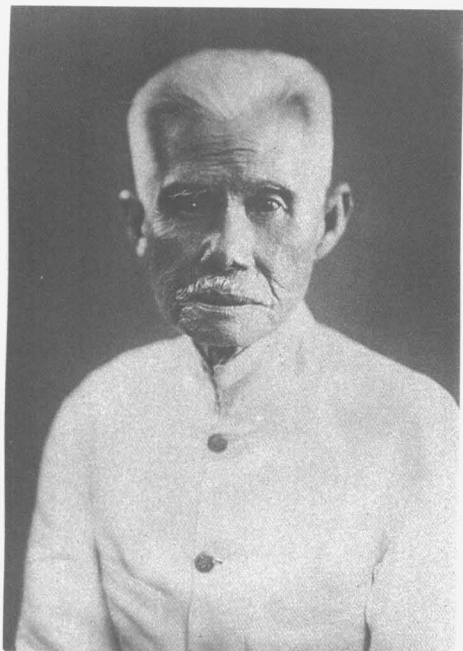
**เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ
มอบให้ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
ในฐานะภริยานายปรีดี พนมยงค์**

30 สิงหาคม พ.ศ. 2538

ได้รับ “เหรียญมิตรภาพ” จากประธานประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

1 มิถุนายน พ.ศ. 2541

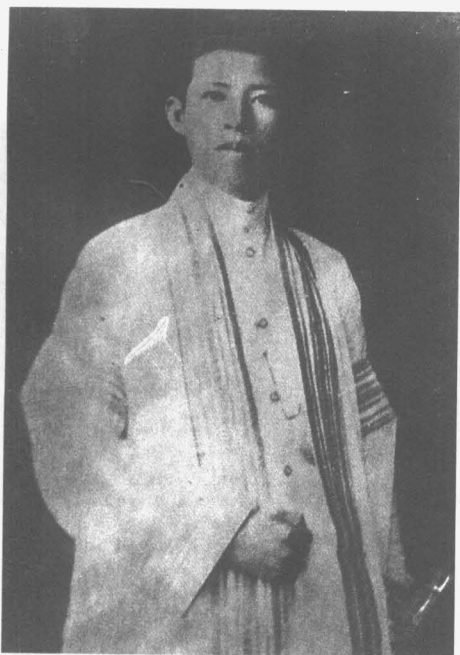
ได้รับ “เหรียญมิตรภาพ” จากประธานประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

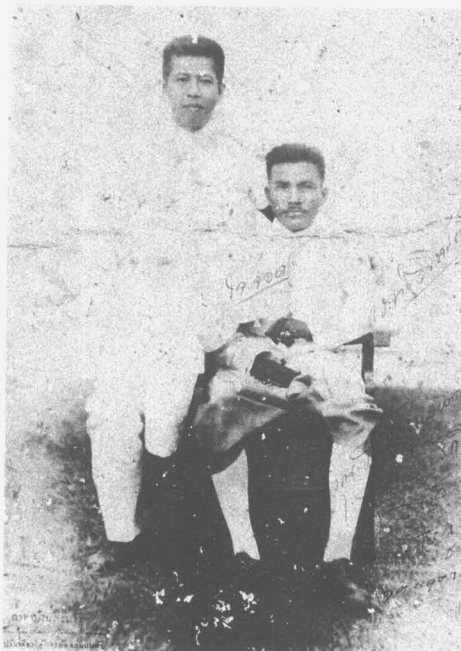
นายเสียง พนมยงค์ บิดานายปรีดี พนมยงค์

นางลูกจันทร์ พนมยงค์ มารดานายปรีดี พนมยงค์

เนติบัณฑิต สยาม เมื่ออายุ 20 ปี

กับครูที่เคยสอนชั้นมัธยม

ขณะศึกษาอยู่ระดับชั้นปริญญาตรี
ณ ประเทศฝรั่งเศส

กับเพื่อนนักศึกษา

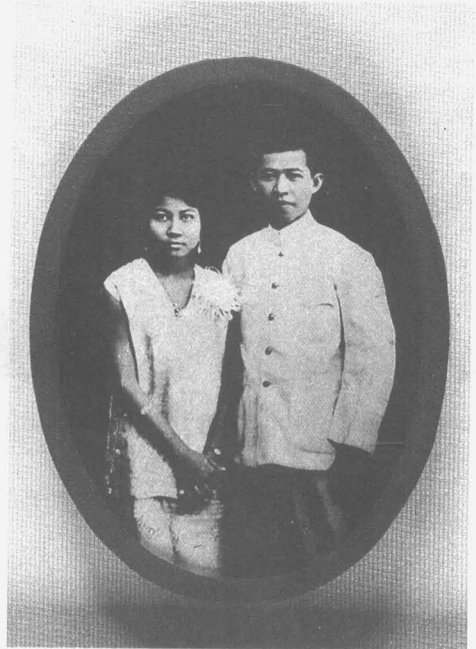
กับเพื่อนนักศึกษา

กับเพื่อน เมื่อสำเร็จการศึกษา

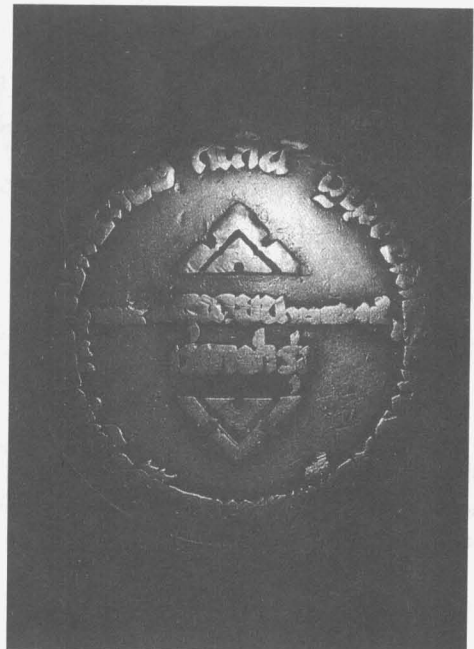
คชฎีบัณฑิตกฏหมาย มหาวิทยาลัยปารีส

สมรสกับนางสาวพูนศุข ณ ป้อมเพชร์

กับครอบครัว

“ณ ที่นี้ 24 มิถุนายน 2475 เวลาห้ารุ่ง คณะราษฎรได้
ก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญเพื่อความเจริญของชาติ”

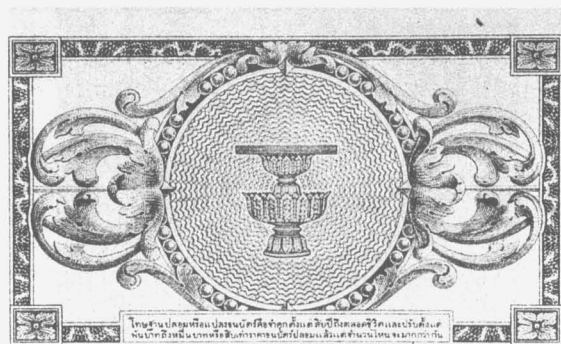

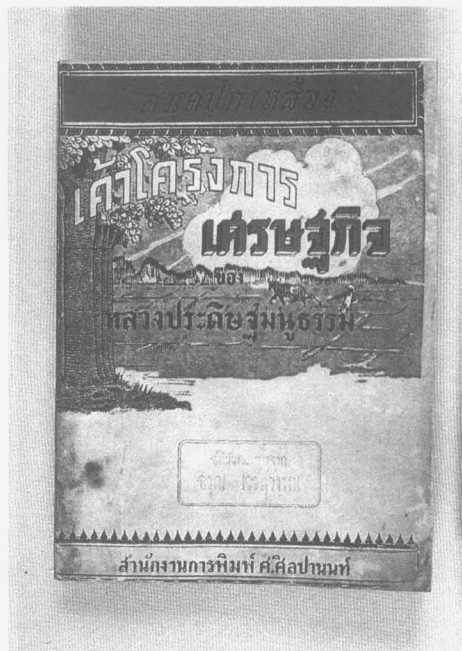
กับพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร

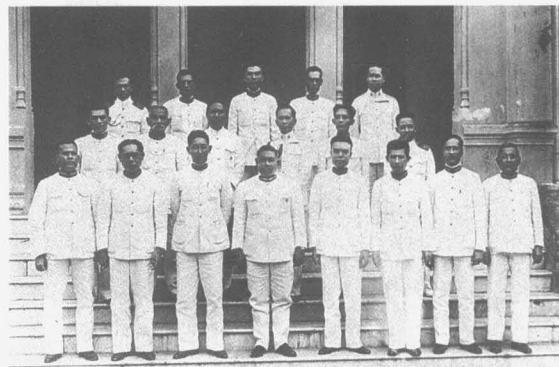
ประชาชนชื่นชมยินดีกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ธนบัตรสมัยรัชกาลที่ 8 ถึงต้นรัชกาลที่ 9 มีรูปพานรัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์

เค้าโครงการเศรษฐกิจ หรือสมุดปกเหลือง ของหลวงประดิษฐมนูธรรม

กับคณะรัฐมนตรี

ขณะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

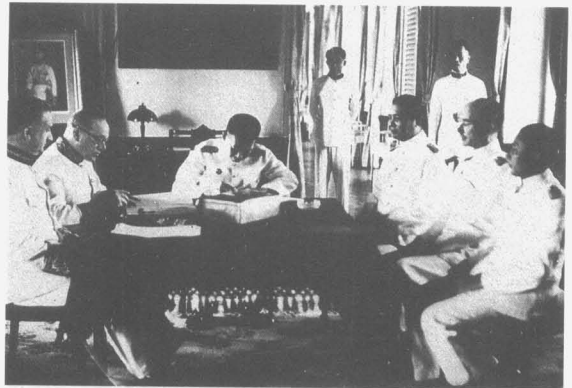
ผู้ประสานการคนแรก (ม.ธ.ก.)

2

ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.)

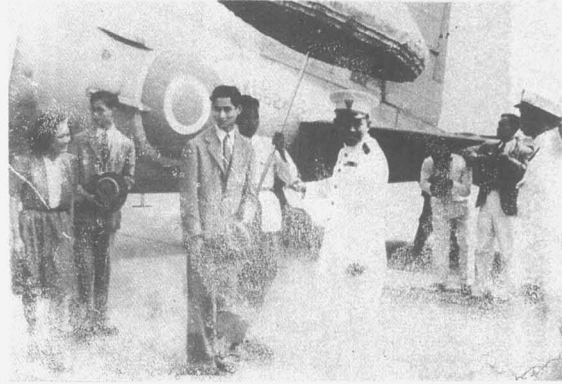
✓

แก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค

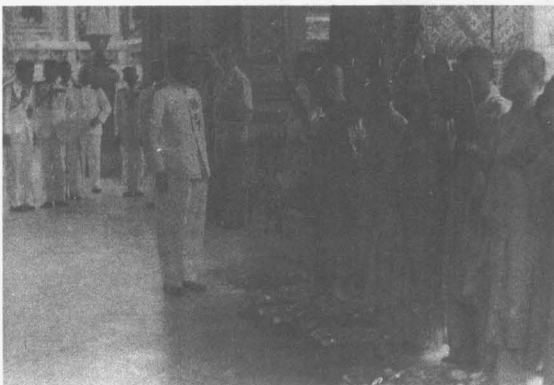
ปฏิบัติการกิจขณะดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

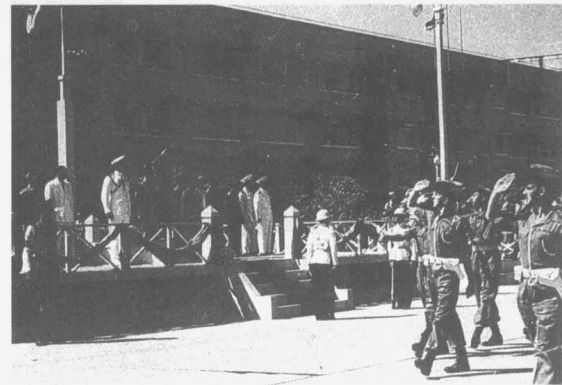
รับเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
และเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช

รัชกาลที่ 8 กับ หลุยส์ เมาท์บัทแดนท์

ปฏิบัติการกิจขณะดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

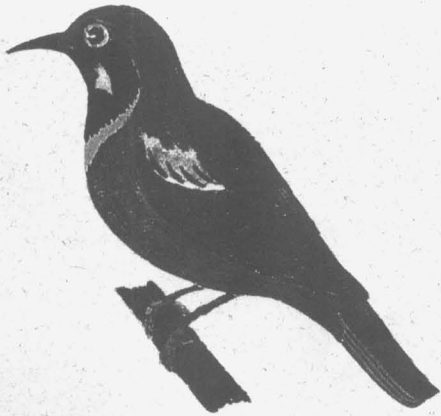
หลุยส์ เมาท์บัทแดนท์ ในพิธีสวนสนาม
กองกำลังพันธมิตรและกองกำลังเสรีไทย

หลุยส์ เมาร์ทบัทแดนท์ ในพิธีสวนสนาม
กองกำลังพันธมิตรและกองกำลังเสรีไทย

หลุยส์ เมาร์ทบัทแดนท์ ในพิธีสวนสนาม
กองกำลังพันธมิตรและกองกำลังเสรีไทย

นก Chlopsis Aurifrons Pridii ซึ่งสถาบันสมิธโซเนียน
ตั้งชื่อให้เป็นเกียรติแก่ ขพนช ปริติ พนมยงค์
ในฐานะเป็นผู้นำสันติภาพ

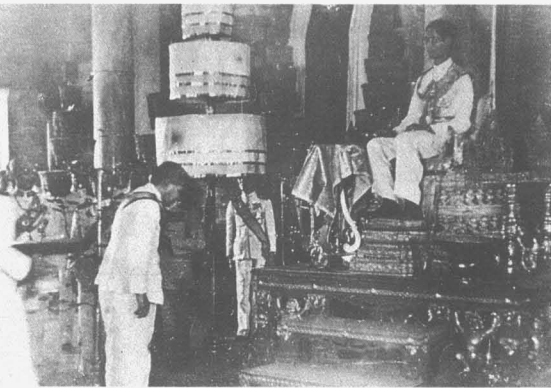
ได้รับเหรียญเกียรติยศจากฝ่ายพันธมิตร
ในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย

กล่าวแถลงในสภาผู้แทนราษฎร
ขณะเป็นนายกรัฐมนตรี

ประชาชนชาวไทยต้อนรับอย่างคึกคัก
ขณะกลับจากปฏิบัติภารกิจทูตสันถวไมตรี

รัชกาลที่ 8 พระราชทานรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2489

ประชาชนชาวไทยต้อนรับอย่างคึกคัก
ขณะกลับจากปฏิบัติภารกิจทูตสันถวไมตรี

ในขณะลี้ภัยรัฐประหาร
8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

ในขณะที่ภัยรัฐประหาร
8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

กับประธานเหมาเจ๋อตง

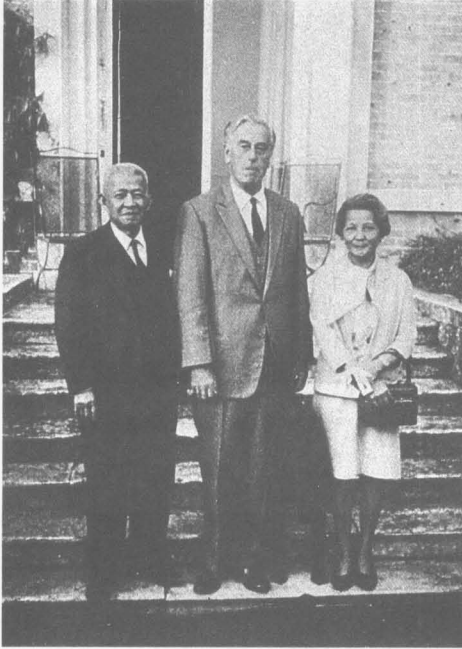
กับนายกรัฐมนตรี้ โจว เอ็น ไหล

กับท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
ขณะลี้ภัยรัฐประหารที่สาธารณรัฐประชาชนจีน

กับประธานาธิบดี ไช่จี้มิงค์

กับหลุยส์ เมาท์บัทแดนท์ (พ.ศ. 2463)

ขณะลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส ในบั้นปลายชีวิต

กับหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล

ขณะลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส ในบั้นปลายชีวิต

กับครอบครัวในประเทศฝรั่งเศส

ภาพสุดท้าย ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

ถึงแก่อสัญกรรม
ณ บ้านพัก อองโตนี ประเทศฝรั่งเศส
(2 พฤษภาคม 2526)

พระราชันท์มูณี (ปัญญาันท์ภิกขุ)
ในพิธีปลงศพ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์

ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
ในพิธีปลงศพผู้เป็นสามี

พิธีรับอัฐิรัฐบุรุษอาวุโสคืนสู่ประเทศไทย
(พ.ศ. 2529)
